

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การดำเนินงานการประกันคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแนวทฤษฎี โดยแยกนำเสนอเป็น 5 ตอน ดังต่อไปนี้

ตอนที่ 1 การประกันคุณภาพการศึกษา

ตอนที่ 2 พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ที่เกี่ยวข้องกับโรงเรียน ตำรวจตระเวนชายแดน

ตอนที่ 3 ชุมชนกับการมีส่วนร่วมทางการศึกษา

ตอนที่ 4 แบบแผนวิจัยเชิงคุณภาพ

ตอนที่ 5 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน

5.1 ความเป็นมาของโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน

5.2 งานในหน้าที่ของครูโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน

5.3 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ตอนที่ 1 การประกันคุณภาพการศึกษา

การจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาคนให้มีคุณภาพเป็นเรื่องที่มีความจำเป็นอย่างยิ่ง โดยจะต้องเป็นการศึกษาที่มีคุณภาพ จึงมีความจำเป็นที่จะต้องการพัฒนาคุณภาพทางการศึกษาของไทย โดยจะต้องต้องเริ่มจากสถานศึกษาทุกแห่งดำเนินการพัฒนาคุณภาพของตนเอง โดยในการพัฒนาคุณภาพสถานศึกษานั้น จะต้องมีการประกันคุณภาพภายในผสมผสานอยู่ในกระบวนการบริหาร และการจัดการเรียนการสอนตามปกติของสถานศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพของผู้เรียนอย่างต่อเนื่องตลอดเวลา อันเป็นการสร้างความมั่นใจว่าสถานศึกษาจะจัดการศึกษาให้มีคุณภาพเป็นไปตามมาตรฐานการประกันคุณภาพภายใน จึงเป็นงานสำคัญของสถานศึกษา โดยสถานศึกษาเพื่อผู้เรียนและสังคมโดยรวม (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2543. หน้า 1)

ความหมายของการประกันคุณภาพการศึกษา

นักวิชาการให้ความหมายของการประกันคุณภาพการศึกษา (Quality Assurance)

ดังนี้

การประกันคุณภาพการศึกษา หมายถึง กระบวนการวางแผนและกระบวนการจัดการของผู้ที่รับผิดชอบจัดการศึกษา ที่จะรับประกันให้สังคมเชื่อมั่นว่าจะพัฒนาให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้ครบถ้วนตามมาตรฐานคุณภาพที่ระบุไว้ในหลักสูตรและตรงกับความมุ่งหวังของสังคม (สงบ ลักษณะ, 2538. หน้า 2)

การประกันคุณภาพการศึกษา หมายถึง การให้หลักประกัน และความเชื่อมั่นของสถานศึกษากับผู้ปกครอง ชุมชน และนักเรียนว่าเมื่อนักเรียนได้เข้ามาสู่ระบบการศึกษา ผู้จบการศึกษามีคุณภาพตามมาตรฐานที่กำหนดไว้ในหลักสูตรและตรงตามความต้องการของสังคม (สยาม สุขงาม, 2541. หน้า 12)

การประกันคุณภาพการศึกษา หมายถึง การรับประกันคุณภาพของกระบวนการบริหารงานในสถานศึกษา ได้มีการวางแผนการทำงานและดำเนินกิจกรรมต่างๆ อย่างเป็นระบบ เพื่อให้ผลผลิตของโรงเรียนมีคุณภาพตรงตามมาตรฐานการศึกษาและความต้องการของผู้รับบริการ หรือผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องมีความพึงพอใจ (สมศักดิ์ ดลประสิทธิ์, 2542. หน้า 8)

การประกันคุณภาพการศึกษาเป็นกระบวนการที่จะผลักดันให้ปัจจัยต่างๆ มีคุณภาพและนำไปสู่การจัดการศึกษาที่มีคุณภาพอย่างแท้จริง (สมศักดิ์ สินธุระเวชญ์, 2542. หน้า 8)

จากความหมายดังกล่าวสรุปได้ว่า การประกันคุณภาพการศึกษา หมายถึง กระบวนการการวางแผน และกระบวนการจัดการของผู้รับผิดชอบการศึกษาที่จะรับประกันให้สังคมเชื่อมั่นว่าจะพัฒนาผู้เรียนให้เกิดการเรียนรู้ได้ครบถ้วน ตามมาตรฐานที่ระบุไว้ในหลักสูตร และตรงกับความมุ่งหวังของสังคม

แนวคิดและหลักการในการประกันคุณภาพ

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 สนับสนุนให้มีการกระจายอำนาจการบริหารการศึกษาไปยังระดับท้องถิ่นและสถานศึกษา จึงมีความจำเป็นต้องมีระบบการประกันคุณภาพการศึกษาเพื่อให้เกิดความมั่นใจว่า ผู้เรียนไม่ว่าจะอยู่ในท้องถิ่นใดก็ตามจะได้รับการศึกษาที่มีคุณภาพใกล้เคียงกัน ทั้งนี้จะมีการประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษาและการประเมินคุณภาพภายนอก เป้าหมายของการประเมินคุณภาพนั้น ไม่ใช่เพื่อการลงโทษ แต่เป็นเครื่องสะท้อนให้สถานศึกษาได้นำไปพิจารณาจัดการศึกษาให้เกิดประโยชน์กับผู้เรียนอย่างเต็มที่ ฉะนั้นการประกันคุณภาพจึงเป็นการประกันคุณภาพเพื่อผู้เรียน

ในอดีตที่ผ่านมามักจะให้หน่วยงานประเมินภายในอย่างเดียวซึ่งผลที่ออกมาเชื่อถือไม่ค่อยได้ ประเมินทุกเรื่องออกมาดีเกือบหมด หรือแม้แต่การให้ศึกษานิเทศก์เป็นผู้ประเมิน ก็ปรากฏว่าไม่ได้มีการนำผลการนิเทศไปใช้ปรับปรุงการจัดการศึกษาเท่าที่ควร จึงสมควรให้มีการประเมินคุณภาพภายนอก โดยองค์กรอิสระ ซึ่งองค์กรอิสระในที่นี้หมายความว่า ไม่ถูกครอบงำโดยฝ่ายรัฐหรือฝ่ายราชการ

การกำหนดให้มีมาตรฐานการศึกษาเป็นแนวคิดที่ดี แต่ต้องระมัดระวังไม่ให้กลายเป็นมาตรฐานเดียวกัน เนื่องจากกระบวนการจัดการศึกษาต่อไปจะมีความหลากหลายมีตั้งแต่การศึกษาที่จัดโดยครอบครัว ชุมชน ทั้งการศึกษาในระบบ นอกระบบ และตามอัธยาศัย การมีมาตรฐานระดับชาติต้องเปิดโอกาสให้ท้องถิ่นมีมาตรฐานที่สอดคล้องกับบริบทของท้องถิ่นด้วย หมายความว่าท้องถิ่น ควรมีบทบาทที่จะกำหนดว่าต้องการพัฒนาคนในท้องถิ่นให้ออกมาเช่นไร เพื่อเป็นสมาชิกที่ดีของสังคม

มาตรฐานการศึกษา อาจเรียกว่าเป็นมาตรฐานขั้นต่ำที่สถานศึกษาแต่ละแห่งจะต้องมี ซึ่งแต่ละมาตรฐานจุดสำคัญที่สุดอยู่ที่ผลผลิต คือ ผู้เรียนได้รับการพัฒนาให้ดีขึ้น เก่งขึ้น และมีความรับผิดชอบมากขึ้น สำหรับตัวนี้เป็นปัจจัยตัวป้อนในด้านทรัพยากร กระบวนการ บริหาร จัดการและกระบวนการเรียนการสอน ถึงแม้มีความสำคัญแต่สามารถจัดให้หลากหลายได้ ซึ่งความหลากหลายจะต้องคำนึงถึงผู้รับการศึกษาเป็นสำคัญ ในการจัดระบบประกันคุณภาพการศึกษา มีหลักการที่ต้องพิจารณา ดังนี้

1. ระบบประกันคุณภาพไม่ใช่เรื่องของภาระที่ผูกมัด หรือการตรวจสอบ แต่เป็นเครื่องมือที่ต้องใช้ควบคู่กับการกระจายอำนาจบริหารการศึกษา
2. มาตรฐานการศึกษาจะต้องสอดคล้องกับเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 ที่เน้นกระบวนการเรียนรู้ให้มีความหลากหลาย และยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ
3. การประกันคุณภาพการศึกษา มีภารกิจหลัก 4 ส่วน ซึ่งต้องแยกบทบาทหน้าที่ชัดเจน

3.1 การกำหนดมาตรฐาน หรือหลักเกณฑ์ของระบบการประกันคุณภาพการศึกษา เป็นหน้าที่ของส่วนกลาง

3.2 การประเมินภายในเป็นหน้าที่ของสถานศึกษาในการพัฒนาระบบการประเมินภายใน โดยให้ชุมชนและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องเข้ามามีส่วนร่วมในการประเมินภายในของสถานศึกษา

3.3 การประเมินคุณภาพภายนอก ให้องค์กรอิสระในรูปขององค์การมหาชนทำหน้าที่ในการประเมินคุณภาพภายนอก การที่ให้องค์กรอิสระทำหน้าที่นี้ เพราะต้องการให้อิสระจากฝ่ายบริหาร และต้องทำหน้าที่ประเมินคุณภาพภายนอกทั้งสถานศึกษาของรัฐและเอกชน

3.4 การนำผลการประเมินคุณภาพภายนอกไปใช้เพื่อการปรับปรุง เป็นหน้าที่ของฝ่ายบริหารการศึกษา

การจัดระบบการประกันคุณภาพการศึกษามีแนวการดำเนินงาน ดังนี้

1. การกำหนดมาตรฐานเป็นเรื่องของหน่วยงานหรือองค์กรอิสระที่อยู่ในระบบซึ่งประกอบด้วยบุคคลที่มาจากหลายวงการ มีความเป็นระบบ มีความเข้าใจการศึกษาทั้งภาพรวมและความต้องการของพื้นที่
2. ให้สถานศึกษาพัฒนาระบบการประกันคุณภาพการศึกษาขึ้นเอง โดยให้สอดคล้องกับระบบการประกันคุณภาพการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ ระบุไว้ในมาตรา 4 วรรค 7 แห่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 “การประกันคุณภาพภายใน” หมายความว่า การประเมินผลและติดตามตรวจสอบคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษาจากภายใน โดยบุคลากรของสถานศึกษานั้นเอง หรือหน่วยงานต้นสังกัดที่มีหน้าที่กำกับดูแลสถานศึกษานั้น
3. การประเมินคุณภาพภายนอก ดำเนินการโดยองค์การมหาชน ซึ่งเป็นองค์กรในกำกับของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ มีฐานะเป็นนิติบุคคลบริหารงานในรูปองค์กรคณะบุคคลโดยมีคณะกรรมการและผู้ทรงคุณวุฒิ มีสำนักงานขนาดเล็ก แต่มีประสิทธิภาพทำหน้าที่เฉพาะด้านการประเมินคุณภาพภายนอก ซึ่งอาจทำเองบางส่วนหรือตั้งผู้ทรงคุณวุฒิภายนอกมาทำงานเฉพาะกิจ คือ การประเมินคุณภาพภายนอก

องค์การมหาชนนี้ไม่สามารถกำหนดเกณฑ์มาตรฐานและไปใช้บังคับในหน่วยงานเป็นผู้กำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการของการประกันคุณภาพการศึกษาเพื่อให้องค์การมหาชนนำไปจัดทำรายละเอียดในเรื่องตัวบ่งชี้ และวิธีการประเมิน ดังบัญญัติไว้ใน มาตรา 47 และมาตรา 74 ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 “ให้มีระบบการประกันคุณภาพการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานทุกระดับ ประกอบด้วยระบบการประกันคุณภาพภายในและการประกันคุณภาพภายนอก...” และ“ในวาระเริ่มแรกที่จะจัดตั้งกระทรวงยังไม่เสร็จสิ้นให้นายกรัฐมนตรี รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ และรัฐมนตรีว่าการทบวงมหาวิทยาลัยรักษาการตามพระราชบัญญัตินี้ และให้มีการออกกฎกระทรวง ระเบียบ และประกาศ...”

4. องค์การมหาชนเมื่อประเมินคุณภาพภายนอกแล้ว ส่งผลการประเมินให้ผู้มีอำนาจในการตัดสินใจ และดำเนินการในเชิงบริหารเพื่อให้มีการปรับปรุงคุณภาพและประสิทธิภาพของสถานศึกษา

5. ในรายงานการประเมินสถานศึกษา ประกอบด้วยรายละเอียดต่างๆ เช่น ข้อมูลเชิงสถิติ ตัวชี้วัดในด้านคุณภาพ จุดอ่อน - จุดแข็งของสถานศึกษา ข้อเสนอแนะปรับปรุง (ถ้ามี)

6. องค์การมหาชนที่ทำหน้าที่ประเมินคุณภาพภายนอก ควรมีบทบาทในระบบการประกันคุณภาพด้วย ดังนั้น เมื่อประเมินคุณภาพภายนอกแล้วให้จัดทำรายงานพร้อมข้อเสนอแนะส่งมายังหน่วยงานที่กำกับสถานศึกษาพิจารณาดำเนินการตามที่เห็นสมควร

7. ให้มีการประเมินคุณภาพภายนอกสถานศึกษาทุกแห่งอย่างน้อย 1 ครั้ง ในทุก 5 ปี นับตั้งแต่การประเมินคุณภาพภายนอกครั้งสุดท้าย

8. ระบบการประเมินระดับอุดมศึกษา ถ้าเป็นไปได้ควรอยู่ในระบบประกันคุณภาพการศึกษาเดียวกัน

แนวการดำเนินงานในข้อ 3 ถึงข้อ 8 ได้รับการบัญญัติไว้ในมาตรา 49 แห่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 "ให้มีสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา มีฐานะเป็นองค์การมหาชน ทำหน้าที่พัฒนาเกณฑ์ วิธีการประเมินคุณภาพภายนอกและทำการประเมินผลการจัดการศึกษาเพื่อให้มีการตรวจสอบคุณภาพของสถานศึกษา ..."

การประกันคุณภาพการศึกษา เป็นการบริหารจัดการและดำเนินกิจกรรมตามภารกิจปกติของสถานศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพของผู้เรียนอย่างต่อเนื่อง ซึ่งเป็นการสร้างความมั่นใจให้ผู้รับบริการทางการศึกษาทั้งผู้รับบริการโดยตรง ได้แก่ ผู้เรียนและผู้ปกครอง และผู้รับบริการทางอ้อม ได้แก่ สถานประกอบการ ประชาชน และสังคมโดยรวมว่าการดำเนินงานของสถานศึกษามีประสิทธิภาพ และทำให้ผู้เรียนมีคุณภาพหรือคุณลักษณะที่พึงประสงค์ตามมาตรฐานการศึกษาที่กำหนด การประกันคุณภาพการศึกษามีเพียงแนวคิดอยู่บนพื้นฐานของการ "ป้องกัน" ไม่ให้เกิดการทำงานที่ไม่มีประสิทธิภาพและผลผลิตไม่มีคุณภาพในการดำเนินการ เพื่อให้มีการประกันคุณภาพการศึกษาตามที่กล่าวมาข้างต้นควรมีการศึกษาขั้นตอนการดำเนินงานตามแนวคิดหลักต่อไปนี้

1. แนวคิดเกี่ยวกับระบบการประกันคุณภาพทางการศึกษา

ระบบการประกันคุณภาพทางการศึกษาที่ได้มีการพัฒนากันอยู่ในขณะนี้ มีแนวคิดเพื่อส่งเสริมและเสนอแนวทางเกี่ยวกับการพัฒนาคุณภาพทางการศึกษา โดยมีการดำเนินงาน 3 ขั้นตอน ดังนี้

1. การควบคุมคุณภาพ เป็นการกำหนดมาตรฐานคุณภาพ และการพัฒนาสถานศึกษาให้เข้าสู่มาตรฐาน
2. การตรวจสอบคุณภาพ เป็นการตรวจสอบและติดตามผลการดำเนินงานให้เป็นไปตามมาตรฐานที่กำหนด
3. การประเมินคุณภาพ เป็นการประเมินคุณภาพของสถานศึกษา โดยมีหน่วยงานที่กำกับดูแลในเขตพื้นที่ และหน่วยงานต้นสังกัดในส่วนกลาง ซึ่งถึงแม้จะเป็นบุคคลภายนอก แต่ก็ยังถือว่าเป็นการประเมินภายใน เพราะดำเนินการโดยหน่วยงานที่อยู่ในสายการบริหารของสถานศึกษา ซึ่งจะเป็นการตรวจเยี่ยม และประเมินสถานศึกษาเป็นระยะๆ ตามที่กำหนดโดยหน่วยงานต้นสังกัด เพื่อให้ความช่วยเหลือ และส่งเสริมสนับสนุนให้สถานศึกษามีการพัฒนาคุณภาพอันเป็นการเตรียมความพร้อมก่อนรับการประเมินภายนอกจากสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา ซึ่งเป็นองค์การมหาชน

2. แนวคิดตามหลักการบริหาร

ตามหลักการบริหารนั้น การประกันคุณภาพภายใน เป็นกระบวนการบริหารจัดการเพื่อให้บรรลุเป้าหมายในการพัฒนาคุณภาพให้เป็นไปตามมาตรฐานที่ต้องการหลักการและกระบวนการบริหารดังกล่าว เป็นสิ่งที่ใช้ในการทำงานให้ประสบความสำเร็จ โดยจะต้องมีกระบวนการวางแผน ทำตามแผน ตรวจสอบประเมินผล และพัฒนาปรับปรุงอยู่เสมอ เพื่อให้การทำงานได้ผลและมีคุณภาพดี

การที่สถานศึกษาจะจัดการศึกษาให้ดีมีคุณภาพ เพื่อสร้างคนที่มีคุณภาพนั้นก็เปรียบเหมือนกับการสร้างบ้าน โดยคนในบ้านจะต้องมีเป้าหมายที่ชัดเจน ว่าต้องการสร้างบ้านนั้นเพื่อประโยชน์อะไร แล้วจึงออกแบบแปลนให้เหมาะสม ต่อจากนั้น จึงลงมือวางรากฐานและดำเนินการสร้างตามแบบแปลน ในระหว่างการสร้าง ก็ต้องตรวจสอบว่าตรงกับแบบแปลนหรือไม่ วัสดุที่ใช้เป็นไปตามข้อกำหนดหรือไม่ มีความมั่นคงเพียงใด ระบบน้ำ ไฟเป็นอย่างไร ถ้าพบสิ่งที่เป็นข้อบกพร่องก็ปรับปรุงแก้ไขได้ในทุกขั้นตอน ซึ่งจะทำให้บ้านที่ก่อสร้างขึ้นมา มีความแข็งแรง สวยงาม มั่นคง ตรงตามเป้าหมายที่ต้องการ

กระบวนการพัฒนาคนในสถานศึกษาก็เหมือนการสร้างบ้าน เพียงแต่การสร้างบ้านนั้นต้องใช้สถาปนิก ซึ่งเป็นบุคคลภายนอกมาดำเนินการ และเมื่อสร้างเสร็จแล้วก็เสร็จเลย

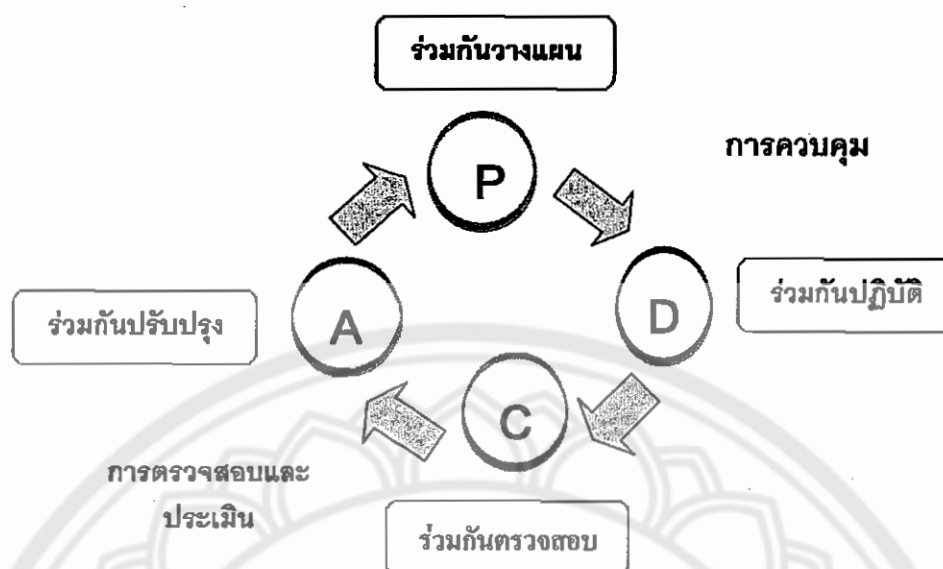
ไม่ต้องทำต่อ แต่กระบวนการสร้างคนนั้น ผู้ที่เป็นสถาปนิกก็คือ ครู และผู้บริหาร ซึ่งเป็นบุคลากรภายในจะต้องร่วมกันพัฒนาเด็กให้มีคุณภาพดี และจะต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่องโดยไม่หยุด ผู้บริหารและครูในสถานศึกษามีการร่วมกันกำหนดเป้าหมายที่ชัดเจน ว่าต้องการพัฒนาเด็กให้มีคุณสมบัติเป็นอย่างไร และถ้าจะให้เด็กมีคุณสมบัติดังกล่าวแล้ว ก็ต้องช่วยกันคิดและช่วยกันวางแผน (Plan) ว่าต้องทำอะไร และช่วยกันทำ (Do) ช่วยกันตรวจสอบ (Check) และปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่อง (Action) เพื่อให้บรรลุตามเป้าหมายที่กำหนดอย่างต่อเนื่อง เพื่อพัฒนาปรับปรุงคุณภาพให้ดีขึ้นอยู่ตลอดเวลา โดยร่วมกันทำงานเป็นทีม

การประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา จึงเป็นกระบวนการที่บุคลากรทุกฝ่ายในสถานศึกษาร่วมกันวางแผน กำหนดเป้าหมายและวิธีการ ลงมือทำตามแผนในทุกขั้นตอน มีการบันทึกข้อมูลเพื่อร่วมกันตรวจสอบผลงาน หาจุดเด่น จุดที่ต้องปรับปรุงแล้วร่วมกันปรับปรุงแผนงานนั้นๆ โดยมุ่งหวังให้มีประสิทธิภาพในการบริหารจัดการสถานศึกษาที่เน้นคุณภาพของผู้เรียนเป็นสำคัญ

แนวคิดการทำงานที่เป็นระบบเช่นนี้จะช่วยสร้างความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันภายในสถานศึกษา เกิดความรู้สึกว่าเป็นงานปกติ เป็นการมองตนเองและประเมินตนเอง ซึ่งจะทำให้สถานศึกษามีฐานข้อมูลที่มั่นคงเป็นจริง พร้อมเสมอต่อการตรวจสอบจากหน่วยงานภายนอก

3. ความสัมพันธ์ระหว่างแนวคิดของระบบการประกันคุณภาพการศึกษาและแนวคิดตามหลักการบริหาร

ถ้าพิจารณาแนวคิดเกี่ยวกับระบบการประกันคุณภาพการศึกษาที่ประกอบด้วย การควบคุมและการตรวจสอบคุณภาพ กับหลักการบริหารที่เป็นระบบครบวงจร (PDCA) ซึ่งประกอบด้วย การร่วมกันวางแผน (P) ร่วมกันปฏิบัติตามแผน (D) ร่วมกันตรวจสอบ (C) และร่วมกันปรับปรุง (A) จะเห็นว่ามี ความสอดคล้องดังนี้

ภาพ 1 ความสัมพันธ์ระหว่างแนวคิดของระบบการประกันคุณภาพและแนวคิดตามหลักการบริหาร

จากแผนภาพข้างต้น การควบคุมคุณภาพ และการตรวจสอบคุณภาพ คือ กระบวนการบริหารเพื่อพัฒนาคุณภาพตามหลักการบริหารนั่นเอง โดยการควบคุมคุณภาพ คือ การที่สถานศึกษาต้องร่วมกันวางแผน และดำเนินการตามแผนเพื่อพัฒนาสถานศึกษาให้มีคุณภาพตามเป้าหมายและมาตรฐานการศึกษาส่วนการตรวจสอบคุณภาพ คือ การที่สถานศึกษาต้องร่วมกันตรวจสอบ เพื่อพัฒนาปรับปรุงคุณภาพให้เป็นไปในเขตพื้นที่และต้นสังกัดก็เข้ามาช่วยติดตาม และประเมินคุณภาพเพื่อให้ความช่วยเหลือในการพัฒนาปรับปรุงสถานศึกษา ซึ่งจะช่วยให้สถานศึกษามีความภูมิใจ และเกิดความตื่นตัวในการพัฒนาคุณภาพอยู่เสมอ

4. หลักการสำคัญของการประกันคุณภาพภายใน

หลักการสำคัญของการประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษา ตามแนวคิดที่กล่าวมาข้างต้น ได้แก่

1. จุดมุ่งหมายของการประกันคุณภาพภายใน คือ การที่สถานศึกษาร่วมกันพัฒนาปรับปรุงคุณภาพให้เป็นไปตามมาตรฐานการศึกษา ไม่ใช่การจับผิด หรือทำให้บุคคลเสียหาย โดยเป้าหมายที่สำคัญอยู่ที่การพัฒนาคุณภาพให้เกิดขึ้นกับผู้เรียน
2. การที่จะดำเนินการให้บรรลุเป้าหมายตามข้อ 1 ต้องทำให้ การประกันคุณภาพการศึกษาเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการบริหารจัดการและการทำงานของบุคลากรทุกคนในสถานศึกษา ไม่ใช่เป็นกระบวนการที่แยกส่วนมาจากการดำเนินงานตามปกติของสถานศึกษา โดยสถานศึกษาจะต้องวางแผนพัฒนาและแผนปฏิบัติการที่มีเป้าหมายชัดเจน ทำตามแผน

ตรวจสอบประเมินผลและพัฒนาปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง เป็นระบบ มีความโปร่งใสและมีจิตสำนึก ในการพัฒนาคุณภาพการทำงาน

3. การประกันคุณภาพการศึกษาเป็นหน้าที่ของบุคลากรทุกคนในสถานศึกษา ไม่ว่าจะเป็นผู้บริหาร ครู – อาจารย์ และบุคลากรอื่นๆ ในสถานศึกษา โดยในการดำเนินงาน จะต้องให้ผู้เกี่ยวข้อง เช่น ผู้เรียน ชุมชน เขตพื้นที่ หรือหน่วยงานที่กำกับดูแลเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดเป้าหมาย วางแผน ติดตามประเมินผล พัฒนาปรับปรุง ช่วยกันคิด ช่วยกันทำ ช่วยกันผลักดันให้สถานศึกษามีคุณภาพ เพื่อให้ผู้เรียนได้รับการศึกษาที่ดีมีคุณภาพ เป็นไปตามความต้องการของผู้ปกครอง สังคมและประเทศชาติ

ขั้นตอนการดำเนินการประกันคุณภาพภายใน

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มาตรา 48 กำหนดให้หน่วยงานต้นสังกัดและสถานศึกษาจัดให้มีระบบการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา โดยมีการจัดทำรายงานประจำปีเสนอต่อหน่วยงานต้นสังกัดและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและเปิดเผยต่อสาธารณชน

การประกันคุณภาพภายในที่ดำเนินการในปัจจุบันได้พัฒนาแบบมาตรฐานความคิด การศึกษาในระบบซึ่งแบ่งเป็น 2 ระดับ คือ การศึกษาขั้นพื้นฐาน และการศึกษาระดับอุดมศึกษา ดังบัญญัติไว้ในมาตรา 16 แห่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ในที่นี้จะกล่าวถึงเฉพาะการประกันคุณภาพภายในในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ซึ่งมีรายละเอียดของการประกันคุณภาพภายใน ดังนี้

1. ระบบการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

เพื่อให้สอดคล้องกับเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ที่มุ่งเน้นการกระจายอำนาจไปสู่สถานศึกษาที่จัดการศึกษาขั้นพื้นฐานดังระบุไว้ในมาตรา 9 (2) “...มีการกระจายอำนาจไปสู่เขตพื้นที่การศึกษา สถานศึกษา และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น...” กระทรวงศึกษาธิการจึงได้ออกประกาศกระทรวงศึกษาธิการ ลงวันที่ 26 พฤศจิกายน 2544 เรื่อง ระบบ หลักเกณฑ์ และวิธีการประเมินคุณภาพภายในสถานศึกษา ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานและปฐมวัย รวมทั้งได้มีการยกร่างกฎกระทรวงกำหนดระบบ หลักเกณฑ์ และวิธีการประกันคุณภาพการศึกษา ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. ...” โดยกำหนดองค์ประกอบ 8 ข้อ ดังนี้

1.1 การจัดระบบบริหารและสารสนเทศ

1.2 การพัฒนามาตรฐานการศึกษา

1.3 การจัดทำแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษา

1.4 การดำเนินงานตามแผนพัฒนา

1.5 การตรวจสอบและทบทวนคุณภาพการศึกษา

1.6 การประเมินคุณภาพการศึกษา

1.7 การรายงานคุณภาพการศึกษาประจำปี

1.8 การพัฒนาระบบการประกันคุณภาพการศึกษา

2. ปัญหาและอุปสรรค หน่วยงานต่างๆ ของกระทรวงศึกษาธิการที่มีสถานศึกษาในสังกัดมีปัญหาและอุปสรรคที่สำคัญในการพัฒนาระบบ และดำเนินการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา ดังนี้

2.1 งบประมาณในการส่งเสริมให้สถานศึกษาพัฒนาระบบและดำเนินการพัฒนาคุณภาพภายในมีจำกัด

2.2 ความเข้าใจและความร่วมมือของบุคลากรต่อการพัฒนาระบบการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษายังเข้าใจไม่ตรงกันและยังไม่ให้ความร่วมมืออย่างเพียงพอ

2.3 การฝึกอบรมครู ผู้บริหารทางการศึกษา เพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจสามารถมีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาคุณภาพภายในและเตรียมรับการประเมินคุณภาพภายนอกยังไม่ครอบคลุมและกว้างขวางพอ

2.4 กระบวนการมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง ชุมชน และนักเรียน ยังมิได้รับการส่งเสริมอย่างเป็นรูปธรรมเพียงพอ

2.5 การสร้างเครือข่ายสถานศึกษาขนาดเล็กหรือสถานศึกษาที่อยู่ห่างไกล เพื่อให้สามารถเตรียมความพร้อมร่วมกัน ยังมิได้รับการสนับสนุนส่งเสริมเพียงพอ

2.6 การประสานงานของหน่วยงานต่างๆ ของกระทรวงศึกษาธิการยังไม่เชื่อมโยงเพียงพอ

2.7 การอนุรักษ์และการขยายผลระบบการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา ยังมีประสิทธิภาพไม่เด่นชัด

2.8 การประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาของการศึกษาขั้นพื้นฐานที่กระทรวงศึกษาธิการกำลังดำเนินอยู่ ให้ความสำคัญและการสนับสนุนเฉพาะสถานศึกษาในสังกัด ยังไม่ได้ครอบคลุมหรือเชื่อมโยงกับสถานศึกษาอื่น

2.9 การนำผลการประกันคุณภาพภายในไปใช้และการเผยแพร่ผลเปิดเผยต่อสาธารณชน ยังกระทำจำกัดและไม่เห็นผลเป็นรูปธรรม

ระบบการประกันคุณภาพภายในเป็นเรื่องเดียวกับกระบวนการบริหารงานอย่างมีคุณภาพหรือวงจร PDCA ที่ผู้บริหารทราบดีอยู่แล้ว การประกันคุณภาพการศึกษาจึงไม่ใช่เรื่องใหม่และจะต้องไม่แปลกแยกจากการทำงานตามปกติของสถานศึกษา และจะเป็นระบบที่ผสมผสานอยู่ในกระบวนการบริหารและการจัดการศึกษาของสถานศึกษาที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวัน ในการพัฒนาระบบการประกันคุณภาพภายในให้เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการบริหารและการทำงานนั้น จะต้องคำนึงถึงเงื่อนไขสำคัญที่จะทำให้ประสบความสำเร็จในการดำเนินงาน ซึ่งเป็นผลที่ได้จากการวิจัยในสถานศึกษานำร่อง ได้แก่ ผู้บริหารจะต้องมีความตระหนัก เข้ามามีส่วนส่งเสริม สนับสนุน และร่วมคิดร่วมทำ รวมทั้งจะต้องมีการทำงานเป็นทีม โดยบุคลากรทุกคนในสถานศึกษาต้องได้รับการเตรียมความพร้อมให้เห็นคุณค่า และมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการประกันคุณภาพภายใน และการดำเนินการอย่างต่อเนื่องร่วมกับทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ทั้งภายในและนอกสถานศึกษา โดยมีการติดตามและกำกับดูแลการดำเนินการประกันคุณภาพภายในอย่างเป็นระบบ ในการดำเนินการประกันคุณภาพภายในโดยคำนึงถึงเงื่อนไขข้างต้น ควรมีการเตรียมการเพื่อสร้างความพร้อมให้แก่บุคลากรและจัดให้มีกลไกในการดำเนินงานในเรื่องนี้หลังจากนั้น บุคลากรทุกคนในสถานศึกษาและผู้เกี่ยวข้องจึงร่วมกันวางแผนร่วมกันปฏิบัติร่วมกันตรวจสอบ และร่วมกันปรับปรุง โดยมีขั้นตอนการดำเนินงานทั้งหมดดังเสนอภาพ 2

ภาพ 2 ขั้นตอนการดำเนินการประกันคุณภาพภายใน

การเตรียมการก่อนดำเนินการประกันคุณภาพภายใน

การพัฒนากระบวนการประกันคุณภาพภายในให้เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการบริหารและการจัดการเรียนการสอน ควรมีการเตรียมการในเรื่องต่างๆ โดยการเตรียมการที่มีความสำคัญมากที่สุด คือ การเตรียมความพร้อมของบุคลากร โดยสร้างความตระหนักและพัฒนาความรู้ทักษะการแต่งตั้งคณะกรรมการหรือคณะทำงาน เพื่อร่วมมือกับผู้บริหารสถานศึกษาในการประสานงาน กระตุ้น กำกับ ดูแลให้บุคลากรภายในสถานศึกษา และบุคลากรภายนอกที่เกี่ยวข้องเข้ามาร่วมดำเนินการ โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1.1.3 การชี้แจงทำความเข้าใจ ไม่ว่าจะดำเนินการโดยบุคลากรภายใน หรือวิทยากรมืออาชีพจากภายนอก ควรให้บุคลากรทุกคนในสถานศึกษาได้มีโอกาสเข้าร่วม ประชุมรับทราบพร้อมกัน ไม่ควรชี้แจงเฉพาะแกนนำหรือคณะทำงานเฉพาะกลุ่ม เพื่อให้ทุกคนมี โอกาสได้ทราบความจำเป็นของการประกันคุณภาพภายในอย่างทั่วถึงกันและร่วมมือ ร่วมใจกันในการ ดำเนินการต่อไป

1.2 การพัฒนาความรู้และทักษะเกี่ยวกับการประกันคุณภาพภายใน

บุคลากรส่วนใหญ่ยังเข้าใจวิธีการประกันคุณภาพภายในค่อนข้างน้อย และไม่รู้ว่าจะดำเนินการอย่างไรในแต่ละขั้นตอน รวมทั้งยังขาดทักษะในการประเมินตนเองจึงควร ฝึกอบรมให้บุคลากรมีความรู้ความเข้าใจและสามารถดำเนินการประกันคุณภาพการศึกษาได้โดย รูปแบบที่ควรใช้คือ

1.2.1 การจัดประชุมเชิงปฏิบัติการโดยให้ทุกคนได้เข้าร่วมประชุมหากสามารถ หาบุคลากรที่มีความสามารถจะเป็นแกนนำได้ก็ควรมอบหมายให้แกนนำเป็นผู้รับผิดชอบจัดการใน เรื่องนี้

1.2.2 ในการจัดประชุมเชิงปฏิบัติการนั้นควรแบ่งเป็นช่วงๆ ตามกิจกรรมที่จะ ดำเนินการในแต่ละช่วง ดังนี้

ช่วงที่ 1 เน้นเนื้อหาเกี่ยวกับภาพรวมของระบบการประกันคุณภาพ ภายใน กระบวนการบริหารงานคุณภาพ และเริ่มเนื้อหาเกี่ยวกับการจัดทำแผนพัฒนาสถานศึกษา และแผนปฏิบัติการในแต่ละปี ต่อจากนั้นก็ให้ร่วมกันปฏิบัติจริงในการวางแผนพัฒนาและ แผนปฏิบัติการ

ช่วงที่ 2 เน้นเนื้อหาเกี่ยวกับการกำหนดกรอบและวางแผนการประเมิน การสร้างเครื่องมือประเมิน ต่อจากนั้นก็ดำเนินการรวบรวมข้อมูลตามกรอบและแผนการประเมิน

ช่วงที่ 3 เน้นเนื้อหาเกี่ยวกับการวิเคราะห์ข้อมูล การนำเสนอผลการ ประเมิน และการเขียนรายงานผลการประเมินตนเอง โดยจัดประชุมปฏิบัติการหลังจากที่บุคลากร มีการปฏิบัติงาน ตามแผนไปแล้วระยะหนึ่ง

2. การแต่งตั้งคณะกรรมการ

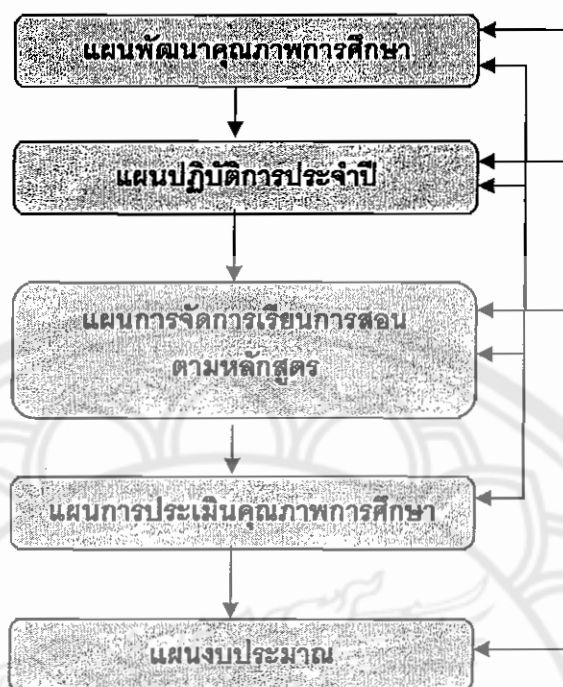
ถึงแม้ว่าการประกันคุณภาพภายในจะเป็นภารกิจของบุคลากรทุกคนในสถานศึกษา แต่ในการดำเนินงานจำเป็นจะต้องมีผู้รับผิดชอบในการประสาน กำกับ ดูแลช่วยเหลือ สนับสนุน ให้ทุกฝ่ายทำงานร่วมกัน และเชื่อมโยงกันเป็นทีม โดยผู้ที่มีส่วนรับผิดชอบที่สำคัญที่สุด คือ

1. การวางแผน

การวางแผนเป็นการคิดเตรียมการไว้ล่วงหน้าเพื่อจะทำงานให้สำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพ ในการวางแผนจะต้องมีการกำหนดเป้าหมาย แนวทางการดำเนินงาน ผู้รับผิดชอบงาน ระยะเวลา และทรัพยากรที่จะต้องใช้ เพื่อทำงานให้บรรลุตามเป้าหมายที่ต้องการ

สำหรับสถานศึกษาระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานนั้น จะต้องมีการจัดทำธรรมนูญสถานศึกษา หรือแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษา ซึ่งเป็นข้อตกลงร่วมกันระหว่างสถานศึกษากับผู้ที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ผู้ปกครอง คณะกรรมการสถานศึกษา ชุมชน และหน่วยงานต้นสังกัด เพื่อใช้เป็นแผนแม่บทสำหรับกำหนดทิศทางการพัฒนาสถานศึกษาไปสู่เป้าหมายภายในระยะเวลาที่กำหนด เช่น 3-5 ปี รายละเอียดในการจัดทำธรรมนูญสถานศึกษาควรศึกษาเพิ่มเติมจากเอกสารการประกันคุณภาพการศึกษาของหน่วยงานต้นสังกัดต่างๆ เช่น เอกสารเรื่องธรรมนูญสถานศึกษาของกรมวิชาการ (2542) และเอกสารชุดการประกันคุณภาพการศึกษา เล่มที่ 5 เรื่องการตรวจสอบคุณภาพและปรับปรุงโรงเรียนของสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2541) เป็นต้น

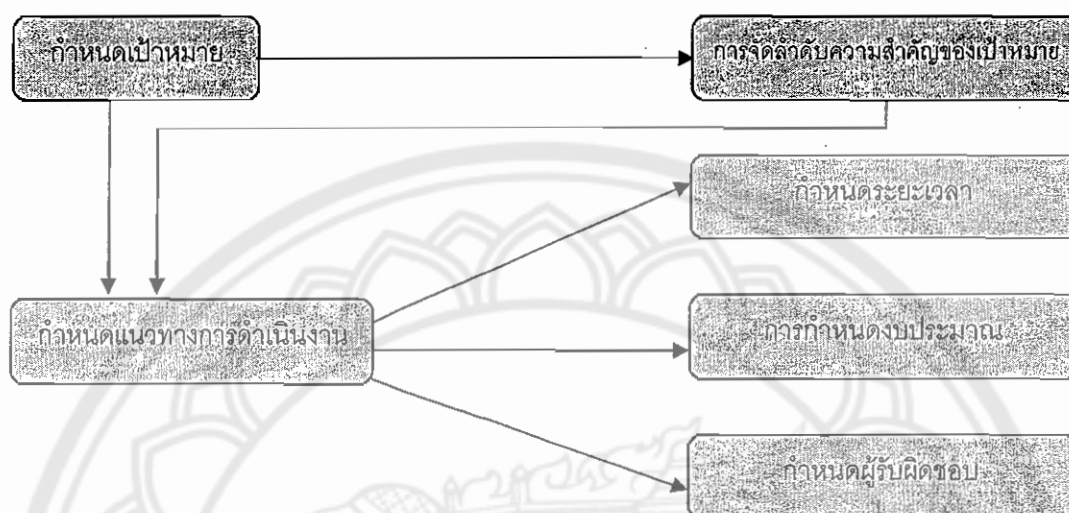
เพื่อให้การดำเนินงานมีประสิทธิภาพสถานศึกษาควรมีการจัดทำแผนต่างๆ คือ แผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษา แผนปฏิบัติการประจำปี แผนการจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรและสอดคล้องกับเป้าหมายสถานศึกษา แผนการประเมินคุณภาพการศึกษา แผนงบประมาณ ทั้งรายรับและรายจ่ายของสถานศึกษา ซึ่งแผนต่างๆ มีความเชื่อมโยงกันดังที่แสดงไว้ในภาพ 3

ภาพ 3 ความสัมพันธ์เชื่อมโยงของแผนต่างๆ ที่สถานศึกษาควรจัดทำ

แผนต่างๆ ดังกล่าว แม้จะมีหลายแผนแต่ที่จริงแล้วเป็นแผนใหญ่แผนเดียวเท่านั้น เพราะแผนต่างๆ มีความเชื่อมโยงต่อเนื่องกันโดยตลอด กล่าวคือ แผนพัฒนาคุณภาพการศึกษา เป็นแผนระยะยาวที่ครอบคลุมเป้าหมายและแนวทางการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของ สถานศึกษานั้นๆ จากแผนระยะยาวดังกล่าวนำมากำหนดเป็นแผนปฏิบัติการประจำปี ซึ่งเป็น แผนระยะสั้น ว่าภายใน 1 ปี สถานศึกษามีเป้าหมายจะดำเนินการเรื่องใดและโดยวิธีใด แล้ว จัดทำแผนการจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรและให้สอดคล้องกับเป้าหมายของสถานศึกษาที่ กำหนดไว้ ในการจัดทำแผนต่างๆ นั้นควรวางแผนการประเมินผลไปพร้อมกันด้วยเพื่อให้กำกับ ตรวจสอบการปฏิบัติงานว่าเป็นไปตามแผนเพียงใด โดยมีการตั้งเป้าหมายว่าจะประเมินเรื่องใด ใช้วิธีการ รูปแบบอย่างไรในการรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูล แผนการประเมินผลที่ดีควร สอดคล้องเป็นส่วนหนึ่งของการทำงานตามปกติในชีวิตประจำวันของผู้บริหาร ครูและผู้เรียน นอกจากนี้ ควรต้องคิดงบประมาณที่จำเป็นต้องใช้ในการดำเนินโครงการหรือกิจกรรมต่างๆ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายของแผน จัดทำเป็นแผนงบประมาณ ทั้งรายรับและรายจ่ายของสถานศึกษา ขั้นตอนการวางแผน ในการวางแผนใดๆ ก็ตามจะมีขั้นตอนการวางแผนที่สำคัญ คือการกำหนด เป้าหมาย การจัดอันดับความสำคัญของเป้าหมาย การกำหนดแนวทางการดำเนินงาน

การกำหนดระยะเวลาดำเนินการ การกำหนดผู้รับผิดชอบหรือผู้ดำเนินการ และการกำหนดงบประมาณที่จะใช้ ดังที่แสดงไว้ในภาพ 4

ภาพ 4 ขั้นตอนการวางแผน

1.1 การกำหนดเป้าหมาย

การวางแผนควรเริ่มจากการกำหนดเป้าหมาย ที่แสดงถึงคุณลักษณะหรือคุณภาพที่ต้องการให้เกิดขึ้นในสถานศึกษา ซึ่งควรระบุให้ชัดเจนในธรรมนูญสถานศึกษา และใช้เป็นหลักหรือทิศทางในการดำเนินงานของสถานศึกษา หลังจากนั้นก็จัดทำแผนพัฒนาสถานศึกษา และแผนปฏิบัติการ ให้เป็นไปตามเป้าหมายหรือมาตรฐานการศึกษา ซึ่งควรครอบคลุมคุณลักษณะหรือคุณสมบัติของผู้เรียนที่พึงประสงค์ การบริหารจัดการหลักสูตรและการเรียนการสอน ทรัพยากร สภาพแวดล้อม การประเมินผล การกำกับตรวจสอบ และการรายงาน การกำหนดเป้าหมายอาจทำได้โดยมีวิธีการดังนี้

1. ศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลก่อนการวางแผน ข้อมูลต่างๆ ที่ควรศึกษาวิเคราะห์ คือเป้าหมายหรือมาตรฐานการศึกษาหลักที่เป็นความต้องการส่วนรวมของสังคมและประเทศชาติ ได้แก่ ความมุ่งหมาย หลักการและแนวทางการจัดการศึกษาของไทย ตามที่กำหนดในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ หลักสูตร มาตรฐานการศึกษาของต้นสังกัด และมาตรฐานการศึกษา เพื่อประเมินคุณภาพภายนอกที่ได้รับความเห็นชอบจากคณะกรรมการแล้ว เป้าหมายหรือมาตรฐานที่เป็นความต้องการของส่วนรวมเป็นเป้าหมายที่ควรเกิดขึ้นในสถานศึกษาทุกแห่ง เช่น การจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ การเสริมสร้างจริยธรรม คุณธรรมให้เกิด

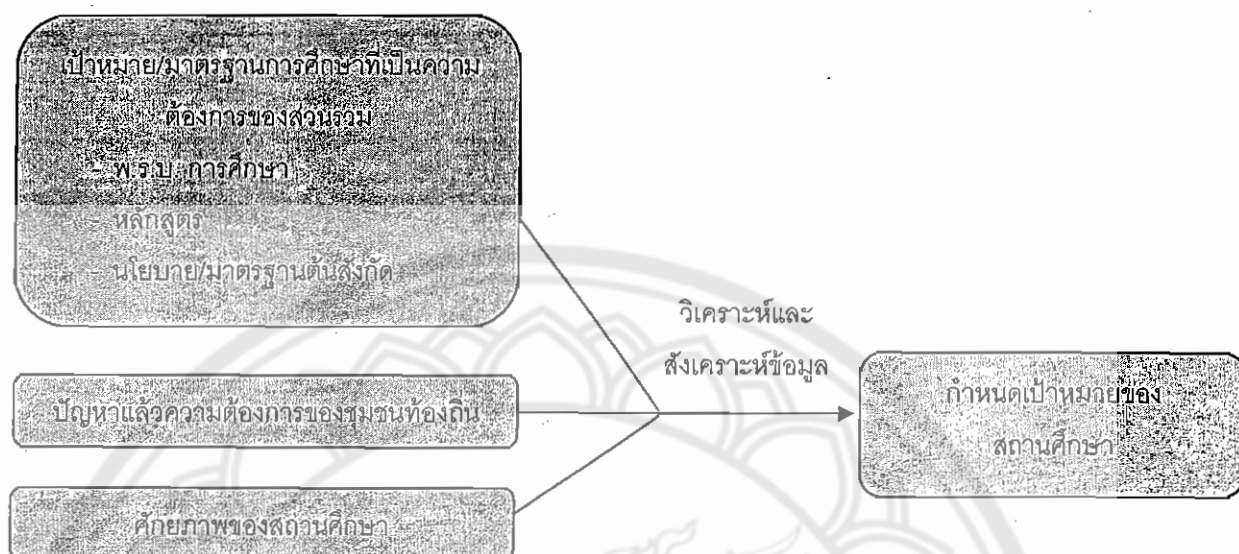
ขึ้นกับผู้เรียน การพัฒนาผู้เรียนให้มีความสามารถในการคิดวิเคราะห์ เรียนรู้ด้วยตนเอง มีทักษะ
ในการทำงาน และมีความรู้ตามที่กำหนดในหลักสูตร เป็นต้น

สภาพเศรษฐกิจ – สังคมของท้องถิ่นและชุมชนทั้งในด้านสภาพทั่วไป
ปัญหาความต้องการและแนวโน้มการพัฒนา ซึ่งจะเป็นเป้าหมายหรือมาตรฐานเฉพาะสำหรับ
สถานศึกษาแต่ละแห่งที่สอดคล้องกับบริบทของชุมชน เช่น สถานศึกษาที่อยู่ในชุมชนชาวจีน
ธุรกิจการค้า อาจะกำหนดเป้าหมายหรือมาตรฐานเฉพาะเกี่ยวกับความรู้ทางภาษาจีนและทักษะ
ทางธุรกิจ สถานศึกษาที่อยู่ในชุมชนเกษตรกรรม ก็อาจกำหนดเป้าหมายหรือมาตรฐานเฉพาะ
เกี่ยวกับความรู้และทักษะทางการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร เป็นต้น

ข้อมูลสารสนเทศของสถานศึกษาที่แสดงภาพของสถานศึกษาตามความ
เป็นจริง ได้แก่ สถิติข้อมูลพื้นฐานที่แสดงภาพทั่วไป ศักยภาพ หรือความสามารถในด้านต่างๆ
ของสถานศึกษา เป็นการสำรวจหรือประเมินตนเองเบื้องต้น เพื่อให้ทราบจุดเด่นและจุดที่ต้อง
ปรับปรุงของสถานศึกษาของตน เพื่อหาแนวทางปรับปรุง โดยการกำหนดเป้าหมายเพื่อพัฒนา
ต่อไป

2. วิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลเพื่อกำหนดเป้าหมายของสถานศึกษา
การวิเคราะห์เพื่อพิจารณาความสอดคล้องของข้อมูลต่างๆ ดังกล่าวข้างต้น และการสังเคราะห์
เพื่อประสานความต้องการของฝ่ายต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง ทั้งความต้องการส่วนรวม ส่วนท้องถิ่น และ
สถานศึกษา จะช่วยให้สถานศึกษามีความเข้าใจ สามารถวางแผน และทำงานได้ง่ายขึ้น เพราะ
หากสามารถกำหนดเป้าหมายหลักที่เป็นความต้องการร่วมกันของฝ่ายต่างๆ ได้แล้ว ก็จะสามารถ
นำผลที่ได้จากการดำเนินการตามเป้าหมายนั้นไปใช้ในการรายงานหรือตอบสนองความต้องการ
ของหน่วยงานหรือฝ่ายต่างๆ ได้พร้อมกัน เช่น การกำหนดเป้าหมายคุณลักษณะของผู้เรียนให้
รู้จักคิดวิเคราะห์ ก็จะสอดคล้องและตอบสนองความต้องการของ พ.ร.บ.การศึกษาแห่งชาติ
หลักสูตร มาตรฐานของต้นสังกัด ความต้องการชุมชน และพร้อมที่จะรับการประเมินภายนอกได้
ด้วย เป็นต้น

ในส่วนที่มีความแตกต่างกัน แต่สถานศึกษาและชุมชนเห็นว่าเป็นเรื่อง
จำเป็นหรือเป็นสิ่งที่ต้องการ ก็อาจเพิ่มเป็นเป้าหมายที่ต้องการมุ่งเน้นเป็นพิเศษเฉพาะของ
สถานศึกษานั้นได้

ภาพ 5 การกำหนดเป้าหมายของสถานศึกษา

1.2 การจัดลำดับความสำคัญของเป้าหมาย

การจัดลำดับความสำคัญของเป้าหมายจะช่วยให้การวางแผนมีประสิทธิภาพมากขึ้น เพราะสถานศึกษาจะได้ทราบว่าเป้าหมายต่างๆ ที่ต้องการนั้น เป้าหมายใดสำคัญมากน้อยกว่ากันเพียงใด เพื่อกำหนดกิจกรรม บุคลากร ทรัพยากร และช่วยระยะเวลาที่จะดำเนินการในการพัฒนาเป้าหมายนั้นๆ ให้เหมาะสม สถานศึกษาบางแห่งที่ไม่ได้ตั้งเป้าหมายเพิ่มเติม นอกเหนือจากเป้าหมายหรือมาตรฐานของหน่วยงานต้นสังกัดและมาตรฐานประเมินคุณภาพภายนอก ซึ่งเป็นมาตรฐานหลักที่ต้องทำอยู่แล้ว อาจไม่เห็นความจำเป็นของการจัดอันดับความสำคัญ ก็อาจจะข้ามขั้นตอนนี้ไปได้ แต่สำหรับสถานศึกษาที่มีความต้องการเฉพาะชุมชนท้องถิ่นและของสถานศึกษาเพิ่มขึ้นหลายเป้าหมาย หรือสถานศึกษาบางแห่งที่มีบุคลากรและทรัพยากรจำกัด อาจใช้การจัดอันดับความสำคัญเป็นเทคนิคที่ช่วยตัดสินใจให้การทำงานมีประสิทธิภาพ โดยอาจมุ่งดำเนินการเป้าหมายหลักก่อน แต่เป็นพื้นฐานที่จะก่อให้เกิดการพัฒนาเป้าหมายอื่นตามมาพร้อมกัน เป็นต้น

การจัดอันดับความสำคัญอาจทำได้โดยการตั้งประเด็นพิจารณา เช่น พิจารณาจากความต้องการของส่วนรวมระดับประเทศ ความจำเป็นเร่งด่วน ความต้องการของท้องถิ่นและสถานศึกษา พร้อมทั้งศักยภาพของสถานศึกษาในการพัฒนาเป้าหมายนั้น แล้วให้ค่าน้ำหนัก หรือความสำคัญเป็นคะแนน ประเด็นเพื่อพิจารณาและการให้ค่าน้ำหนักหรือความสำคัญ

เป็นคะแนนนั้น อาจปรับเปลี่ยนเพิ่มขึ้นหรือลดลงได้ตามความเหมาะสม เพื่อให้สามารถจัดอันดับความสำคัญได้ชัดเจน และตรงกับความเป็นจริงให้มากที่สุด

เมื่อคณะกรรมการหรือคณะทำงานร่วมกันพิจารณาให้คะแนนในแต่ละประเด็นแล้วรวมคะแนน คะแนนรวมที่ได้จะช่วยในการจัดอันดับความสำคัญของเป้าหมายให้ชัดเจนยิ่งขึ้น แต่อาจจะนำเหตุผลอื่นมาพิจารณาประกอบในการจัดอันดับด้วย เช่น เป้าหมายที่ได้คะแนนสูงเพราะเป็นความต้องการส่วนรวมของประเทศและเป็นเรื่องเร่งด่วน แต่เมื่อพิจารณาศักยภาพของสถานศึกษาตามเป้าหมายหรือมาตรฐานนั้น พบว่ามีมาตรฐานในเรื่องดังกล่าวดีอยู่แล้ว เพียงแค่รักษาไว้อย่าให้ตกต่ำกว่าเดิม ก็อาจจะปรับอันดับความสำคัญโดยนำเป้าหมายอื่นที่ได้คะแนนใกล้เคียงกัน แต่เป้าหมายที่มีจุดด้อยต้องพัฒนามากมาเป็นเป้าหมายที่มีอันดับความสำคัญมากกว่าได้

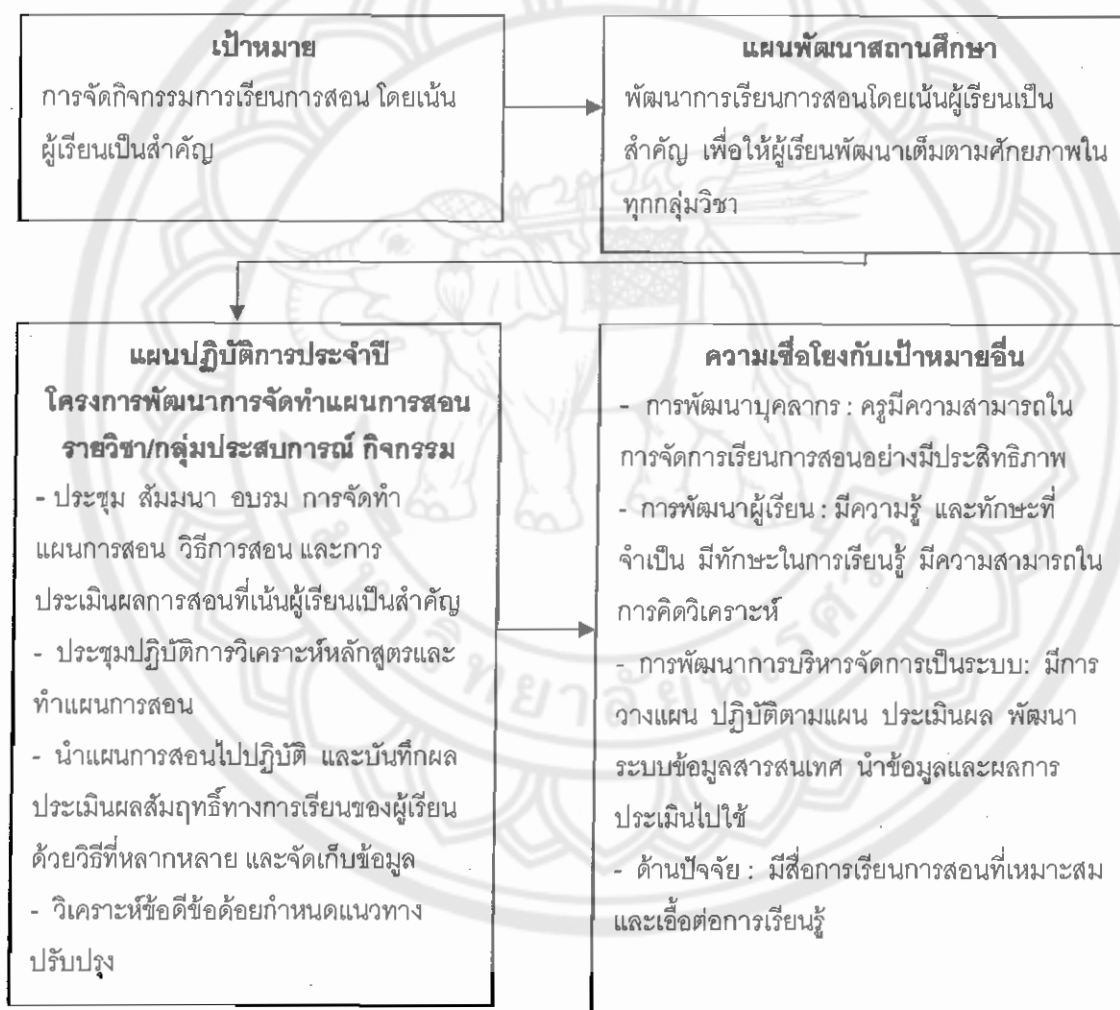
1.3 กำหนดแนวทางการดำเนินงานหรือวิธีปฏิบัติงาน

การกำหนดแนวทางหรือวิธีปฏิบัติงาน คือ การนำเป้าหมายที่มีลักษณะเป็นความคิดเชิงนามธรรมมาทำให้เป็นรูปธรรมในทางปฏิบัติ โดยคิดโครงการหรือกิจกรรมที่จะทำให้บรรลุเป้าหมายที่ต้องการ รวมทั้งกำหนดตัวชี้วัดความสำเร็จหรือตัวบ่งชี้ให้มีความชัดเจนด้วย

การคิดโครงการหรือกิจกรรมนั้น ไม่จำเป็นต้องคิดโครงการให้ได้จำนวนมาก หรือไม่จำเป็นว่าทุกเป้าหมายจะต้องมีโครงการเฉพาะของเป้าหมายนั้น ในทางปฏิบัติจริง หากสามารถคิดโครงการที่ทำให้บรรลุเป้าหมายที่ต้องการได้สำเร็จและเป้าหมายนั้นเอื้อต่อการพัฒนาเป้าหมายอื่นต่อการพัฒนาเป้าหมายอื่นต่อไปได้ก็อาจขยายโครงการนั้น โดยจัดกิจกรรมในโครงการนั้นเพิ่ม เพื่อให้บรรลุเป้าหมายอื่นๆ ต่อไปได้ด้วย เป็นการทำงานแบบบูรณาการซึ่งจะเป็นการคิดโครงการที่ดีและมีประโยชน์เชื่อมโยงกัน อีกทั้งไม่เป็นการสร้างงานให้บุคลากรมากเกินไป โดยเฉพาะบุคลากรในสถานศึกษาขนาดเล็ก และยังทำให้สามารถระดมคนและทรัพยากรเพื่อมุ่งดำเนินการในเรื่องที่สำคัญและเป็นประโยชน์อย่างเต็มที่ดีกว่ากระจายคนและทรัพยากรไปทำโครงการเล็กๆ น้อยๆ มากมาย

ตัวอย่างแนวการคิดโครงการ เช่น เมื่อจัดอันดับความสำคัญของเป้าหมายต่างๆ แล้วพบว่า การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนโดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ เป็นเป้าหมายที่สำคัญอันดับแรก เพราะเป็นเป้าหมายที่ตรงกับความต้องการของส่วนรวมในระดับประเทศ คือ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ หลักสูตร มาตรฐานของต้นสังกัด มาตรฐานการประเมินคุณภาพภายนอก และตรงกับความต้องการและความจำเป็นของสถานศึกษา แต่จากการวิเคราะห์สภาพการจัดการเรียนการสอนของสถานศึกษา ปรากฏว่าครูยังขาดความรู้ความสามารถและทักษะในเรื่องการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ซึ่งจะส่งผลให้

เกิดการพัฒนาคูณลักษณะของผู้เรียนโดยตรงได้ต่อไป สถานศึกษาก็นำเป้าหมายดังกล่าวมาระบุไว้เป็นเป้าหมายหนึ่งในธรรมนูญสถานศึกษาหรือแผนพัฒนาสถานศึกษาให้ชัดเจน โดยมุ่งเน้นการพัฒนาการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ เพื่อให้ผู้เรียนพัฒนาเต็มตามศักยภาพในทุกหมวดวิชา/กลุ่มประสบการณ์ หลังจากนั้นก็นำแผนพัฒนาสถานศึกษา ซึ่งยังคงเป็นเป้าหมายเชิงนามธรรมมาทำให้เป็นรูปธรรมในทางปฏิบัติ โดยคิดออกมาเป็นโครงการ หรือกิจกรรมที่จะดำเนินงานในระยะ 1 ปี จัดทำโครงการหนึ่งในแผนปฏิบัติการประจำปี ดังนำเสนอในภาพต่อไป

ภาพ 6 ตัวอย่างแนวทางการคิดโครงการหรือกิจกรรมเพื่อเป็นแนวทางการปฏิบัติให้บรรลุ
เป้าหมายที่ต้องการและเชื่อมโยงหรือหลอมรวมกับเป้าหมายอื่น

จากภาพ 6 แสดงให้เห็นแนวคิดโครงการ ดังนี้ เพื่อให้บรรลุเป้าหมาย คือ การพัฒนาการเรียนการสอนโดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญจะต้องพัฒนาปัจจัยที่สำคัญ คือ ครูให้ความรู้ ความสามารถ และมีความกระตือรือร้นที่จะจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญอย่างจริงจัง ซึ่งการที่ครูจะมีคุณสมบัติดังกล่าวได้นั้น ครูจะต้องมีความเข้าใจ และมีความรับผิดชอบบริหารงานในส่วนที่เป็นภาระหน้าที่ของตนอย่างสมบูรณ์ จะต้องมีการจัดทำแผนการสอนซึ่งจะทำให้ครูเกิดความเข้าใจการทำงานทั้งระบบ เพราะต้องคิดวิเคราะห์เพื่อวางแผนเอง ต้องคิดกิจกรรมและหาวิธีจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ทำงานตามที่ตนเป็นผู้กำหนด บันทึกลง ประเมินผล และนำผลไปปรับปรุงเพื่อวางแผนใหม่ในระยะต่อไป

การที่ครูจะจัดทำแผนการสอน และดำเนินการต่างๆ ดังกล่าวข้างต้นได้ อาจจะต้องจัดประชุม/ฝึกอบรมเพื่อให้ครูมีความรู้ ความเข้าใจเป็นพื้นฐานเกี่ยวกับเรื่องดังกล่าวก่อนในช่วงแรก และกำหนดระยะเวลาสำหรับการดำเนินการในกิจกรรมขั้นต่อไป ซึ่งกิจกรรมเหล่านี้ ควรนำมากำหนดให้เป็นแผนปฏิบัติการประจำปี ดังที่นำเสนอตัวอย่าง ในตารางที่ 1

ทั้งนี้ ครูทุกคนจะต้องทำแผนการสอนให้บรรลุผลตามที่ต้องการ โดยครูต้องคิดกิจกรรม หาวิธีจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ เพื่อให้ผู้เรียนได้รับการพัฒนาตามศักยภาพ และเน้นการประเมินผลผู้เรียนตามสภาพที่เป็นจริงด้วยวิธีการต่างๆ เพื่อให้ครูรู้ข้อดี ข้อด้อย ความถนัดและความสนใจของผู้เรียนแต่ละคน เพราะการรู้จักผู้เรียนนั้นเป็นหัวใจสำคัญของการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

การจัดทำแผนการสอนจะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อทั้งครูและผู้เรียน สำหรับครู การจัดทำแผนการสอนและการปฏิบัติตามขั้นตอนจนถึงการประเมินผลนั้น จะเป็นเสมือนการทำวิจัยในห้องเรียนที่ครูทุกคนสามารถเก็บและวิเคราะห์ข้อมูลได้ โดยไม่จำเป็นต้องใช้สถิติที่ยุ่งยาก ซับซ้อนมากนัก ซึ่งนอกจากจะช่วยปรับปรุงการสอนที่เป็นงานในหน้าที่ความรับผิดชอบของครูโดยตรงแล้ว ยังอาจนำไปใช้เป็นผลงานทางวิชาการในโอกาสต่อไป และเมื่อมีความชำนาญแล้ว จะทำให้กลายเป็นส่วนหนึ่งของการทำงานในชีวิตประจำวัน ทำให้การทำงานมีประสิทธิภาพมากขึ้น และจะส่งผลถึงการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนในด้านต่างๆ ด้วย

หลักการดังกล่าวเป็นแนวคิดเบื้องต้น เพื่อให้เห็นความเชื่อมโยงของการคิดจัดทำแผนที่มีความเชื่อมโยงกันตั้งแต่แผนพัฒนาระยะยาว ถึงแผนปฏิบัติการประจำปีของสถานศึกษา ตลอดจนถึงการวางแผนการทำงานในชีวิตประจำวันของบุคลากรทุกคนในสถานศึกษา เพื่อให้สามารถคิดโครงการที่เป็นประโยชน์ ส่งผลถึงการพัฒนาคุณภาพการศึกษาและปฏิบัติได้จริงโดยไม่ยุ่งยากมากนัก เมื่อเข้าใจหลักการและวิธีคิดอย่างชัดเจนแล้ว ก็จะสามารถนำไปขยายผลเขียน

รายละเอียดเพิ่มเติมตามความต้องการของระเบียบปฏิบัติ และแบบฟอร์มต่างๆ ของต้นสังกัดต่อไป

1.4 การกำหนดระยะเวลา

ในการทำแผนควรมีการกำหนดระยะเวลาที่เหมาะสมสำหรับการดำเนินงานของโครงการหรือกิจกรรมต่างๆ ในแผนด้วย การกำหนดระยะเวลาคือช่วยให้การทำงานมีประสิทธิภาพ เพราะผู้ปฏิบัติจะได้ทราบว่างานใดควรจะตั้งดำเนินการให้เสร็จเมื่อไร ต้องเร่งดำเนินการก่อน หรืออาจรอได้ และยังเป็นประโยชน์ต่อผู้บริหาร หรือผู้ที่มีหน้าที่กำกับดูแล จะได้ติดตามงานได้ว่า มีความก้าวหน้าตามแผนเพียงใด ดังตัวอย่างการกำหนดระยะเวลาการดำเนินโครงการหรือกิจกรรมในแผน ที่ได้นำเสนอไปแล้วในตารางที่ 1

1.5 การกำหนดงบประมาณ

ควรคิดงบประมาณที่จะต้องใช้ในการจัดซื้อวัสดุ อุปกรณ์ รวมทั้งค่าตอบแทน และค่าใช้จ่ายอื่นๆ ที่จำเป็นในการดำเนินโครงการหรือกิจกรรมต่างๆ ตามแผนอย่างรอบคอบและให้เป็นประโยชน์ต่อผู้เรียนมากที่สุด โดยคำนึงถึงความพอเพียงและความเหมาะสมระหว่าง รายรับ – รายจ่าย เพื่อให้สามารถดำเนินงานได้บรรลุตามเป้าหมาย โดยมีการใช้งบประมาณอย่างคุ้มค่า

1.6 การกำหนดผู้รับผิดชอบ

การกำหนดผู้รับผิดชอบที่เหมาะสมในการดำเนินการแต่ละขั้นตอนหรือกิจกรรมและโครงการต่างๆ เป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยให้แผนดังกล่าวสามารถดำเนินการให้บรรลุเป้าหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพ จึงควรกำหนดไว้ในแผนให้ชัดเจนว่าเรื่องใดจะเป็นหน้าที่ความรับผิดชอบของใครบ้าง

2. การปฏิบัติตามแผน

เมื่อสถานศึกษาได้วางแผนการปฏิบัติงานเสร็จเรียบร้อยแล้ว บุคลากรก็ร่วมดำเนินการตามแผนที่จัดทำไว้ โดยระหว่างการทำงานต้องมีการเรียนรู้เพิ่มเติมตลอดเวลา และควรมุ่งเน้นประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นกับผู้เรียนเป็นสำคัญ นอกจากนี้ผู้บริหารสถานศึกษาคงจะ

2.1 ส่งเสริมและสนับสนุนให้บุคลากรทุกคนทำงานอย่างมีความสุข

2.2 จัดสิ่งอำนวยความสะดวก สนับสนุนทรัพยากรเพื่อให้การปฏิบัติงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

2.3 กำกับ ติดตาม (Monitoring) ทั้งระดับรายบุคคล รายกลุ่ม รายหมวด/ฝ่าย เพื่อกระตุ้นและส่งเสริมให้มีการดำเนินการตามแผน

2.4 ให้การนิเทศในระหว่างการทำงาน ผู้บริหารต้องกำกับและติดตามว่าเป็นไปตามเป้าหมายหรือแผนที่กำหนดไว้ หรือมีปัญหาหรือไม่ หากไม่เป็นไปตามแผนหรือมีปัญหาจะได้ให้การนิเทศเพื่อปรับปรุงแก้ไข การกำกับและติดตามการปฏิบัติงานมีหลายวิธี ซึ่งจะขอยกมาเพียงตัวอย่างเดียวเท่านั้น คือ ผู้บริหารอาจติดตามด้วยการสอบถามเป็นรายบุคคล จัดประชุมกลุ่ม/หมวด/ฝ่าย หรือให้แต่ละบุคคล/กลุ่ม/หมวด/ฝ่ายรายงานความก้าวหน้าของการทำงานเป็นรายสัปดาห์หรือรายเดือน โดยอาจรายงานปากเปล่า หรือจัดทำรายงานเสนอ เพื่อให้ข้อเสนอแนะในการปรับปรุงการปฏิบัติงานของแต่ละบุคคล/กลุ่ม/หมวด/ฝ่าย และในแต่ละเดือนอาจมีการพิจารณาว่าบุคคล/กลุ่ม/หมวด/ฝ่ายใดมีการดำเนินงานดีเยี่ยม เป็นไปตามเป้าหมายหรือแผนที่กำหนด ซึ่งอาจมีการให้รางวัลเล็กๆ น้อยๆ เป็นการให้กำลังใจ

ผู้บริหารควรให้การนิเทศเพื่อให้บุคลากรสามารถปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งในเรื่องการจัดการเรียนการสอน การประเมินตนเอง และทักษะในด้านต่างๆ โดยผู้บริหารอาจให้การนิเทศเอง หรือเชิญวิทยากรที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญแต่ละด้านมาให้การนิเทศ หรือส่งบุคลากรไปฝึกอบรม

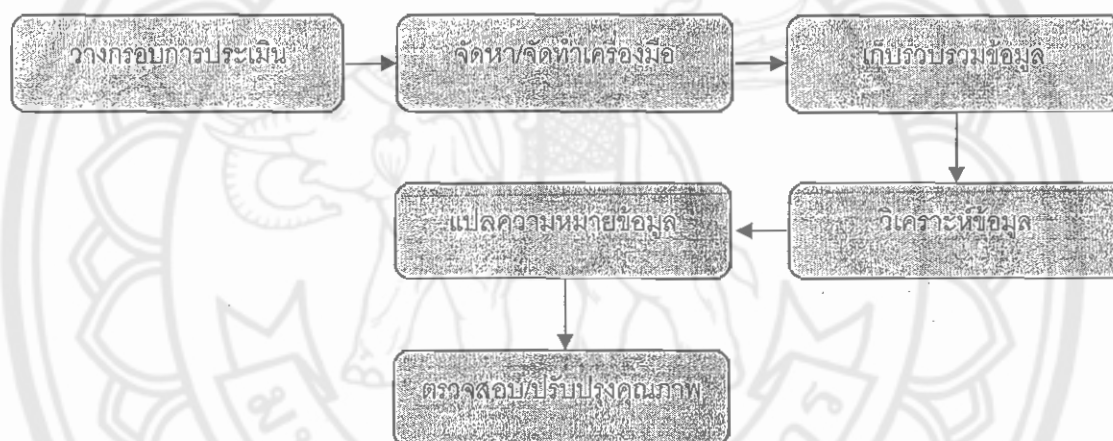
3. การตรวจสอบประเมินผล

การประเมินผล เป็นกลไกสำคัญที่จะกระตุ้นให้เกิดการพัฒนา เพราะจะทำให้ได้ข้อมูลย้อนกลับ ที่จะสะท้อนให้เห็นถึงการดำเนินงานที่ผ่านมาว่าบรรลุเป้าหมายที่กำหนดเพียงใด ต้องปรับปรุงแก้ไขในเรื่องใดบ้าง ผู้บริหารและคณะครูที่เข้าใจระบบการประกันคุณภาพการศึกษาอย่างถูกต้อง ตระหนักถึงความสำคัญของการประเมินผล ไม่กลัวการประเมินผลโดยเฉพาะการประเมินตนเอง ซึ่งเป็นการประเมินที่มุ่งเพื่อการพัฒนาไม่ใช่การตัดสินถูก - ผิด ไม่ใช่การประเมินเพื่อประเมิน และไม่ใช่เรื่องที่ท่ายาก ไม่ต้องคิดเครื่องมือหรือแบบประเมินมากมาย แต่เป็นการประเมินในงานที่ทำอยู่เป็นประจำเครื่องมือที่ใช้ อาจจะเป็นสิ่งที่มียอยู่แล้วโดยไม่ต้องสร้างขึ้นใหม่ เช่น สถิติที่เป็นข้อมูลพื้นฐานทั่วไปของฝ่ายวิชาการ ผลงาน หรือการบ้าน ตลอดจนการทดสอบย่อยของผู้เรียนในชั้นเรียน ซึ่งเป็นข้อมูลที่ครูมีอยู่แล้วเพียงแต่จัดเก็บให้เป็นระบบมากขึ้นเท่านั้น

ในระหว่างที่สถานศึกษาดำเนินการตามแผนปฏิบัติการ ควรมีการตรวจสอบประเมินผลเป็นระยะๆ เพื่อพิจารณาว่า การดำเนินการเป็นไปในทิศทางที่จะนำไปสู่ความสำเร็จตามเป้าหมายหรือมาตรฐาน และตัวบ่งชี้ที่กำหนดในแผนพัฒนาและแผนปฏิบัติการหรือไม่ เพียงใด มีจุดอ่อน - จุดแข็งประการใดที่จะต้องปรับปรุงเพื่อให้บรรลุเป้าหมายหรือมาตรฐานและตัวบ่งชี้ที่กำหนดมากที่สุด และเมื่อสิ้นสุดภาคเรียนหรือสิ้นปีการศึกษาก็จะต้องมีการประเมินสรุปรวม เพื่อนำผลมาพิจารณาแก้ไข ปรับปรุงการดำเนินการในระยะต่อไป

รายละเอียดในการประเมินผลดังกล่าว ได้มีการนำเสนอในรายงานการวิจัยและคู่มือการประเมินผลภายในของสถานศึกษา ที่สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติสนับสนุนให้ รศ.ดร.สุวิมล ว่องวาณิช และคณะ ดำเนินการวิจัย ซึ่งจะนำมาเสนอและปรับปรุงใช้ดังต่อไปนี้

จากการสรุปสังเคราะห์กิจกรรมการตรวจสอบประเมินผลภายในตามพื้นฐานแนวคิดของการประเมินที่ใช้โรงเรียนเป็นฐาน (School Base Evaluation) พบว่ากิจกรรมที่ต้องดำเนินการประกอบด้วย การวางแผนการประเมิน การจัดหา/จัดทำเครื่องมือ การเก็บรวบรวมข้อมูลการวิเคราะห์ข้อมูล การแปลความหมาย และการตรวจสอบ/ปรับปรุงคุณภาพการประเมิน ดังภาพ 7

ภาพ 7 กิจกรรมการตรวจสอบประเมินผลภายใน

3.1 การวางแผนการประเมิน

คณะกรรมการควรประชุมร่วมกันกับผู้เกี่ยวข้องในการวางแผนการประเมินเพื่อกำหนดแนวทางในการประเมินว่า จะประเมินอะไร ใครเป็นผู้ประเมิน และมีรูปแบบในการประเมินเป็นอย่างไร โดยการกำหนดกรอบการประเมินอาจจะพิจารณาประเด็นต่างๆ ดังที่นำเสนอในตาราง 1

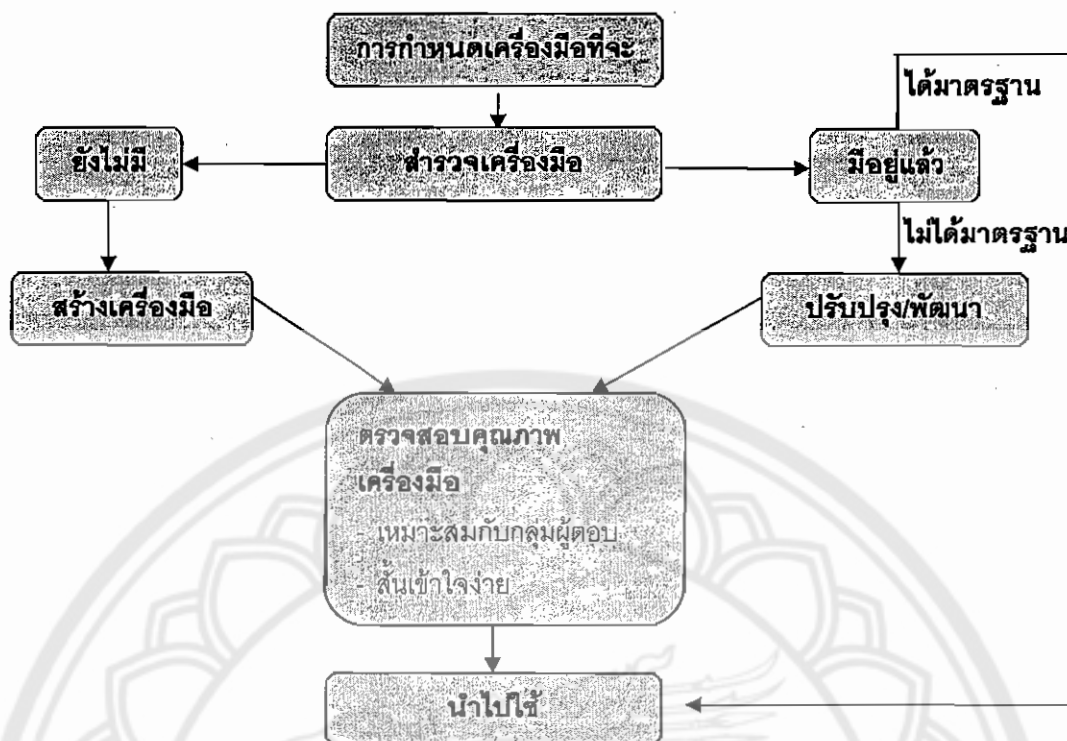
ตาราง 1 การกำหนดกรอบการประเมิน

เป้าหมาย/ มาตรฐาน	ตัวบ่งชี้	เครื่องมือ	แหล่งข้อมูล/ผู้ให้ ข้อมูล	การ วิเคราะห์ ข้อมูล	เกณฑ์ การ ประเมิน	ช่วงเวลา ที่ ประเมิน	ผู้รับผิดชอบ ประเมิน
.....							
.....							
.....							

กรอบการประเมินควรจะต้องเชื่อมโยงกับเป้าหมายคุณภาพหรือมาตรฐานการศึกษา ที่ระบุในแผนพัฒนาและแผนปฏิบัติการ เพื่อกำหนดว่าควรประเมินอะไร เรื่องใด มีอะไรเป็นตัวบ่งชี้ความสำเร็จของการดำเนินงานตามเป้าหมาย ต่อจากนั้นจึงพิจารณาต่อไปว่า ตัวบ่งชี้เหล่านั้นจะต้องใช้ข้อมูลอะไร แล้วสำรวจดูว่าสถานศึกษามีข้อมูลนั้นแล้วหรือยัง จะนำมาใช้ได้หรือไม่ ถ้ามีข้อมูลอยู่แล้ว เช่น ข้อมูลน้ำหนัก ส่วนสูงที่ใช้วัดสุขภาพทางกายของผู้เรียนก็ไม่ต้องเก็บข้อมูลใหม่ ถ้ายังไม่มีข้อมูล หรือมีแต่ยังเป็นข้อมูลที่ล้าสมัย ก็ต้องเก็บใหม่ โดยพิจารณาว่า ข้อมูลที่ต้องการนั้นจะใช้เครื่องมือชนิดใด จะเก็บข้อมูลจากใคร จะวิเคราะห์ข้อมูลอย่างไร รวมทั้ง กำหนดเกณฑ์การประเมิน ช่วงเวลาและผู้รับผิดชอบในการประเมินเพื่อสะดวกในการทำกับ ติดตามงานของคณะกรรมการและผู้บริหาร

3.2 การจัดหา/จัดทำเครื่องมือ

คณะกรรมการควรประชุมร่วมกับผู้เกี่ยวข้อง เพื่อกำหนดเครื่องมือที่จะใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลว่า จะใช้เครื่องมือชนิดใด หลังจากนั้นก็จัดการ/จัดทำเครื่องมือโดยมี ขั้นตอนดังที่นำเสนอในภาพ 8

ภาพ 8 การจัดหา/จัดทำเครื่องมือ

การประเมินผลภายในอาจใช้เครื่องมือได้หลากหลาย การกำหนดเครื่องมือที่จะใช้ต้องให้เหมาะสมกับลักษณะของตัวบ่งชี้ที่จะวัด เช่น ถ้าวัดเรื่องความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับเนื้อหาวิชา ก็อาจจะเป็นแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเป็นเครื่องมือหลัก และใช้เครื่องมืออื่นๆ ประกอบ เช่น การพิจารณาผลงานของผู้เรียน การตั้งคำถามในห้องเรียน การสังเกตพฤติกรรมเป็นหลัก โดยจัดทำเป็นแบบบันทึกพฤติกรรมของผู้เรียนหรือใช้แบบทดสอบทางจิตวิทยาในการวัด เป็นต้น

เครื่องมือที่กำหนดสำหรับใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลนั้น ไม่จำเป็นต้องจัดทำใหม่ทั้งหมด ให้สำรวจดูว่ามีเครื่องมือดังกล่าวแล้วหรือยัง ถ้ามีอยู่แล้วและเป็นเครื่องมือที่ได้มาตรฐาน เช่น มีข้อสอบมาตรฐานที่วัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก็สามารถนำไปใช้ได้เลย แต่ถ้ายังไม่ได้มาตรฐานก็ต้องพัฒนาและปรับปรุงให้มีคุณภาพ โดยการนำไปทดลองและปรับปรุงก่อนนำไปใช้จริง

ในกรณีที่เครื่องมือวัดเรื่องเดียวกันมีหลายชุดเพราะมีหลายคนทำร่วมกันนำเครื่องมือเหล่านั้นมาปรับปรุง/พัฒนาให้เป็นเครื่องมือชุดเดียวกัน แล้วนำไปใช้ร่วมกันไม่ใช่ว่าต่างคนต่างมีเครื่องมือที่ใช้กันไปคนละทิศคนละทาง

ในกรณีที่สถานศึกษาสำรวจแล้วพบว่ายังไม่มีเครื่องมือ จำเป็นต้องสร้างเครื่องมือใหม่ แล้วจึงนำเครื่องมือที่สร้างขึ้นไปทดลองใช้ และนำผลมาปรับปรุงก่อนใช้จริง

การสร้างและปรับปรุงเครื่องมือ จะต้องคำนึงถึงความสามารถในการวัดได้ตรงกับสิ่งที่ต้องการวัด โดยอาจนำเครื่องมือไปทดลองใช้ และนำผลที่ได้มาวิเคราะห์หาได้ผลตรงกับความเป็นจริงตามการสังเกตของครูหรือไม่ นอกจากนั้นควรพิจารณาความเหมาะสมที่จะใช้เครื่องมือ นั้นกับกลุ่มคนที่เก็บรวบรวมข้อมูล เช่น ถ้าเป็นเด็กเล็กไม่สามารถเขียนตอบคำถามยาวๆได้ ก็ควรใช้วิธีพูดคุยตั้งคำถามง่ายๆ สั้นๆ หรือถ้าเก็บข้อมูลจากผู้ปกครอง ก็ควรดูระดับการศึกษาและประเด็นที่จะถามในเครื่องมือด้วย เพื่อสร้างเครื่องมือให้เหมาะสม ถ้าผู้ตอบเป็นกลุ่มที่อ่านหนังสือได้ก็อาจใช้แบบสอบถามที่เข้าใจง่าย ไม่ใช้ภาษาวิชาการ ถ้าเป็นกลุ่มที่อ่านหนังสือไม่ได้ก็ใช้วิธีการสัมภาษณ์ เป็นต้น นอกจากนั้นประเด็นคำถามควรเป็นเรื่องที่ผู้ปกครองมีส่วนเกี่ยวข้องและสามารถให้ข้อมูลได้

เครื่องมือที่ใช้ต้องง่ายในการตอบ ไม่รบกวนเวลาและไม่เป็นภาระกับผู้ให้ข้อมูล ต้องพยายามหลอมรวมเครื่องมือให้สามารถวัดสิ่งที่เกี่ยวข้องกันด้วยเครื่องมือชุดเดียวกัน หากเป็นข้อคำถามก็พยายามใช้ข้อคำถามให้น้อยเท่าที่จำเป็น การใช้เครื่องมือมากเกินไปจะทำให้เกิดปัญหาผู้ให้ข้อมูลไม่อยากตอบ และเป็นการเพิ่มภาระให้ผู้เก็บข้อมูล

นอกจากนั้น ควรคำนึงอยู่เสมอว่าผลงานของผู้เรียน ไม่ว่าจะเป็นการเขียนเรียงความ ภาพวาด ตลอดจนการแสดงออก การโต้ตอบ พฤติกรรมของเด็ก เป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นความสามารถและพัฒนาการของผู้เรียนได้เป็นอย่างดี ควรใช้สิ่งเหล่านี้ให้เป็นประโยชน์ต่อการประเมิน โดยเครื่องมือที่สำคัญก็คือตัวครูผู้สอน ซึ่งเป็นผู้ที่อยู่ใกล้ชิดและจัดกิจกรรมการเรียนรู้การสอนให้กับผู้เรียน ครูควรจะเป็นคนช่างสังเกต รู้จักผู้เรียนทุกคน และรู้จักวิเคราะห์พฤติกรรมและผลงานของผู้เรียนให้เชื่อมโยงกับเป้าหมายคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาได้ตลอดเวลา โดยครูควรมีเครื่องมือ เช่น แบบสังเกต แบบบันทึกพฤติกรรม หรือประเด็นหลักในการวิเคราะห์ผลงานหรือพัฒนาการของผู้เรียน เพื่อช่วยการสังเกตและการวิเคราะห์

นอกจากนี้ ในการประเมินผลความสามารถ ครูอาจพิจารณาจากการแสดงออกด้านอื่น เช่น ถ้าจะดูว่าผู้เรียนมีความสามารถในการคิดวิเคราะห์หรือไม่ ก็อาจพิจารณาจากความสามารถในการพูดหรือเขียนอย่างเป็นเหตุเป็นผล เชื่อมโยงกัน ตัวอย่างเช่น ถ้าครูพูดว่า “โลกนี้เป็นรูปทรงกลม เพราะถ้าเดินทางรอบโลกแล้วจะกลับมาที่เดิม” แต่ผู้เรียนโต้แย้งว่า “ไม่ จำเป็นจะต้องเป็นรูปทรงกลมเสมอไป อาจจะเป็นรูปไข่ หรือรูปสี่เหลี่ยมลูกเต๋าก็สามารถเดินทางให้รอบแล้วกลับมาที่เดิมได้เหมือนกัน” แสดงว่าผู้เรียนมีเหตุผล มีความสามารถในการคิด

วิเคราะห์ แต่ถ้าผู้เรียนบอกว่า “เด็กคนนั้นไม่ดี เพราะฉันไม่ชอบเขา” ก็ไม่เป็นเหตุเป็นผล หรือถ้าจะดูว่าผู้เรียนมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์หรือไม่ ก็อาจจะดูความแตกต่างหลากหลายของความคิด การแสดงออกและผลงานที่ไม่ติดอยู่ในกรอบ ตัวอย่างเช่น ผู้เรียนรู้จักวาดรูปที่แตกต่างจากคนอื่น ไม่ใช่วาดรูปเลียนแบบหรือทำตามคนอื่น

การกำหนดประเด็นที่จะใช้ในการวิเคราะห์และประเมิน ควรที่ครูผู้สอนควรที่จะคิดและใช้ร่วมกัน เพื่อให้มีแนวทางในการวิเคราะห์และประเมินเหมือนกันแล้วจัดทำแบบบันทึกสำหรับบันทึกผลการประเมิน

3.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูล อาจพิจารณาจากประเด็นและแนวทางการเก็บข้อมูล ดังตัวอย่างในตาราง 2

ตาราง 2 ตัวอย่างแนวทางการเก็บรวบรวมข้อมูล

การรวบรวมข้อมูล	• ใช้ข้อมูลที่สถานศึกษามีอยู่แล้ว • เก็บข้อมูลใหม่ (ถ้ายังไม่มีข้อมูลที่ต้องการ) • เก็บจากหลายๆ แหล่ง เพื่อตรวจสอบความน่าเชื่อถือ
ช่วงเวลาเก็บข้อมูล	• เก็บตามเวลาที่สอดคล้องกับการทำงานปกติ - ข้อมูลที่เก็บได้ตลอดเวลา เช่น พฤติกรรมของผู้เรียน - ข้อมูลที่เก็บเป็นระยะๆ เช่น น้ำหนัก ส่วนสูง เก็บภาคเรียนละครั้ง หรืออาชีพและรายได้ของผู้ปกครอง เก็บปีละครั้ง • ในเวลาเดียวกัน ไม่ควรระดมเก็บข้อมูลทุกอย่างพร้อมกันจำนวนมาก
ความครอบคลุมของกลุ่มเป้าหมาย	• ข้อมูลเพื่อพัฒนาปรับปรุงเป็นรายบุคคล ต้องเก็บข้อมูลทุกคน • ข้อมูลภาพรวมของสถานศึกษา หรือข้อมูลจากผู้ปกครองชุมชนเก็บจากสุ่มตัวอย่าง

ในการเก็บรวบรวมข้อมูลนั้น หากข้อมูลใดมีอยู่แล้วในสถานศึกษาไม่ควรจัดเก็บใหม่ ให้นำข้อมูลที่มีอยู่แล้วมาประมวลผล วิเคราะห์ แล้วนำไปใช้ได้เลย เช่น คะแนนสอบ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก็ใช้ผลการสอบปลายภาคเรียนซึ่งจะช่วยลดภาระงานได้

สถานศึกษาควรวางแผนการจัดเก็บข้อมูลให้สอดคล้องกับการทำงานปกติของสถานศึกษาให้มากที่สุด เช่น ข้อมูลเกี่ยวกับอาชีพและรายได้ของผู้ปกครองอาจจะให้ผู้ปกครอง

กรออกแบบสอบถามในวันที่เชิญมาประชุม หรือนำหนักและส่วนสูง ก็ให้ครูประจำชั้นหรือครูพลศึกษาจัดเก็บ เป็นต้น สิ่งที่ไม่ควรทำ คือ ระดมเก็บข้อมูลทุกอย่างในช่วงเวลาเดียวกันจำนวนมาก จนเป็นภาระของผู้เก็บข้อมูลและผู้ให้ข้อมูล

การเก็บข้อมูลในส่วนที่ครูสังเกตพฤติกรรมและวิเคราะห์ผลงานของเด็กตามแบบสังเกตพฤติกรรม ครูทุกคนสามารถทำได้ตลอดเวลา และในระหว่างที่สังเกตและวิเคราะห์ก็บันทึกข้อมูลไปได้เรื่อยๆ โดยอาจจะสรุปเพื่อรายงานข้อมูลตามระยะเวลาที่ตกลงหรือที่กำหนดในแผนร่วมกัน เมื่อพบสิ่งที่เป็นจุดอ่อนหรือเป็นปัญหาของผู้เรียนจะได้ปรับปรุงแก้ไข และให้การช่วยเหลือได้ทันที ทั้งนี้ ครูที่สอนผู้เรียนกลุ่มเดียวกันควรพบปะแลกเปลี่ยนข้อมูล เพื่อหาแนวทางแก้ไขและช่วยเหลือผู้เรียนร่วมกัน

ส่วนการเก็บข้อมูลจากแบบทดสอบ แบบสอบถาม หรือการสัมภาษณ์อย่างเป็นทางการกับผู้ให้ข้อมูลอาจเป็นผู้บริหาร ครู ผู้เรียน ผู้ปกครอง เช่น ในการประเมินพฤติกรรมของผู้เรียน ก็สามารถเก็บข้อมูลจากครู และผู้ปกครอง เพื่อดูความสอดคล้องของข้อมูล

การจัดเก็บข้อมูลจะครอบคลุมกลุ่มผู้ให้ข้อมูลเพียงใด ขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ของการประเมิน ถ้าต้องการประเมินเพื่อให้ได้ข้อมูลที่สะท้อนคุณภาพของผู้เรียนหรือครู เพื่อประโยชน์ต่อการพัฒนาปรับปรุงเป็นรายบุคคล ก็ควรจะเก็บข้อมูลของทุกคนแล้วประเมินเป็นรายบุคคล แต่ถ้าต้องการประเมินในภาพรวม หรือเก็บข้อมูลจากผู้ปกครองหรือชุมชนในเรื่องเกี่ยวกับการบริหารการจัดการเรียนการสอนทั่วๆ ไปก็สามารถใช้วิธีสุ่มตัวอย่างได้

อนึ่ง สถานศึกษาควรวางระบบการเก็บข้อมูลให้ดี ทั้งข้อมูลที่มีอยู่แล้วและข้อมูลที่เกิดขึ้นใหม่ เพื่อง่ายต่อการนำมาใช้ การเก็บข้อมูลอาจยุ่งยากในปีแรกๆ แต่ปีต่อๆ ไปจะสะดวกขึ้น

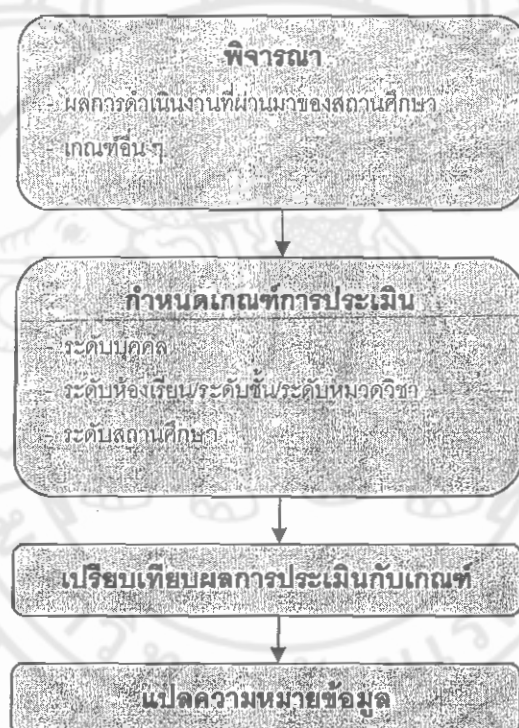
3.4 การวิเคราะห์ข้อมูล

ในการวิเคราะห์ข้อมูลของสถานศึกษานั้น ผู้รับผิดชอบควรร่วมกันพิจารณากรอบการวิเคราะห์ว่าข้อมูลแต่ละประเด็นจะวิเคราะห์ในระดับใด ระดับบุคคล ระดับห้องเรียน หรือระดับภาพรวมของสถานศึกษา ใครเป็นผู้วิเคราะห์ วิเคราะห์ในช่วงเวลาใด เพื่อจะได้นำผลมาใช้ ดังตัวอย่างข้อมูลเกี่ยวกับผู้เรียน ซึ่งอาจมีกรอบการวิเคราะห์ดังที่นำเสนอในตาราง 3 และมีวิธีการวิเคราะห์ข้อมูลที่จะกล่าวถึงในลำดับต่อไป

ในการสรุปรวม ครูผู้สอนควรตกลงร่วมกันว่าจะสรุปอย่างไร จะสรุปโดยการ
ดูแนวโน้มความก้าวหน้าของผู้เรียน หรือจะดูว่าแต่ละคนมีคุณภาพส่วนใหญ่อยู่ในระดับใด หรือ
จะดูโดยวิธีให้ค่าคะแนนแล้วหาค่าเฉลี่ย

3.5 การแปลความหมาย

ข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์จะนำไปใช้ประโยชน์ได้ก็ต่อเมื่อสถานศึกษาได้
แปลความหมายของข้อมูล โดยมีการเปรียบเทียบกับเกณฑ์ที่กำหนด ดังขั้นตอนที่นำเสนอ
ในภาพ 9

ภาพ 9 ขั้นตอนการแปลความหมาย

ก่อนที่จะคณะกรรมการจะแปลความหมายของผลการประเมิน จะต้องกำหนด
เกณฑ์ในการตัดสิน โดยคณะกรรมการจะต้องร่วมกันกำหนดให้เหมาะสมกับสภาพบริบทของ
สถานศึกษา ด้วยการพิจารณาข้อมูลผลการดำเนินการที่ผ่านมาของสถานศึกษาประกอบกับ
เกณฑ์ของที่อื่นว่าเป็นอย่างไร เพื่อกำหนดเกณฑ์ในการตัดสิน และเนื่องจากการประเมินตนเอง
เป็นการประเมินเพื่อพัฒนา ดังนั้นเกณฑ์การประเมินควรจะดูพัฒนาการของสถานศึกษาด้วยใน
ช่วงแรกอาจจะกำหนดเกณฑ์ที่คิดว่าสถานศึกษาสามารถทำได้ไปก่อนเพื่อให้มีกำลังใจในการ
ทำงาน แล้วค่อยๆ ปรับให้สูงขึ้น

การกำหนดเกณฑ์การประเมินตนเองของสถานศึกษานั้น กำหนดเป็นระดับๆ ได้แก่ เกณฑ์ระดับบุคคล เกณฑ์ระดับห้องเรียน/ระดับชั้น/ระดับหมวดวิชา และเกณฑ์ระดับสถานศึกษา ตัวอย่างเช่น

1. เกณฑ์ระดับบุคคล อาจกำหนดว่า ผู้เรียนจะต้องสอบได้คะแนนร้อยละ 50 จึงจะถือว่าผ่านเกณฑ์

2. เกณฑ์ระดับห้องเรียน/ระดับชั้น/ระดับหมวดวิชา/ระดับสถานศึกษาอาจกำหนดว่า

ผู้เรียนมากกว่าร้อยละ 80 ได้คะแนนผ่านเกณฑ์ ถือว่าอยู่ในระดับ ดี

ผู้เรียน ร้อยละ 70 – 80 ได้คะแนนผ่านเกณฑ์ ถือว่าอยู่ในระดับ พอใช้

ผู้เรียนน้อยกว่าร้อยละ 70 ได้คะแนนผ่านเกณฑ์ ถือว่าอยู่ในระดับ ต้องปรับปรุง

เมื่อสถานศึกษาได้กำหนดเกณฑ์การตัดสินผลการประเมินแล้ว สถานศึกษา ก็สามารถแปลความหมายของข้อมูลได้ว่าเรื่องใดมีผลการประเมินเป็นอย่างไร

3.6 การตรวจสอบ/ปรับปรุงคุณภาพการประเมิน

เมื่อสถานศึกษาได้ดำเนินการประเมินตามแผนที่กำหนดไว้แล้ว ก็จะต้องมีการตรวจสอบกระบวนการและผลการประเมินว่า มีความเหมาะสม ถูกต้องและน่าเชื่อถือเพียงใด ซึ่งผู้เกี่ยวข้องควรมีการประชุมร่วมกันเป็นระยะๆ โดยผู้บริหารมีการติดตาม ตรวจสอบ ในระหว่างการนิเทศ และประชุมร่วมกับคณะกรรมการ เพื่อให้คำปรึกษาแนะนำในการปรับปรุง และพัฒนากระบวนการประเมินคุณภาพให้มีประสิทธิภาพ มีความถูกต้องและเชื่อถือได้

4. การนำผลการประเมินมาปรับปรุงงาน

เมื่อบุคลากรแต่ละคน แต่ละฝ่ายมีการประเมินเสร็จเรียบร้อยแล้ว ก็ส่งผลให้กับ คณะกรรมการที่รับผิดชอบ ซึ่งต้องรวบรวมผลการประเมินมาวิเคราะห์ สังเคราะห์ แปลผลในภาพรวมทั้งหมด แล้วนำเสนอผลการประเมินต่อผู้เกี่ยวข้อง เช่น ครูประจำชั้น ครูประจำวิชา หัวหน้าหมวด ผู้บริหาร เพื่อนำผลไปใช้ในการพัฒนางานของตนเองต่อไป

การเผยแพร่ผลการประเมิน อาจใช้วิธีจัดประชุมครูภายในสถานศึกษา จัดบอร์ด หรือจัดทำรายงานผลการประเมินฉบับย่อแจกบุคลากร

ผลการประเมินสามารถนำไปใช้เป็นข้อมูลในการปรับปรุงการปฏิบัติงานของผู้บริหารและบุคลากร และใช้ในการวางแผนต่อไป รวมทั้งจัดทำเป็นข้อมูลสารสนเทศเพื่อใช้ประกอบการตัดสินใจในเรื่องต่างๆ ได้

4.1 การปรับปรุงการปฏิบัติงานของผู้บริหารและบุคลากร

ในระหว่างการทำงานและมีการตรวจสอบประเมินผลทั้งในระดับรายบุคคล หรือระดับชั้น/หมวดวิชา ผู้บริหารและบุคลากรสามารถนำผลการประเมินไปใช้ปรับปรุงการทำงานของตนเองและปรับปรุงแผนการดำเนินงานเลย เพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปตามแผนและเป้าหมายที่กำหนดไว้

4.2 การวางแผนในระยะต่อไป

การนำผลการประเมินไปใช้จัดทำแผนในภาคเรียนหรือปีการศึกษาต่อไป ควรมีการวิเคราะห์จุดเด่น และจุดที่ต้องปรับปรุงของสถานศึกษาหาสาเหตุของปัญหาและแนวทางแก้ไข โดยให้ผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายเข้ามามีส่วนร่วม เพื่อนำไปพัฒนาปรับปรุงการจัดการศึกษาของสถานศึกษาต่อไป

วิธีการวิเคราะห์จุดเด่นและจุดที่ต้องปรับปรุงสามารถทำได้ง่ายๆ โดยเปรียบเทียบผลการปฏิบัติงานกับเป้าหมายที่กำหนดไว้ ผลต่างที่เกิดขึ้นจะสะท้อนสิ่งที่ต้องได้รับการพัฒนาปรับปรุง เมื่อทราบจุดที่ต้องปรับปรุงของสถานศึกษาแล้วจะต้องนำมาร่วมกันวิเคราะห์หาสาเหตุเพื่อป้องกันและแก้ไขปรับปรุง หลังจากนั้นจึงระดมความคิดจากบุคลากรที่เกี่ยวข้องมาช่วยกันหาวิธีแก้ปัญหา

ผลการประเมินอาจชี้จุดที่สถานศึกษาต้องทำการปรับปรุงหลายประการ ซึ่งสถานศึกษาไม่สามารถแก้ไขปัญหานั้นได้พร้อมกัน ต้องกำหนดลำดับความสำคัญว่าปัญหาอะไรจำเป็นต้องพัฒนาก่อน เพื่อนำมาวางแผนแก้ไขปรับปรุงแผนปฏิบัติงานและจัดทำโครงการหรือกิจกรรมในภาคเรียนหรือปีการศึกษาต่อไป

ตัวอย่างของสถานศึกษานำร่องแห่งหนึ่ง เมื่อทราบผลการประเมินแล้วพบว่า มีตัวบ่งชี้บางข้อผ่านเกณฑ์ บางข้อไม่ผ่านเกณฑ์จึงนำผลการประเมินไปวิเคราะห์จุดเด่น จุดที่ต้องปรับปรุง หาสาเหตุ และแนวทางแก้ไข รวมทั้งจัดทำโครงการเพื่อส่งเสริมจุดเด่นและปรับปรุงจุดที่ยังไม่บรรลุเป้าหมาย โดยโครงการหนึ่งอาจส่งเสริมหรือปรับปรุงจุดเด่น/จุดที่ต้องปรับปรุงเพียงจุดเดียวหรือหลายจุดก็ได้ ตัวอย่างเช่น

ตาราง 5 วิธีการวิเคราะห์จุดเด่น แนวทางส่งเสริม และโครงการ

จุดเด่น	แนวทางส่งเสริม	โครงการ
1. ผู้เรียนรักการอ่านสามารถใช้ห้องสมุดแหล่งความรู้ และสื่อต่างๆ ทั้งในและนอกสถานศึกษา	1. ปรับปรุงหนังสือให้มีจำนวนมากขึ้นและทันสมัย 2. ใช้สื่อเทคโนโลยีในการสืบค้นหนังสือ 3. มีระบบการค้นคว้าทั้งภายในและภายนอก	1. โครงการปฐมนิเทศการใช้ห้องสมุดและสื่อเทคโนโลยีเพื่อสืบค้นข้อมูล
2. มีการนำแผนไปปฏิบัติโดยใช้ข้อมูลในการตัดสินใจ 3. มีการนิเทศ ติดตาม ประเมินผล เปรียบเทียบกับเป้าหมายอย่างต่อเนื่อง	1. จัดทำข้อมูลสารสนเทศ 2. ใช้ข้อมูลในการจัดทำแผน 3. นิเทศ ติดตามการดำเนินงานเป็นประจำและกำหนดผู้รับผิดชอบ 4. ประเมินผลการปฏิบัติงานเสนอผู้บริหารและเจ้าของโครงการเพื่อปรับปรุง	1. โครงการเผยแพร่นโยบายสู่การปฏิบัติ 2. โครงการอบรมการใช้เครื่องคอมพิวเตอร์
4. ครูมีความรู้ความสามารถในการพัฒนาหลักสูตร จัดทำแผนการสอนที่มีเนื้อหาสาระและกระบวนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ	1. ให้ความรู้แก่ครู 2. ให้ครูส่งแผนการสอนก่อนการเรียนการสอนทุกภาคการศึกษา	1. โครงการพัฒนาการจัดทำแผนและวิธีการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

ตาราง 6 วิธีการวิเคราะห์จุดที่ต้องปรับปรุง แนวทางส่งเสริม และโครงการ

จุดที่ต้องปรับปรุง	แนวทางส่งเสริม	โครงการ
1. ผู้เรียนขาดการปฏิบัติตนให้เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวมและไม่ได้มีส่วนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมด้วยความสมัครใจ 2. ผู้เรียนขาดการรักและร่วมพัฒนาท้องถิ่นของตนเอง 3. ผู้เรียนขาดการใช้ทรัพยากรอย่างประหยัดและคุ้มค่า	1. การอบรมสั่งสอนมีน้อย 2. ไม่มีโอกาสที่จะเข้าไปร่วมพัฒนา 3. ไม่เห็นความสำคัญ	1. โครงการรักษารักษา อนุรักษ์ ธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม - ฝึกอบรมและส่งเสริมการปรับพฤติกรรมเพื่อสังคม - จัดกิจกรรมร่วมกันทำให้โลกเป็นสีเขียว - ร่วมพัฒนาทรัพยากร
4. ขาดการประชาสัมพันธ์กิจกรรมของสถานศึกษาต่อชุมชนอย่างสม่ำเสมอ 5. ผู้ปกครองและชุมชนไม่ได้เข้ามามีบทบาทในการพัฒนาการศึกษา	1. ขาดบุคลากรที่มีความสามารถในการประชาสัมพันธ์ 2. ขาดทรัพยากรในการดำเนินการ 3. ขาดการวางแผนที่ดี	1. ฝึกอบรมบุคลากร 2. ร่วมกันวางแผนประชาสัมพันธ์ให้สอดคล้องกับกระบวนการทำงานของสถานศึกษา
6. ขาดความสามารถในการประเมินผลและการนำผลการประเมินไปใช้	1. ขาดความรู้ 2. ขาดหน่วยงานที่รับผิดชอบ 3. ภาระการสอนและภาระงานมีมากทำให้ไม่มีเวลาพอ	1. ฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการและร่วมกันวางแผนการประเมินผลให้มีประสิทธิภาพ และผสมผสานอยู่ในการจัดการเรียนการสอนและการทำงาน 2. ฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการเกี่ยวกับการจัดทำแฟ้มสะสมงาน 3. จัดทำโครงการวิเคราะห์ข้อสอบ

4.3 การจัดทำข้อมูลสารสนเทศ

ถ้าสถานศึกษานำผลที่ได้จากการประเมินมาพัฒนาเป็นข้อมูลสารสนเทศ ที่สามารถใช้ได้สะดวก รวดเร็ว และเป็นปัจจุบันก็จะเป็นประโยชน์ในการบริหารงานและ ประกอบการตัดสินใจในเรื่องต่างๆ รวมทั้งเมื่อหน่วยงานภายนอกเข้ามาประเมิน สถานศึกษา ก็พร้อมที่จะนำเสนอข้อมูลและสารสนเทศที่ผู้ประเมินต้องการได้ง่ายขึ้นในทุกๆ ด้าน

การดำเนินงานประเมินผลของสถานศึกษาไม่ได้สิ้นสุดเพียงแค่ทำการประเมิน ตนเองเพียงครั้งเดียวแล้วหยุดเลยแต่ต้องทำตลอดเวลา ผลการประเมินที่จัดทำเสร็จแล้วถือเป็น ข้อมูลที่แสดงถึงสภาพการดำเนินงานในขณะนั้น ซึ่งต้องมีการตรวจสอบใหม่ว่าการดำเนินงาน ในช่วงต่อไปสอดคล้องกับเป้าหมายและแนวทางการพัฒนาของสถานศึกษาอย่างไร การพัฒนา ปรับปรุงตนเองจึงต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่องไม่มีที่สิ้นสุด

การจัดทำรายงานประเมินตนเองหรือรายงานประจำปี

เมื่อสถานศึกษาได้ดำเนินการตามแผนและมีการประเมินผลภายในเสร็จเรียบร้อยแล้ว ในช่วงปลายปีการศึกษาจะต้องจัดทำรายงานการประเมินตนเองหรือรายงานประจำปี เพื่อเผยแพร่ให้ผู้เกี่ยวข้องทุกกลุ่มได้รับทราบไม่ว่าจะเป็นบุคลากรภายในสถานศึกษา ผู้ปกครอง หรือชุมชน หน่วยงานต้นสังกัดและผู้ประเมินภายนอก เพื่อแสดงความรับผิดชอบในการจัดการ การศึกษา และพร้อมที่จะรับการประเมินภายนอก โดยดำเนินการดังนี้

1. รวบรวมผลการดำเนินงานและผลการประเมิน
2. วิเคราะห์และสังเคราะห์จำแนกตามมาตรฐานการศึกษา
3. เขียนรายงาน

การรายงานผลการประเมินและเนื้อหาสาระที่ต้องการสื่อสารควรมี 2 แบบ ขึ้นอยู่กับกลุ่มผู้รับข้อมูล แบบแรกเป็นการรายงานที่มีรายละเอียดครบถ้วน เน้นเชิงวิชาการ เพื่อใช้สำหรับรายงานหน่วยงานต้นสังกัดและผู้ประเมินภายนอก ส่วนแบบที่สองเป็นการรายงาน สรุปเพื่อเผยแพร่ให้กับกลุ่มผู้ปกครองและชุมชน โดยนำเสนอในลักษณะการบรรยายใช้ภาษา ที่เข้าใจง่าย และมีความยาวไม่มาก ซึ่งจะทำให้ผู้ปกครองรับรู้ข้อมูลของสถานศึกษาได้มากขึ้น เนื้อหาสาระที่นำเสนอในรายงานการประเมินตนเองหรือรายงานประจำปี ควรมีหัวข้อดังนี้

1. ข้อมูลสภาพทั่วไปของสถานศึกษา เช่น ประวัติและความเป็นมาของ สถานศึกษา สถานที่ตั้ง สังกัด รูปแบบ/หลักสูตรการจัดการเรียนการสอน โครงสร้าง การบริหารงาน ข้อมูลผู้บริหารและบุคลากร จำนวนผู้เรียน งบประมาณ รวมทั้งข้อมูล สภาพชุมชน อาชีพและรายได้ของผู้ปกครอง

2. วิสัยทัศน์ เป้าหมายหรือมาตรฐาน และแผนงานของสถานศึกษา

3. ผลการประเมินตามมาตรฐานและตัวบ่งชี้ โดยแต่ละตัวบ่งชี้ควรรายงานเกี่ยวกับเป้าหมาย การดำเนินงานให้บรรลุเป้าหมาย และผลการดำเนินงาน และอาจนำเสนอข้อมูล/หลักฐานสนับสนุนผลการดำเนินงานนั้นๆ ด้วยก็ได้ นอกจากนี้ในแต่ละมาตรฐานควรนำเสนอจุดเด่น จุดที่ต้องปรับปรุงและแนวทางแก้ไขด้วย

4. สรุปผลการประเมินของมาตรฐานแต่ละด้าน คือ ด้านผู้เรียน ด้านผู้บริหาร ด้านครู โดยแต่ละด้านควรบอกจุดเด่น เงื่อนไขที่ทำให้สำเร็จ จุดที่ต้องปรับปรุง สาเหตุและแนวทางการแก้ไขปรับปรุงด้วย

5. ภาคผนวก อาจมีการรายงานเกี่ยวกับวิธีการและเครื่องมือที่ใช้ในการประเมินผล หากเป็นที่ต้องการของหน่วยงานต้นสังกัด

คณะผู้จัดทำรายงานการประเมินตนเองหรือรายงานประจำปีควรเป็นแกนนำหรือผู้ที่มีความรู้เกี่ยวกับวิธีการนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลพอสมควร ซึ่งจะทำให้สามารถสรุปผลการประเมินได้ถูกต้อง การจัดทำรายงานควรดำเนินการในส่วนที่สามารถทำได้ไปเรื่อยๆ ก่อนสิ้นปีการศึกษา ไม่จำเป็นต้องรอให้ถึงสิ้นปีการศึกษา เพราะจะทำให้จัดทำรายงานไม่ทันกำหนดเวลาที่จะต้องส่งหน่วยงานต้นสังกัด และเผยแพร่ให้ผู้ที่เกี่ยวข้องทราบ

บทบาทของผู้ที่เกี่ยวข้อง

เนื่องจากการประกันคุณภาพภายในมีความสำคัญต่อการพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษาของสถานศึกษา ให้เป็นที่ยอมรับของพ่อแม่ ผู้ปกครอง ชุมชน และสังคม ในขณะเดียวกัน สถานศึกษาที่มีคุณภาพ ก็จะทำให้ผู้เรียนได้รับการพัฒนาเต็มตามศักยภาพ และมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อผู้เรียน พ่อแม่ ผู้ปกครอง ชุมชน และสังคม ด้วยเหตุนี้การประกันคุณภาพภายใน จึงเป็นเรื่องที่ผู้ได้รับประโยชน์และผู้เกี่ยวข้องถึงแม้ว่าบุคลากรในสถานศึกษาควรจะเป็นแกนหลักและมีหน้าที่โดยตรงในการประกันคุณภาพภายในก็ตาม

สำหรับบทบาทของผู้เกี่ยวข้อง ซึ่งรวมทั้งผู้ที่รับผิดชอบโดยตรงอันได้แก่ บุคลากรของสถานศึกษาและบุคคลอื่นที่ควรเขามามีส่วนร่วม สรุปได้ดังนี้

บทบาทเดิม

ผู้บริหาร และครู ในสถานศึกษาส่วนใหญ่มักจะจัดการศึกษาโดยไม่เน้นการประกันคุณภาพภายใน สถานศึกษาบางแห่งอาจจะจัดการเรียนการสอนโดยไม่มีการวางแผน บางแห่ง

อาจมีการวางแผนแต่ไม่มีการตรวจสอบประเมินผล และไม่ได้นำผลการประเมินมาพัฒนาปรับปรุงเท่าที่ควร นอกจากนี้ก็ยังเป็นการจัดการเรียนการสอนโดยครูเป็นหลัก ในขณะที่ผู้บริหารไม่ได้เข้ามาช่วยจัดการและส่งเสริมสนับสนุนให้เกิดกระบวนการประกันคุณภาพ รวมทั้งไม่ได้ให้บุคลากรและองค์กรอื่นที่เกี่ยวข้องเข้ามามีส่วนร่วมเท่าที่ควร

บทบาทที่พึงประสงค์

ผู้บริหาร ครู ผู้เรียน ชุมชน เขตพื้นที่และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอื่นๆ ควรเข้ามามีบทบาทในการประกันคุณภาพภายใน ดังนี้

ผู้บริหาร มีบทบาทในการบริหารจัดการ ส่งเสริม สนับสนุน อำนวยความสะดวก ให้คำปรึกษา แนะนำ ดูแลให้มีการประกันคุณภาพภายในที่ทุกฝ่ายเข้ามามีส่วนร่วม โดยผู้บริหารควรจะเป็นแกนนำในการจัดทำแผน รวมทั้งกำกับติดตามให้มีการดำเนินงานตามแผนการนำผลจากการประเมินตนเองมาใช้ในการปรับปรุงสถานศึกษาและการรายงานผลให้สาธารณชนรับทราบ

ครูและบุคลากรในสถานศึกษา มีบทบาทร่วมกับผู้เกี่ยวข้องในการดำเนินงานประกันคุณภาพภายในทุกขั้นตอน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการประเมินตนเองในการจัดการเรียนการสอนและการทำงานที่มีการวางแผนและเป้าหมายที่ชัดเจน สอดคล้องกับแผนพัฒนาสถานศึกษา และจุดมุ่งหมาย หลักการหรือมาตรฐานการศึกษาที่เน้นคุณภาพของผู้เรียนเป็นสำคัญ

กรรมการสถานศึกษา เข้ามามีบทบาทในการกำกับ ส่งเสริม และสนับสนุนการพัฒนาและการประกันคุณภาพของผู้บริหารและครู ตามหน้าที่ที่กำหนดในมาตรา 40 ของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542

ผู้เรียน พ่อแม่ ผู้ปกครอง มีบทบาทโดยเข้ามามีส่วนร่วมในการประกันคุณภาพและการจัดการศึกษาของสถานศึกษา โดยให้ข้อคิดเห็นให้ข้อมูลเกี่ยวกับผู้เรียนและให้ข้อมูลย้อนกลับเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนของสถานศึกษา รวมทั้งคอยติดตามผลการประเมินตนเองของสถานศึกษา และมีส่วนร่วมในการนำผลการประเมินไปพัฒนาปรับปรุงผู้เรียนที่บ้าน

ชุมชน มีบทบาทโดยเข้ามามีส่วนร่วมคิด/ร่วมทำ ร่วมให้และใช้ข้อมูล เพื่อกำหนดเป้าหมาย จัดทำแผนพัฒนา ตรวจสอบ ประเมินผล และปรับปรุงสถานศึกษา

สื่อมวลชน มีบทบาทในการประชาสัมพันธ์ สนับสนุนการดำเนินงานประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษา และเผยแพร่ข้อมูลในเชิงสร้างสรรค์ เช่น รายงานข้อมูลเกี่ยวกับสถานศึกษาที่ประสบความสำเร็จในการประกันคุณภาพภายใน

ผลที่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องจะได้รับ

1. ผู้เรียนและผู้ปกครองมีหลักประกันและความมั่นใจว่าสถานศึกษาจะจัดการศึกษาที่มีคุณภาพเป็นไปตามมาตรฐานที่กำหนด
2. ครูได้ทำงานอย่างมืออาชีพ มีการทำงานที่เป็นระบบ โปร่งใส มีความรับผิดชอบ ที่ตรวจสอบได้ มีประสิทธิภาพ และเน้นคุณภาพ ได้พัฒนาตนเอง และผู้เรียนอย่างต่อเนื่อง ทำให้เป็นที่ยอมรับของผู้ปกครองและชุมชน
3. ผู้บริหารได้ใช้ภาวะผู้นำและความรู้ ความสามารถ ในการบริหารงานอย่างเป็นระบบและมีความโปร่งใส เพื่อพัฒนาสถานศึกษาให้มีคุณภาพเป็นที่ยอมรับและนิยมชมชอบของผู้ปกครองและชุมชน ตลอดจนหน่วยงานที่เกี่ยวข้องก่อให้เกิดความภาคภูมิใจและเป็นประโยชน์ต่อสังคม
4. กรรมการสถานศึกษา ได้ทำงานตามบทบาทหน้าที่อย่างเหมาะสม เป็นผู้ที่ทำประโยชน์ และมีส่วนพัฒนาสถานศึกษาและคุณภาพทางการศึกษาให้แก่เยาวชนและชุมชน ร่วมกับผู้บริหารและครู สมควรที่ได้รับความไว้วางใจให้มาเป็นกรรมการสถานศึกษา
5. หน่วยงานที่กำกับดูแล ได้สถานศึกษาที่มีคุณภาพและศักยภาพในการพัฒนาตนเอง ซึ่งจะช่วยแบ่งเบาภาระในการกำกับ ดูแลสถานศึกษาและก่อให้เกิดความมั่นใจในคุณภาพทางการศึกษาและคุณภาพของสถานศึกษา
6. ชุมชนและสังคมประเทศชาติ ได้เยาวชนและคนที่ดี มีคุณภาพและศักยภาพที่จะช่วยพัฒนาองค์กร ชุมชน และสังคม ประเทศชาติต่อไป

ตอนที่ 2 พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ที่เกี่ยวข้องกับโรงเรียน

ตำรวจตระเวนชายแดน

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 มี 9 หมวด แบ่งเป็น 78 มาตรา (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2542) ซึ่งสามารถวิเคราะห์เนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับการประกันคุณภาพโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนได้ดังนี้

หมวด 1 บททั่วไป ความมุ่งหมายและหลักการ

มาตรา 6 การจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข

มาตรา 7 ในกระบวนการเรียนรู้ต้องมุ่งปลูกฝังจิตสำนึกที่ถูกต้องเกี่ยวกับการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข รู้จักรักษาและส่งเสริมสิทธิหน้าที่ เสรีภาพ ความเคารพกฎหมาย ความเสมอภาคและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ มีความภาคภูมิใจในความเป็นไทย รู้จักรักษาผลประโยชน์ส่วนรวมและของประเทศชาติรวมทั้งส่งเสริมศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรมของชาติ และสิ่งแวดล้อมมีความสามารถในการประกอบอาชีพ รู้จักพึ่งตนเอง มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ใฝ่รู้ และเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง

มาตรา 8 การจัดการศึกษาให้ยึดหลักดังนี้

- (1) เป็นการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับประชาชน
- (2) ให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา
- (3) การพัฒนาสาระและกระบวนการเรียนรู้ให้เป็นไปอย่างต่อเนื่อง

มาตรา 9 การจัดระบบโครงสร้าง และกระบวนการจัดการศึกษาให้ยึดหลักดังนี้

- (1) มีเอกภาพด้านนโยบาย และมีความหลากหลายในการปฏิบัติ
- (2) มีการกระจายอำนาจไปสู่เขตพื้นที่การศึกษา สถานศึกษา และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

ปกครองส่วนท้องถิ่น

(3) มีการกำหนดมาตรฐานการศึกษา และจัดระบบประกันคุณภาพการศึกษาทุกระดับและประเภทการศึกษา

(4) มีหลักการส่งเสริมมาตรฐานวิชาชีพครู คณาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษา และการพัฒนาครู คณาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษาอย่างต่อเนื่อง

(5) ระดมทรัพยากรจากแหล่งต่างๆ มาใช้ในการจัดการจัดการศึกษา

(6) การมีส่วนร่วมของบุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วน

ท้องถิ่น เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการและสถาบัน
สังคมอื่น

หมวด 2 สิทธิและหน้าที่ทางการศึกษา

มาตรา 10 การจัดการศึกษาต้องจัดให้บุคคลมีสิทธิและโอกาสเสมอกันในการรับ
การศึกษาขั้นพื้นฐาน ไม่น้อยกว่า 12 ปี รัฐต้องจัดการศึกษาให้ทั่วถึงและมีคุณภาพโดยไม่
เก็บค่าใช้จ่าย

มาตรา 12 นอกเหนือจากรัฐและเอกชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้บุคคล
ครอบครัว องค์กรชุมชน องค์กรวิชาชีพ องค์กรเอกชน สถาบันศาสนา สถานประกอบการและ
สถาบันสังคมอื่นมีสิทธิในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน ทั้งนี้ให้เป็นไปตามที่กำหนดในกฎกระทรวง

หมวด 3 ระบบการศึกษา

มาตรา 15 (1) การศึกษาในระบบเป็นการศึกษาที่กำหนดจุดมุ่งหมาย วิธีการศึกษา
หลักสูตรระยะเวลาของการศึกษา การวัดและประเมินผล ซึ่งเป็นเงื่อนไขของการสำเร็จการศึกษา

มาตรา 16 การศึกษาในระบบมี 2 ระดับ คือ การศึกษาขั้นพื้นฐานและการศึกษา
ระดับอุดมศึกษา การศึกษาขั้นพื้นฐาน ประกอบด้วย การศึกษาซึ่งจัดไม่น้อยกว่าสิบสองปีก่อน
ระดับอุดมศึกษา การแบ่งระดับและประเภทของการศึกษาขั้นพื้นฐาน ให้เป็นไปตามที่กำหนดใน
กฎกระทรวง การศึกษาระดับอุดมศึกษาแบ่งเป็น 2 ระดับคือ ระดับต่ำกว่าปริญญาตรีและระดับ
ปริญญา การแบ่งระดับหรือเทียบระดับการศึกษานอกระบบ หรือการศึกษาตามอัธยาศัยให้
เป็นไปตามที่กำหนดในกฎกระทรวง

มาตรา 17 ให้มีการศึกษาภาคบังคับจำนวน 9 ปี โดยให้เด็กที่มีอายุย่างเข้าปีที่ 7
เข้าเรียนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานจนอายุย่างเข้าปีที่ 16 เว้นแต่สอบได้ชั้นปีที่เก้าของการศึกษา
ภาคบังคับ หลักเกณฑ์และวิธีนับอายุให้เป็นไปตามในกฎกระทรวง

มาตรา 18 (2) การศึกษาปฐมวัยและการศึกษาขั้นพื้นฐานให้จัดในโรงเรียน ได้แก่
โรงเรียนของรัฐ โรงเรียนเอกชนและโรงเรียนที่สังกัดสถาบันพุทธศาสนาหรือศาสนาอื่น

มาตรา 21 กระทรวง ทบวง กรม รัฐวิสาหกิจและหน่วยงานอื่นของรัฐอาจจัด
การศึกษาเฉพาะทาง ตามความต้องการและความชำนาญของหน่วยงานได้ โดยคำนึงถึง
นโยบายและมาตรฐานการศึกษาของชาติ ทั้งนี้ตามหลักเกณฑ์ วิธีการ เงื่อนไขที่กำหนดไว้ใน
กฎกระทรวง

หมวด 4 แนวการจัดการศึกษา

มาตรา 22 การจัดการศึกษาต้องยึดหลักว่า ผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด กระบวนการจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ

มาตรา 23 การจัดการศึกษาทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ต้องเน้นความสำคัญทั้งความรู้ คุณธรรม กระบวนการเรียนรู้และบูรณาการตามความเหมาะสมของแต่ละระดับการศึกษาในเรื่องต่อไปนี้

(1) ความรู้เรื่องเกี่ยวกับตนเอง และความสัมพันธ์ของตนเองกับสังคม ได้แก่ ครอบครัว ชุมชน ชาติ และสังคมโลก รวมถึงความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ความเป็นมาของสังคมไทย และระบบการเมืองการปกครองในระบบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

(2) ความรู้และทักษะด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีรวมทั้งความรู้ความเข้าใจและประสบการณ์เรื่องของการจัดการการบำรุงรักษา และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลยั่งยืน

(3) ความรู้เกี่ยวกับศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม การกีฬา ภูมิปัญญาไทยและการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญา

(4) ความรู้ และทักษะด้านคณิตศาสตร์ และด้านภาษาเน้นการใช้ภาษาไทยอย่างถูกต้อง

(5) ความรู้ และทักษะในการประกอบอาชีพ และการดำรงชีวิตอย่างมีความสุข

มาตรา 24 การจัดกระบวนการเรียนรู้ ให้สถานศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องดำเนินการดังต่อไปนี้

(1) จัดเนื้อหาสาระและกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจและความถนัดของผู้เรียนรู้ โดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล

(2) ฝึกทักษะกระบวนการคิด การจัดการ การเผชิญสถานการณ์และการประยุกต์ความรู้มาใช้เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหา

(3) จัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง ฝึกการปฏิบัติให้ทำได้ คิดเป็น ทำเป็น รักการอ่านและเกิดการใฝ่รู้อย่างต่อเนื่อง

(4) จัดการเรียนการสอนโดยผสมผสานสาระความรู้ด้านต่างๆ อย่างได้สัดส่วนสมดุลกันรวมทั้งปลูกฝังคุณธรรม ค่านิยมที่ดีงามและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ไว้ในทุกวิชา

(5) ส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้สอนสามารถจัดบรรยากาศสภาพแวดล้อม สื่อการเรียนรู้ และอำนวยความสะดวกเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และมีความรอบรู้ รวมทั้งสามารถใช้การวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้ ทั้งนี้ผู้สอนและผู้เรียนอาจเรียนรู้ไปพร้อมกันจากสื่อการเรียน การสอนและแหล่งวิทยาการประเภทต่างๆ

(6) จัดการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นได้ทุกเวลาทุกสถานที่ มีการประสานความร่วมมือกับบิดา มารดา ผู้ปกครองและบุคคลในชุมชนทุกฝ่าย เพื่อร่วมกันพัฒนาผู้เรียนตามศักยภาพ

มาตรา 25 รัฐต้องส่งเสริมการดำเนินงานและการจัดตั้งแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต ทุกรูปแบบ ได้แก่ ห้องสมุดประชาชน พิพิธภัณฑ์ สวนสัตว์ สวนสาธารณะ สวนพฤกษศาสตร์ อุทยานวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ศูนย์การกีฬาและนันทนาการ แหล่งข้อมูลและแหล่งการเรียนรู้อื่นอย่างพอเพียงและมีประสิทธิภาพ

ตอนที่ 3 ชุมชนกับการมีส่วนร่วมทางการศึกษา

ความหมายและหลักการมีส่วนร่วม

การมีส่วนร่วมเป็นขั้นตอนที่ผู้ปกครองติดต่อกับครูในการเกี่ยวข้องกับการศึกษา ของเด็ก หรือการใช้กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับเด็กในการให้ความรู้แก่ผู้ปกครอง และกำหนดบทบาท ผู้ปกครองที่ควรมีต่อเด็ก (ปัทมศิริ ธีรานุรักษ์, 2539. หน้า 22 อ้างอิงจาก Peterson,1987)

การมีส่วนร่วมของพ่อแม่เป็นกระบวนการที่พ่อแม่ ครูและบุคคลในชุมชนทำงานร่วมกัน นับตั้งแต่การวางแผนการทำงาน การเรียนรู้และการตัดสินใจ โดยการจัดโปรแกรมการมีส่วนร่วม ของผู้ปกครอง ควรดำเนินไปพร้อมๆ กับการให้การศึกษาแก่เด็กโดยตรงเพราะการตระหนักถึง ความสำคัญของบทบาทพ่อแม่ในการให้การศึกษาลูกจะช่วยให้การจัดการศึกษาประสบผลสำเร็จ ตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ (ปัทมศิริ ธีรานุรักษ์, 2539. หน้า 23 อ้างอิงจาก หรรษา นิลวิเชียร, 2535.)

การมีส่วนร่วม หมายถึง กระบวนการในการเข้าไปดำเนินงานของบุคคลหรือของกลุ่ม เพื่อให้สะท้อนถึงความสนใจของตน เพื่อให้การสนับสนุนทางด้านกำลังงาน หรือทรัพยากร ต่อสถาบันระบบที่ครอบคลุมการดำเนินชีวิตของพวกเขา (ฐาติ พวงสมจิตร, 2540. หน้า 12 อ้างอิงจาก Whang,1981.)

การมีส่วนร่วม หมายถึง การเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจ กิจการใดๆ ที่มีผลกระทบถึงตัวประชาชน (ฐาติ พวงสมจิตร, 2540. หน้า 22)

การมีส่วนร่วม หมายถึง การที่ประชาชนซึ่งประกอบไปด้วยบุคคล กลุ่ม และองค์กร มีส่วนร่วมในกระบวนการอาทิ การรับรู้ข่าวสาร การแสดงความคิดเห็น และชี้ประเด็นปัญหา

การตัดสินใจ กำหนดนโยบาย การวางแผน การจัดการ การได้รับประโยชน์ การตรวจสอบการใช้ อำนาจรัฐทุกระดับ การติดตามประเมินผล และการแก้ไขปัญหาอุปสรรค (เพิ่มศักดิ์ มกราภิรมย์ 2543. หน้า 11)

การมีส่วนร่วมในลักษณะที่เป็นกระบวนการพัฒนา เป็นการให้ประชาชนได้เข้ามามี ส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนา ตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงสิ้นสุดโครงการ ได้แก่ การร่วมกันค้นหาปัญหา การวางแผน การตัดสินใจ ระดมทรัพยากรและเทคโนโลยีในท้องถิ่น การบริหารจัดการ การติดตามประเมินผล รวมทั้งการรับผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากโครงการ โดยโครงการพัฒนา ดังกล่าว จะต้องมีความสอดคล้องกับวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชุมชน (ปาริชาติ วลัยเสถียร, 2543. หน้า 135-137)

การมีส่วนร่วม คือ การให้ประชาชนเข้ามาเกี่ยวข้องกับกระบวนการการตัดสินใจ กระบวนการดำเนินโครงการและร่วมรับผลประโยชน์จากโครงการพัฒนา นอกจากนี้ยังเกี่ยวข้องกับ ความพยายามที่จะประเมินโครงการนั้นๆ ด้วย (นรินทร์ชัย พัฒนาพงศา, 2538. หน้า 19)

การบริหารโดยการมีส่วนร่วม หมายถึง ธรรมชาติของการมีส่วนร่วมในการบริหาร หรือการบริหารโดยเปิดโอกาสให้ผู้ร่วมงานมีส่วนร่วม (ธรรมรส โชติบุญขร, 2536. หน้า 67)

การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษา เป็นการเปิดโอกาสให้คณะกรรมการ โรงเรียน ผู้ปกครอง และชุมชน เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษากับโรงเรียน เสนอแนะ ความคิดเห็น ความต้องการ สนับสนุน และจัดหางบประมาณ ทรัพยากรต่างๆ ที่จำเป็นในการ พัฒนาการศึกษามีส่วนร่วมตรวจสอบการดำเนินงานของโรงเรียน โดยมีเป้าหมายของ ความสำเร็จเดียวกัน

หลักการมีส่วนร่วม

หลักการบริหารแบบมีส่วนร่วม เป็นหลักความร่วมมือของประชาชนที่สำคัญยิ่ง ก็คือ การเปิดโอกาสให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานอย่างจริงจังและจริงใจ ทั้งนี้ด้วย การเปิดโอกาสให้มีการศึกษา (Education) การร่วมพิจารณา (Consensus) และการตกลงใจ ร่วมกัน (Consent) ในการแก้ปัญหาหรือการวางโครงการต่างๆ การที่เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้า มามีส่วนร่วมก็เพื่อเป็นการให้ประชาชนได้มีสิทธิและความเสมอภาคกัน ในอันที่จะรับผิดชอบใน สังคมประชาชนจะมีโอกาสร่วมคิดร่วมตัดสินใจร่วมปฏิบัติและร่วมรับผิดชอบ (สุวัฒน์ มุทธเมธา, 2524. หน้า 12)

พระราชบัญญัติและระเบียบของสถาบันการศึกษาต่างๆ ในส่วนที่ให้เอกชนมีส่วนร่วมในการบริหารการศึกษาที่ภาครัฐจัดดำเนินการ ปรากฏว่าความร่วมมือของประชาชนในการบริหารการศึกษาจะมีอยู่ในลักษณะเดียว คือ ในรูปของ “ผู้ทรงคุณวุฒิ” ซึ่งผู้ทรงคุณวุฒิความหมายรวมถึงข้าราชการในหน่วยงานอื่น ข้าราชการที่เกษียณแล้ว หรือประชาชนทั่วไป (เสริมศักดิ์ วิชาลาภรณ์, 2537. หน้า 19)

โคเฮน และอัฟฮอฟ (ชูชาติ พ่วงสมจิตร, 2540. หน้า 19 อ้างอิงมาจาก Cohen and Uphoff. 1980 หน้า 219 - 222) ได้แบ่งขั้นตอนการมีส่วนร่วมออกเป็น 4 ขั้นตอน คือ

1. การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Decision making) ประกอบด้วย 3 ขั้นตอน คือ ริเริ่ม ตัดสินใจ และตัดสินใจปฏิบัติการ
2. การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ (Implementation) ประกอบด้วย การสนับสนุน ด้านทรัพยากร การบริหาร และการประสานความร่วมมือ
3. การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ (Benefits)
4. การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (Evaluation)

ขอบข่ายความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน

ความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน มีลักษณะเป็นความสัมพันธ์ 2 ทาง คือ ทั้งโรงเรียนและชุมชนมีบทบาทเป็นทั้งผู้ให้และผู้รับ งานความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนจึงเกี่ยวกับการดำเนินการเพื่อให้โรงเรียนสามารถแสดงบทบาทของการให้และการรับความร่วมมือ การสนับสนุน และความช่วยเหลือได้อย่างเต็มที่ โดยทั่วไปแล้วงานความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน มีขอบข่ายครอบคลุมงานทั้ง 5 รายการดังต่อไปนี้ (สำนักงานศึกษาธิการ เขตการศึกษา 6, ม.ป.พ. หน้า 3 - 4)

1. การประชาสัมพันธ์โรงเรียน
2. การให้บริการแก่ชุมชน
3. การร่วมกิจกรรมของชุมชน
4. การให้ชุมชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมของโรงเรียน
5. การเสริมสร้างความสัมพันธ์กับชุมชนและหน่วยงานอื่น

ในแต่ละรายการของขอบข่ายงานความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ได้มีผู้ที่
ทำการศึกษาในรายละเอียดดังต่อไปนี้ (พนัส หันนาคินทร์, 2513, หน้า 249 - 250)

1. การประชาสัมพันธ์

สรุปกล่าวโดยทั่วไปการประชาสัมพันธ์โรงเรียนมีจุดประสงค์เพื่อ

1. แลกเปลี่ยนข่าวสาร
2. หาความร่วมมือจากชุมชน
3. ป้องกันความเข้าใจผิด
4. เป็นการสนับสนุนให้นักเรียนเห็นคุณค่าในการเรียน
5. ทำให้ผู้ปกครองเกิดความเชื่อมั่นในโรงเรียนมากยิ่งขึ้น

กล่าวถึงการประชาสัมพันธ์ที่สำคัญซึ่งโรงเรียนควรมีหลายประเภท เช่น

(ภิญโญ สาร, 2523, หน้า 241 - 242)

1. สร้างความสัมพันธ์ให้เกิดขึ้นในหมู่ครู โดยอาศัยแผนกประชาสัมพันธ์ของโรงเรียน
2. สร้างความสัมพันธ์ระหว่างศิษย์เก่ากับศิษย์ปัจจุบันและครู
3. สร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียน ครู กับผู้ปกครองของนักเรียนให้เกิดขึ้น
4. จัดตั้งสมาคมผู้ปกครองและครู
5. สร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน หรือประชาชนทั่วไปในท้องถิ่น คือ พยายามให้โรงเรียนไปมีส่วนร่วมช่วยเหลือกิจกรรมต่างๆ ทั้งที่เป็นกิจกรรมทั่วไป กิจกรรมศาสนา และกิจกรรมประเพณีท้องถิ่น
6. จัดตั้งคณะกรรมการประชาชนขึ้นเพื่อให้ทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษาของโรงเรียนในด้านต่างๆ
7. จัดตั้งสมาคมต่างๆ ของชุมชนขึ้นตามความจำเป็นและความเหมาะสม โดยใช้โรงเรียนเป็นที่ตั้งสมาคมเหล่านั้น
8. จัดตั้งสมาคมศิษย์เก่า สมาคมเกี่ยวกับการศึกษา สมาคมเกี่ยวกับครู และสมาคมเกี่ยวกับกิจกรรมสันติภาพการต่างๆ สำหรับประชาชน
9. จัดตั้งสิ่งต่อไปนี้เป็นสื่อไมตรีสัมพันธ์กับประชาชน คือ
 - 9.1 กิจกรรมต่างๆ ของนักเรียน
 - 9.2 สิ่งพิมพ์และเอกสารต่างๆ ของโรงเรียน
 - 9.3 สื่อมวลชน เช่น หนังสือพิมพ์ วิทยุ และโทรทัศน์
 - 9.4 อุปกรณ์โสตทัศนศึกษา

9.5 กิจกรรมและบริการพิเศษต่างๆ ของโรงเรียน

10. จัดโปรแกรมต่างๆ ของโรงเรียนทั้งในด้านการศึกษา การอาชีพ และการ
สหนาการให้ประชาชนมีส่วนร่วมได้มาร่วมรับประโยชน์โดยตรงบ้างตามสมควร

กิจกรรมการประชาสัมพันธ์ มีดังนี้ (สำนักงานศึกษาธิการ เขตการศึกษา 6,
ม.ป.พ. หน้า 3)

1. การประชุมผู้ปกครอง เพื่อชี้แจงการปฏิบัติงานของโรงเรียน
2. การทำจุลสาร หรือสิ่งพิมพ์เผยแพร่
3. จัดป้ายประกาศ เผยแพร่ข่าวสารของโรงเรียน
4. พบปะเยี่ยมเยียนในวาระที่เหมาะสม

สรุปได้ว่า การประชาสัมพันธ์โรงเรียนเป็นการดำเนินงานเพื่อเสริมสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างโรงเรียนกับชุมชน มีจุดประสงค์เพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกันระหว่างโรงเรียนกับชุมชน การประชาสัมพันธ์มีหลายวิธี โรงเรียนอาจจะดำเนินการโดยใช้อุปกรณ์สื่อสาร สิ่งพิมพ์ กิจกรรมของโรงเรียน การประชุมเพื่อชี้แจงการปฏิบัติงานของโรงเรียน จัดป้ายประกาศ ประกาศเสียงตามสาย หอกระจายข่าว และการพบปะเยี่ยมเยียนชุมชน

2. การให้บริการชุมชน

โรงเรียนสามารถให้บริการแก่ชุมชนได้ดังนี้ (สมศักดิ์ ศรีมานิช, 2532. หน้า 77 - 78)

1. ให้ความรู้ในการประกอบอาชีพ การใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ การรักษาสุขภาพอนามัยและอื่นๆ
2. ให้ชุมชนเข้ามาใช้บริการต่างๆ ที่โรงเรียนมีอยู่ ซึ่งได้แก่ อาคาร สถานที่ ห้องสมุด ห้องประชุมและอุปกรณ์เพื่อกิจกรรมต่างๆ เช่น การประชุม การจัดงาน หรือสหนาการ เป็นต้น โดยถือว่าชุมชนมีส่วนร่วมเป็นเจ้าของ

การบริการชุมชน เป็นการบริการเกี่ยวกับอาคารสถานที่ของโรงเรียนแก่ชุมชน เป็นการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนได้เป็นอย่างดี เพราะประชาชนในชุมชนมีโอกาสใช้อาคารสถานที่ หรือเข้ามาโรงเรียนได้โดยไม่ถูกหวงห้าม ตรงกับปรัชญาที่ว่า “โรงเรียนเป็นชุมชน โดยชุมชน เพื่อชุมชน” ดังนั้นโรงเรียนจึงควรบริการอาคารสถานที่แก่ชุมชน โดยบริการในสิ่งต่อไปนี้ (หวน พันธุพันธ์, 2529. หน้า 87)

1. เปิดโอกาสให้ประชาชนได้ใช้อาคารสถานที่ของโรงเรียนในการจัดงานต่างๆ เช่น ใช้หอประชุมจัดงานมงคลสมรส หรืองานชุมนุมต่างๆ เป็นต้น

2. เปิดโอกาสให้ประชาชนได้ใช้อาคารสถานที่เพื่อประชุม เช่น ประชุมประชาชนในหมู่บ้านหรือประชุมโอกาสต่างๆ เป็นต้น

3. จัดบริหารห้องสมุดแก่ประชาชนในชุมชน บริการให้ชุมชนมาใช้ห้องสมุดมาอ่านหนังสือในห้องสมุดได้ ทั้งในวันเปิดเรียนและวันหยุดเรียน เสาร์ - อาทิตย์

4. ให้ประชาชนในชุมชนได้ใช้สนามกีฬาของโรงเรียนในการออกกำลังกายหรือเล่นกีฬาต่างๆ

5. ให้ประชาชนในชุมชนใช้ห้องพยาบาล

โรงเรียนต้องบริการและให้ความช่วยเหลือชุมชนทางด้านวิชาการและอื่นๆ เช่น ความรู้ทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีต่างๆ ด้านการเกษตร การรักษาสุขภาพอนามัยของคนในครอบครัวและการพัฒนาตนเองในด้านต่างๆ (กรมวิชาการ, 2534. หน้า 74)

สรุปได้ว่า การให้บริการแก่ชุมชนของโรงเรียนเป็นการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนและชุมชนเป็นอย่างดี โรงเรียนสามารถให้บริการแก่ชุมชนหลายด้าน คือ การบริหารด้านอาคารสถานที่ เช่น การใช้โรงเรียนเป็นสถานที่ประชุมชาวบ้าน จัดงาน จัดกีฬาของชุมชน ให้ชุมชนใช้บริการห้องสมุด โรงอาหาร ห้องพยาบาล เป็นต้น การบริการด้านอุปกรณ์เครื่องใช้ เช่น ให้ยืมโต๊ะ เก้าอี้ เครื่องขยายเสียง เป็นต้น การบริการด้านการให้ความรู้คำแนะนำ เช่น การเผยแพร่ความรู้ทางการเกษตร สุขภาพอนามัย เทคโนโลยี ความรู้เกี่ยวกับการประกอบอาชีพ เป็นต้น การบริหารด้านแรงงานบุคลากร เช่น ครูช่วยงานในชุมชน ตัดฟิมเขียนป้าย ร่วมช่วยแรงงานต่างๆ ของชุมชน เป็นต้น

3. การร่วมกิจกรรมของชุมชน

การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน หรือประชาชนทั่วไปในท้องถิ่นนั้น สิ่งสำคัญอย่างหนึ่งคือ โรงเรียนจะต้องพยายามเข้าไปมีส่วนร่วมช่วยเหลือกิจกรรมต่างๆ ทั้งที่เป็นทางศาสนา และกิจกรรมประเพณีในท้องถิ่น (ภิญโญ สาร, 2523. หน้า 242)

ผู้บริหารการศึกษาควรอยู่ใกล้ชิดกับประชาชน มีงานทางวัฒนธรรมและศาสนา ที่ไหนที่พอจะไปพร้อมกับเขาได้ก็ควรไปไม่ว่าจะเห็นด้วยหรือไม่ ทั้งนี้เพื่อรักษามนุษยสัมพันธ์และความร่วมมือที่ดีกับประชาชน (สุมิตร คุณานุกร และคณะ, 2519. หน้า 17)

การเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมประเพณีของท้องถิ่น เช่น ประเพณีแห่เทียนเข้าพรรษา ประเพณีลอยกระทง หรือเข้าไปมีส่วนร่วมกับการกีฬาประชาชน เป็นต้น (นิพนธ์ กิยาวงศ์, 2523. หน้า 78)

สรุปได้ว่า การร่วมกิจกรรมของชุมชนของผู้บริหารและครูเป็นการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีเพราะถ้าครูร่วมกิจกรรมของชุมชน ชุมชนก็จะร่วมกิจกรรมของโรงเรียน การร่วม

กิจกรรมของชุมชนนั้นมี 2 ลักษณะ คือ กิจกรรมส่วร่วมของชุมชน เช่น งานประเพณีประจำปี งานประเพณีท้องถิ่น งานวันสำคัญทางศาสนา เป็นต้น และกิจกรรมเฉพาะบุคคล เช่น งานบวช งานแต่งงาน งานศพ งานขึ้นบ้านใหม่ งานรื้อเงิน เป็นต้น โรงเรียนควรเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชน ทั้ง 2 ลักษณะ เพื่อรักษามนุษยสัมพันธ์และความร่วมมือที่ดีของชุมชน

4. การให้ชุมชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมของโรงเรียน

ได้มีผู้กล่าวถึงการให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมของโรงเรียน ดังต่อไปนี้ ความสำคัญของประโยชน์ของการที่โรงเรียนเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมของโรงเรียนว่า นอกจากโรงเรียนจะได้รับความร่วมมือ ความคิดเห็น และข้อเสนอแนะต่างๆ จากประชาชนแล้ว สิ่งสำคัญยิ่งอีกประการหนึ่ง คือ ทำให้ประชาชนมีความรู้มีความเข้าใจใน ปรัชญา ความมุ่งหมาย และการดำเนินงานต่างๆ ของโรงเรียน ทำให้เป็นผลดีต่อความสัมพันธ์ ร่วมมือระหว่างโรงเรียนกับชุมชนยิ่งขึ้น เนื่องจากการกิจของโรงเรียนเกี่ยวข้องกับชีวิตของทุกคนใน ชุมชน การเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมด้วยความศรัทธาและจริงใจเป็นสิ่งสำคัญยิ่งต่อการ ปรับปรุงงานทุกๆ ด้านของโรงเรียน (สุวัฒน์ มุทตะเมธา, 2524. หน้า 105)

วิธีการนำชุมชนมาสู่โรงเรียน ดังนี้

1. จัดงานประจำปี แล้วเชิญผู้ปกครองและประชาชนมาร่วม
2. จัดนิทรรศการแสดงผลงานของโรงเรียน หรือทำพิธีเปิดอาคารเรียนหลังใหม่
3. จัดการแสดงละคร หรือการแข่งขันกีฬา
4. จัดตั้งสมาคมผู้ปกครองและครู
5. จัดตั้งคณะกรรมการประชาชน เพื่อทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษาของโรงเรียน
6. จัดตั้งสมาคมศิษย์เก่า สมาคมเกี่ยวกับการศึกษา สมาคมเกี่ยวกับครู

และสมาคมเกี่ยวกับกิจกรรมสันตนาการต่างๆ สำหรับประชาชน

7. จัดตั้งสมาคมต่างๆ ของชุมชนขึ้นตามความเหมาะสม โดยใช้โรงเรียนเป็นที่ตั้ง ของสมาคม

8. จัดโปรแกรมต่างๆ ของโรงเรียนทั้งในด้านการศึกษา อาชีพ และการสันตนา การ โดยให้ประชาชนมีส่วนร่วมรับประโยชน์โดยตรงบ้างตามสมควร

9. เชิญประชาชนที่มีความสนใจการศึกษาเป็นกรรมการสถานศึกษา กรรมการโรงเรียนชุมชน กรรมการโครงการสุขภาพของโรงเรียน เป็นต้น (สุพันธ์ ยันต์ทอง, 2525. หน้า 319 - 320) แนวปฏิบัติ คือ

1. โรงเรียนสามารถนำบุคลากรในชุมชน วัสดุ สิ่งแวดล้อมที่มีอยู่ในชุมชนมาทำให้เกิดประโยชน์ได้ อาทิ เชิญวิทยากรชุมชนที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในด้านต่างๆ และบุคคลตัวอย่างของชุมชนมาให้ความรู้ ให้แนวการปฏิบัติที่ถูกต้อง

2. โรงเรียนอาจขอความช่วยเหลือและการสนับสนุนจากชุมชน ทั้งด้านการเงิน แรงงาน วัสดุอุปกรณ์ ซึ่งจะช่วยให้งานวิชาการของโรงเรียนบรรลุเป้าหมาย (กรมวิชาการ, 2534. หน้า 74)

สรุปได้ว่า การให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมของโรงเรียนนั้น จะช่วยให้การดำเนินงานของโรงเรียนบรรลุเป้าหมาย เพราะว่าโรงเรียนจะได้สิ่งต่อไปจากชุมชน คือ ได้รับความร่วมมือ ได้รับความคิดเห็น และรับข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์ ชุมชนเองก็จะได้รับรู้ มีความเข้าใจในปรัชญา ความมุ่งหมาย และการดำเนินงานต่างๆ ของโรงเรียน ทั้งนี้ชุมชนควรเข้าร่วมกิจกรรมของโรงเรียนด้วยความศรัทธาและจริงใจ โดยโรงเรียนจะต้องมีวิธีการหรือแนวปฏิบัติดังนี้ คือ ต้องจัดกิจกรรมที่สามารถเปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมได้ เช่น การตั้งคณะกรรมการโรงเรียน การจัดโครงการอาหารกลางวันแบบประชาอาสา จัดกิจกรรมวันแม่ วันพ่อ กิจกรรมส่งเสริมอาชีพชุมชน เชิญวิทยากรชุมชนที่มีความรู้ความชำนาญด้านต่างๆ มาช่วยสอนนักเรียน เป็นต้น และการขอความช่วยเหลือสนับสนุนจากชุมชนโดยตรง เช่น การขอบริจาคเงิน แรงงาน และวัสดุอุปกรณ์ต่างๆ เป็นต้น และการให้ชุมชนได้รับรู้การดำเนินงานของโรงเรียน

5. การเสริมสร้างความสัมพันธ์กับชุมชนและหน่วยงานอื่นในท้องถิ่น

การเสริมสร้างความสัมพันธ์กับชุมชนและหน่วยงานอื่นในท้องถิ่น หมายถึง การดำเนินงานและกิจกรรมต่างๆ ที่เอื้ออำนวยให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันระหว่างโรงเรียนกับชุมชน และหน่วยงานอื่นๆ ได้แก่

1. การให้ครูมีส่วนร่วมในการติดต่อสัมพันธ์กับชุมชน
2. การจัดกิจกรรมร่วมกันระหว่างโรงเรียนในกลุ่มและชุมชน
3. การจัดกิจกรรมส่งเสริมการศึกษาของนักเรียน เช่น การตอบปัญหา

ชิงทุนการศึกษา การแข่งขัน หรือการประกวดต่างๆ

4. การจัดตั้งกลุ่ม หรือชมรมศิษย์เก่า หรือสมาคมครูและผู้ปกครอง
5. การจัดงานวันประณมศึกษา

6. การสร้างความสัมพันธ์กับสภาตำบล เจ้าหน้าที่ทางการเกษตร เจ้าหน้าที่อนามัย เจ้าหน้าที่ตำรวจ ฯลฯ (สำนักงานศึกษาธิการ เขตการศึกษา 6, ม.ป.พ. หน้า 4)

ประโยชน์และความจำเป็นของการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษา

ความสำคัญของการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองเกี่ยวกับการศึกษาว่า ผู้ปกครองเป็นผู้ที่มีความสำคัญ มีอิทธิพลและเป็นผู้ที่มีส่วนร่วมในการเรียนรู้ของเด็ก ดังนั้นผู้ปกครองจึงเปรียบเสมือนครูคนแรกของเด็กการให้ความรู้แก่ผู้ปกครองจะช่วยให้นักเรียนประสบความสำเร็จได้ กาเลน (ปัทมศิริ ธีรานุรักษ์, 2539. หน้า 24 อ้างอิงจาก Galen,1991)

การพัฒนาการศึกษา โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนนั้นนับว่ามีประโยชน์ และความจำเป็นต่อกระบวนการพัฒนาคุณภาพการศึกษา ถ้าหากชุมชนเห็นความสำคัญในการมีส่วนร่วมกับโรงเรียนแล้ว ชุมชนจะรู้สึกผูกพัน และยินดีที่จะให้ความร่วมมือกับโรงเรียน ทั้งในด้านพลังความคิด ความต้องการ ทรัพยากร สื่อ วัสดุอุปกรณ์ และงบประมาณ อันก่อให้เกิดความร่วมมือเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาที่เป็นระบบและยั่งยืน

ประเภทของการมีส่วนร่วม

แนวความคิดของนักวิชาการต่างๆ ที่จำแนกประเภทของการมีส่วนร่วมตามคุณลักษณะ 11 ประการ ดังนี้ (ชูชาติ พวงสมจิตร, 2540. หน้า 14 - 27)

1. การจำแนกตามประเภทของกิจกรรมที่เข้าร่วม

การจำแนกการมีส่วนร่วมตามประเภทของกิจกรรมที่เข้าร่วม เป็นการจำแนกที่พิจารณาจากกิจกรรมของโครงการนั้นๆ ว่ามีกิจกรรมอะไรบ้างที่ประชาชนเข้าไปมีส่วนเกี่ยวข้อง ดังนั้น โครงการแต่ละโครงการจึงอาจมีกิจกรรมที่แตกต่างกันไป ซึ่งอักบายานิ (ชูชาติ พวงสมจิตร, 2540. หน้า 15 อ้างอิงจาก Agbayani,1974) ได้แบ่งประเภทของการมีส่วนร่วมตามประเภทของกิจกรรมออกเป็น 11 ลักษณะ ดังนี้

1. การร่วมประชุม
2. การออกความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ
3. การตีปัญหาให้กระจ่าง
4. การออกเสียงสนับสนุนคัดค้านปัญหา
5. การออกเสียงเลือกตั้ง
6. การบริจาคเงิน
7. การบริจาควัตถุ
8. ช่วยเหลือด้วยแรงงาน
9. การใช้โครงการที่เป็นประโยชน์ให้ถูกต้อง
10. การช่วยเหลือในการรักษาโครงการ

11. การทำงานกับตัวนำการเปลี่ยนแปลง

2. การจำแนกตามขั้นตอนการมีส่วนร่วม

วิธีจำแนกประเภทนี้อาศัยหลักการที่ว่ากิจกรรมที่มนุษย์ทำขึ้นเป็นกระบวนการที่แบ่งออกได้เป็นหลายขั้นตอน และการเข้าร่วมกิจกรรมแต่ละขั้นตอนมีความสำคัญแตกต่างกันตามลักษณะกิจกรรมแต่ละขั้นตอนนั้น (ทnungศักดิ์ คุ่มไชนะ, 2534. หน้า 77 – 78) ได้เสนอว่า การมีส่วนร่วมของประชาชน ควรมีส่วนร่วมครบทุกขั้นตอน คือ นับตั้งแต่การมีส่วนร่วมในการคิด การศึกษาปัญหา และความต้องการ การวางแผน และจัดทำโครงการ การปฏิบัติตามโครงการ การติดตาม และการประเมินผลโครงการ

3. การจำแนกตามระดับความพอใจ

แนวคิดต่างๆ เกี่ยวกับระดับของความสมัครใจในการมีส่วนร่วมเป็น 3 ระดับ คือ (ชูชาติ พ่วงสมจิตร, 2540.หน้า 20)

ระดับที่ 1 การมีส่วนร่วมโดยสมัครใจ เป็นการมีส่วนร่วมที่เกิดขึ้นจากการคิดริเริ่มของประชาชน ซึ่งเกิดจากความสนใจและความร่วมมือกัน

ระดับที่ 2 การมีส่วนร่วมโดยการถูกชักนำ เป็นการมีส่วนร่วมที่เกิดขึ้นจากความคิดริเริ่มของประชาชน แต่เกิดการชักนำจากภายนอก หรือจากชนชั้นนำ โดยที่ประชาชนยังไม่มี ความสมัครใจ หรือความศรัทธาอย่างเต็มเปี่ยมในการเข้าร่วมกิจกรรม

ระดับที่ 3 การมีส่วนร่วมโดยการบังคับ เป็นการมีส่วนร่วมที่เกิดจากการใช้อำนาจที่เหนือกว่าไปบังคับ หรือระดมประชาชนให้เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนา

4. การจำแนกตามวิธีการมีส่วนร่วม

จำแนกวิธีการมีส่วนร่วมออกเป็น 2 ประเภท คือ (1) การมีส่วนร่วมทางตรง ซึ่งเป็นการมีส่วนร่วมที่บุคคลเข้าไปมีกิจกรรมในกระบวนการพัฒนาด้วยตนเอง เช่น การประชุม การร่วมอภิปราย การใช้แรงงาน และการลงคะแนนเสียง เป็นต้น และ (2) การมีส่วนร่วมทางอ้อมซึ่งประชาชนไม่ได้เข้าไปมีส่วนร่วมโดยตรง แต่อาจจะมีส่วนร่วมโดยผ่านตัวแทน ดัสเซลดอร์ฟ (ชูชาติ พ่วงสมจิตร, 2540.หน้า 20 - 21 อ้างอิงจาก Dusseldorp, 1981)

5. การจำแนกตามความเข้มของการมีส่วนร่วม

แนวคิดเกี่ยวกับระดับของการมีส่วนร่วม 7 ระดับ คือ (ไพโรจน์ สุขสัมฤทธิ์, 2531.หน้า 24 - 30)

ระดับที่ 1 ถูกบังคับ ประชาชนที่เข้ามามีส่วนร่วมโครงการเพราะถูกบังคับโดยไม่มีทางหลีกเลี่ยง

ระดับที่ 2 ถูกล่อลวง ลักษณะนี้ประชาชนจะถูกล่อลวงด้วยผลประโยชน์ ในรูปของการว่าจ้างแรงงาน หรือความสะดวกสบายบางอย่าง

ระดับที่ 3 ถูกชักจูง การมีส่วนร่วมลักษณะนี้ ส่วนมากเป็นโครงการที่ทางราชการ คิดไว้เรียบร้อยแล้ว แล้วพยายามชักชวนให้ประชาชนร่วมมือ

ระดับที่ 4 สัมภาษณ์แล้ววางแผนให้ ลักษณะการมีส่วนร่วมชนิดนี้ ปรากฏว่า ปัญหาความต้องการของประชาชนจะได้รับการเอาใจใส่ขึ้นบ้าง

ระดับที่ 5 มีโอกาสเสนอความคิดเห็น ประชาชนจะเริ่มเข้าไปมีส่วนร่วมในการ เสนอความคิดเห็นเกี่ยวกับโครงการ และการดำเนินตามโครงการ แต่การตัดสินใจยังคงเป็นของ ส่วนราชการอยู่

ระดับที่ 6 มีโอกาสเสนอโครงการในระดับนี้ทางราชการกับประชาชน จะมีการปรึกษาหารือกันอย่างใกล้ชิด ประชาชนมีโอกาสตัดสินใจว่าปัญหาของตนคืออะไร จะแก้ไขได้ อย่างไร

ระดับที่ 7 มีโอกาสตัดสินใจ ในระดับนี้ประชาชนจะเป็นหลักสำคัญของการตัดสินใจในทุกเรื่อง ตั้งแต่การวางแผน การปฏิบัติตามแผน และการประเมินผลโครงการ

6. การจำแนกความถี่ของการมีส่วนร่วม

การจำแนกความถี่ของการมีส่วนร่วมนี้เป็นการจัดการมีส่วนร่วมในเชิงปริมาณ โดยพิจารณาว่ามีส่วนร่วมมากหรือน้อย จากจำนวนครั้งและจำนวนของผู้ที่เข้ามามีส่วนร่วม

7. การจำแนกตามประสิทธิผลของการมีส่วนร่วม

ประสิทธิผลของการมีส่วนร่วม ดัสเซลดอร์ฟ (ซูชาติ พ่วงสมจิตร, 2540. หน้า 25 - 26 อ้างอิงจาก Dusseldorp, 1981) ได้เสนอว่าการมีส่วนร่วมที่มีประสิทธิผล หมายถึง การมีส่วนร่วมที่ผู้ที่มีส่วนร่วมเข้าใจวัตถุประสงค์ของโครงการอย่างชัดเจนทุกครั้ง หรือเกือบทุกครั้ง ส่วนการมีส่วนร่วมที่ไม่มีประสิทธิผล หมายถึง การมีส่วนร่วมที่ผู้เข้าร่วมมีความเข้าใจ วัตถุประสงค์ของโครงการน้อยมาก หรือมีความเข้าใจเพียงบางส่วน

8. การจำแนกตามพิสัยของกิจกรรม

การจำแนกตามพิสัยของกิจกรรมนี้ โคเฮนและอัฟฮอฟ (ซูชาติ พ่วงสมจิตร, 2540. หน้า 26 อ้างอิงจาก Cohen & Uphoff, 1980) ได้จัดการจำแนกการมีส่วนร่วมตามพิสัยของ กิจกรรมไว้ในมิติที่ว่าด้วยวิธีการมีส่วนร่วม ในส่วนขอบเขตของการมีส่วนร่วม โดยพิจารณาว่า ในช่วงที่มีกิจกรรมการมีส่วนร่วมนั้น ผู้มีส่วนร่วมเป็นช่วงๆ หรือว่าเข้าร่วมอย่างต่อเนื่องตลอด กิจกรรมการมีส่วนร่วม

9. การจำแนกตามระดับขององค์การ

ระดับแรก การมีส่วนร่วมในระดับล่างขององค์การ ซึ่งเป็นการมีส่วนร่วมในงานที่เกี่ยวข้อง หรือการตัดสินใจที่เกี่ยวข้องกับงานของตนเอง ระดับที่สอง การมีส่วนร่วมในระดับกลางขององค์การ ซึ่งเป็นการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจระดับที่สูงขึ้น การมีส่วนร่วมในระดับนี้ถือว่าการมีส่วนร่วมในลักษณะของการเป็นตัวแทน และระดับที่สาม การมีส่วนร่วมในระดับสูงขององค์การ การมีส่วนร่วมในระดับนี้เป็นการมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายขององค์การซึ่งมักจะเป็นการดำเนินการโดยคณะกรรมการบริหารขององค์การ (ชูชาติ พ่วงสมจิตร, 2540. หน้า 27)

10. การจำแนกตามประเภทของการมีส่วนร่วม

จำแนกการมีส่วนร่วมตามประเภทของผู้เข้าร่วมเป็น 4 ประเภท คือ ผู้ที่อาศัยในท้องถิ่น ผู้นำท้องถิ่น เจ้าหน้าที่ของรัฐ และคนต่างชาติ ซึ่งการพิจารณาผู้เข้าร่วมดังกล่าวนี้จะต้องพิจารณาถึงคุณลักษณะส่วนตัวต่างๆ เช่น เพศ อายุ การศึกษา ระดับรายได้ เป็นต้น (ชูชาติ พ่วงสมจิตร, 2540. หน้า 27 อ้างอิงจาก Cohen & Uphoff, 1980)

11. การจำแนกตามลักษณะของการวางแผน

การจำแนกการมีส่วนร่วมวิธีนี้อาศัยที่ว่า โครงการพัฒนาวิธีวิธีการวางแผนที่แตกต่างกัน ถ้าหากว่าการวางแผนเป็นแบบบนลงล่าง (Top – Down Planning) การมีส่วนร่วมจะน้อย อำนาจการตัดสินใจจะอยู่ที่ชั้นชั้นนำระดับสูง แต่ถ้าเป็นการวางแผนแบบล่างขึ้นบน (Bottom – Up Planning) การมีส่วนร่วมจะมากเพราะอำนาจการตัดสินใจจะอยู่ที่ระดับล่าง จะเห็นได้ว่า การจำแนกประเภทการมีส่วนร่วมวิธีนี้มีความสัมพันธ์กับการจำแนกลักษณะผู้ที่มีส่วนร่วมและระดับองค์การที่บุคคลเข้าไปมีส่วนร่วม

ความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน

ความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนและการมีส่วนร่วมของชุมชนกับโรงเรียนเป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องผูกพันกัน จนยากที่จะแยกออกจากกันได้ เพราะทั้งสองสิ่งต่างเป็นเหตุเป็นผลของกันและกัน โดยความสัมพันธ์ทั้งเชิงบวก และเชิงลบ สามารถเป็นเหตุให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมกับโรงเรียนได้ (ชูชาติ พ่วงสมจิตร, 2540. หน้า 35) ดังนั้นเพื่อให้มองเห็นภาพที่ชัดเจนการมีส่วนร่วมของโรงเรียนกับชุมชน จำเป็นต้องมีความรู้ความเข้าใจเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนเป็นอย่างดี

ความหมายของความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน

ความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน หมายถึง กระบวนการติดต่อสื่อสารระหว่างโรงเรียนกับชุมชน เพื่อให้ผู้ปกครองนักเรียนและประชาชนเข้าใจการดำเนินงาน และความต้องการของโรงเรียน ในขณะเดียวกันก็จะช่วยเจ้าหน้าที่ทางการศึกษา ผู้ปกครองและผู้เสียภาษีอื่นๆ ตัดสินใจถูกต้องว่า ต้องการให้โรงเรียนพัฒนาเด็กอย่างไร (อุบล ฤกษ์รินทร์, 2537. หน้า 9 อ้างอิงจาก วิไลวรรณ วิทย์โรจน์, 2532.)

ความสัมพันธ์ของโรงเรียนกับชุมชนและการมีส่วนร่วมของชุมชนกับโรงเรียน เป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องผูกพันกันจนยากที่จะแยกออกจากกันได้ เพราะทั้งสองสิ่งต่างเป็นเหตุและเป็นผลของกันและกัน โดยความสัมพันธ์ทั้งเชิงบวก และเชิงลบ สามารถเป็นเหตุให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมหรือไม่เข้ามามีส่วนร่วมกับโรงเรียนได้ (ชูชาติ พ่วงสมจิตร, 2540. หน้า 35)

ความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน หมายถึง กระบวนการติดต่อ สื่อสาร การร่วมกิจกรรมระหว่างโรงเรียนกับชุมชน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ชุมชนเข้าใจการดำเนินงาน และความต้องการของโรงเรียน อันก่อให้เกิดความร่วมมือ ร่วมใจ ในการพัฒนาศักยภาพทางการศึกษา

ประโยชน์และความจำเป็นที่โรงเรียนจะต้องสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน

ความสำคัญและความจำเป็นที่โรงเรียนจะต้องสร้างความสัมพันธ์กับชุมชนไว้ดังนี้ (สุวัฒน์ มุทฺธเมธา, 2524. หน้า 104 - 111)

1. การศึกษาในโรงเรียนสัมพันธ์กับบุคคลในชุมชน
2. เพื่อให้ประชาชนเข้าโรงเรียน ถ้าชุมชนไม่เข้าโรงเรียน ไม่เข้าใจจุดมุ่งหมายของโรงเรียน ชุมชนจะไม่ให้ความร่วมมือกับโรงเรียน
3. เพื่อเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมให้วิธีเสนอแนะ ในการปรับปรุงการดำเนินงานและกิจกรรมต่างๆ ของโรงเรียน
4. ทำให้ประชาชนเห็นความก้าวหน้าของการศึกษา
5. เพื่อให้ประชาชนสนับสนุนช่วยเหลือโรงเรียน โรงเรียนจะเจริญก้าวหน้าได้ต้องอาศัยการสนับสนุน ช่วยเหลือจากประชาชนทั้งกำลังทรัพย์ กำลังกาย และกำลังความคิด
6. เพื่อแก้ไขภาพพจน์ของครู เมื่อครูและโรงเรียนถูกกล่าวหา ถูกตำหนิว่าทำไม่ถูกต้องเหมาะสม การสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างโรงเรียนกับชุมชน จะช่วยขจัดปัญหาดังกล่าวได้

7. เพื่อแก้ปัญหาเกี่ยวกับกลุ่มคนที่เป็นปัญหาต่อการศึกษา ไม่เข้าใจการศึกษา ไม่เข้าใจบทบาทหน้าที่ของโรงเรียน ไม่ให้ความร่วมมือ โรงเรียนต้องหาวิธีการที่บุคคลเหล่านี้มีความรู้ ความเข้าใจ พร้อมทั้งสร้างความสัมพันธ์อันดีให้เกิดขึ้น

8. เพื่อความร่วมมือของชุมชนต่อการศึกษาหรือต่อโปรแกรมต่างๆ

9. เพื่อปรับปรุงหลักสูตร และการเรียนการสอน ให้มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับชุมชน เป็นประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิตของนักเรียนและชุมชน

10. เพื่อใช้ทรัพยากรของท้องถิ่น หรือชุมชนให้เป็นประโยชน์

11. เพื่อความเจริญงอกงามของเด็กและแก้ปัญหาความประพฤติของเด็ก การที่เด็กจะเจริญงอกงามด้วยดีนั้นจำเป็นต้องอาศัยสิ่งแวดล้อมที่ดี

12. เพื่อการศึกษาพัฒนาชุมชน การสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ทำให้โรงเรียนมีความรู้ ความเข้าใจชุมชนดี ทั้งในด้านทรัพยากรของชุมชน ปัญหาและความต้องการของชุมชน

ประโยชน์ของการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนมี 3 ด้าน คือ ประโยชน์ที่สถาบันได้รับ ประโยชน์ที่ชุมชนได้รับ และประโยชน์ที่ได้รับตรงกัน ดังนี้ (วิมลศรี อุปรมัย และคณะ, 2528. หน้า 141 - 143)

ประโยชน์ที่สถาบันได้รับ

1. ช่วยให้ชุมชนรักสถาบัน เป็นหูเป็นตา ดูแลให้ปลอดภัยจากการถูกทำลายให้เสียหายในทรัพย์สิน หรือถูกใจผู้ร้ายขโมย
2. ช่วยให้ได้ประโยชน์จากทรัพยากรอย่างเต็มที่
3. ช่วยให้ได้รับเงิน สิ่งของสนับสนุนของชุมชน
4. ช่วยให้ได้รับสิ่งบริจาค เช่น ที่ดิน อาคารอสังหาริมทรัพย์ต่าง ๆ จากบุคคลในชุมชน

5. ช่วยให้ได้รับบริการของชุมชนในด้านการใช้ยานพาหนะการใช้ห้องสมุด สถานีนอนามัย ฯลฯ

6. ชุมชนช่วยดูแลความประพฤติและความปลอดภัยของเด็กนักเรียน นักศึกษา

7. ช่วยให้ได้ใช้บริการจากชุมชน เช่น การจัดงานให้เด็กทำ การฝึกงานในสถานประกอบการ

8. ช่วยให้โรงเรียนได้ความคิดในการที่ชุมชนให้คำปรึกษาในการพัฒนาโรงเรียน

9. ช่วยให้เด็กนักเรียน นักศึกษาที่ยากจน ได้รับทุนการศึกษาจากชุมชน

10. ช่วยให้ผู้เรียนได้มีโอกาสคุ้นเคยกับชุมชนมากยิ่งขึ้น สามารถนำความรู้ไปใช้ใน ชีวิตประจำวันได้

ประโยชน์ที่ชุมชนได้รับ

1. ช่วยให้ชุมชนมีอาชีพใหม่ๆ เกิดขึ้น เป็นผลจากกิจกรรมของโรงเรียนและ สถาบันการศึกษา
2. ช่วยให้ชุมชนมีรายได้มากขึ้น
3. ช่วยพัฒนาอาชีพของคนในชุมชน เช่น สถาบันชั้นสูงบางแห่งอาจเปิดสอนวิชา แก่เครื่องยนต์ ช่างโทรทัศน์ หรือจัดรายการสอนตอนเย็นให้โดยไม่คิดมูลค่าแต่ประการใด
4. ให้ชุมชนเข้ามาใช้ห้องสมุดในโรงเรียนได้
5. ให้บริการชุมชน ใช้สถานที่จัดงานประเพณีต่างๆ เช่น งานรื่นเริง วันปีใหม่ การแข่งขันกีฬาสำหรับประชาชน แม้แต่งานประเพณีส่วนบุคคล เช่น งานรดน้ำแต่งงาน ฯลฯ
6. ให้บริการชุมชนเข้ามาเรียนและเล่นดนตรีไทยในรายการ "ดนตรีสำหรับประชาชน" ในวันสุดสัปดาห์
7. ให้ชุมชนได้รับความรู้วัฒนธรรมและเทคโนโลยีใหม่ๆ เช่น เทคโนโลยีทางการเกษตร
8. ให้ชุมชนได้ใช้สถานที่สาธิตวิธีการต่างๆ เช่น การปรุงอาหารที่มีประโยชน์สำหรับเด็ก
9. ให้ชุมชนได้มีโอกาสภาคภูมิใจในความรู้สึกเป็นเจ้าของสถาบันการศึกษาร่วมด้วย
10. ให้ชุมชนได้ผ่อนคลายความเครียดในกรณีที่โรงเรียนและสถาบันการศึกษาจัดงาน รื่นเริง แสดงละคร จัดนิทรรศการ

ประโยชน์ที่ได้รับตรงกัน

1. เกิดความเข้าใจอันดี
2. ช่วยให้สถาบันการศึกษาและชุมชนได้จับมือแก้ปัญหาชุมชนร่วมกันได้อย่างเต็มที่ เช่น ปัญหายาเสพติด ปัญหาเด็กหนีเรียน ฯลฯ
3. ช่วยลดความเข้าใจผิด หรือความขุ่นมัวอันเกิดขึ้นได้ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน เช่น ความเข้าใจผิดเรื่องการฝากเด็กเข้าเรียน ความเข้าใจผิดเกี่ยวกับการควบคุมความประพฤติของ โรงเรียน

แนวทางการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน

การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน มีความสำคัญและเป็นความจำเป็นอย่างยิ่งในการบริหารโรงเรียน เพราะถ้าหากโรงเรียนกับชุมชนมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน จะก่อให้เกิดความร่วมมือ ได้มีผู้เสนอแนะแนวทางการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนดังนี้ (ภวนาถ คงแก้ว, 2539. หน้า 17)

วิธีการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนไว้ดังนี้ (สุพิชญา ธีระกุล 2521. หน้า 59 - 64)

1. การเยี่ยมโรงเรียน
2. การปรึกษาหารือกับผู้ปกครอง
3. การเยี่ยมบ้าน
4. การติดต่อด้วยจดหมายและสิ่งพิมพ์
5. การจัดตั้งคณะกรรมการศึกษา
6. การจัดกิจกรรมพิเศษ เช่น การจัดนิทรรศการโรงเรียน การเปิดอาคารสถานที่ การมอบรางวัล เป็นต้น

การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ดังนี้ (ชูชาติ พ่วงสมจิตร, 2540. หน้า 48 อ้างอิงจาก หวน พันธุ์พันธ์, 2529)

1. การเชิญผู้ปกครองนักเรียนหรือประชาชนในชุมชนมาโรงเรียน
2. การรายงานเกี่ยวกับตัวนักเรียนให้ผู้ปกครองทราบ
3. โรงเรียนให้ความช่วยเหลือชุมชน
4. โรงเรียนขอความช่วยเหลือและความร่วมมือจากชุมชน
5. การให้บริการเกี่ยวกับอาคารสถานที่ของโรงเรียนแก่ชุมชน
6. การใช้ทรัพยากรในชุมชน
7. การออกเยี่ยมเยียนผู้ปกครองนักเรียนและนักเรียนตามบ้าน
8. การประชาสัมพันธ์โรงเรียน

แนวทางในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ประกอบด้วยหลายวิธีการด้วยกัน มีทั้งโรงเรียนแต่งตั้งผู้ปกครอง ชุมชน มาเป็นคณะกรรมการโรงเรียน กรรมการที่ปรึกษา การติดต่อสื่อสารระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ไม่ว่าจะเป็นการเชิญผู้ปกครองมาประชุมการออกเยี่ยมเยียน เข้าร่วมกิจกรรมในชุมชนของครู - อาจารย์ โรงเรียนให้ความช่วยเหลือชุมชนในด้านการให้บริการอาคารสถานที่ การให้ข้อแนะนำทางวิชาการ การใช้ทรัพยากร

ในชุมชน การประชาสัมพันธ์โรงเรียน เป็นต้น ซึ่งแนวทางการสร้างความสัมพันธ์ดังกล่าวล้วนก่อให้เกิดความสัมพันธ์อันดีระหว่างโรงเรียนกับชุมชนนำมาซึ่งความร่วมมือ การให้ความช่วยเหลือทั้งในด้านข้อเสนอแนะ แนวความคิด ความต้องการของท้องถิ่น ทรัพยากร งบประมาณ เพื่อพัฒนาโครงการต่างๆ ของโรงเรียนให้บรรลุเป้าหมาย

ปัญหาและอุปสรรคในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน

ปัญหาและอุปสรรคในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน มีปัญหาที่เกิดขึ้น คือ (ภูวนาท คงแก้ว, 2539. หน้า 52 – 53)

1. ปัญหาที่เกิดจากโรงเรียน ได้แก่

1.1 ระเบียบข้อบังคับของทางราชการบางประการ เป็นอุปสรรคต่อการสนองความต้องการของชุมชน

1.2 ความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนมีน้อยกว่าที่ควร ซึ่งเป็นผลเนื่องมาจากครูไม่มีโอกาสได้ไปคลุกคลีกับชุมชน โรงเรียนไม่เปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมการจัดกิจกรรมและใช้ทรัพยากรของโรงเรียน และโรงเรียนขาดวัสดุ อุปกรณ์ที่จะให้บริการแก่ชุมชน

1.3 ประชาชนในชุมชนขาดความศรัทธาในตัวครูและผู้บริหาร เพราะครูและผู้บริหารวางตัวไม่เหมาะสม ใช้เวลาในราชการไปทำภารกิจอื่น ขาดความเอาใจใส่ต่อหน้าที่ความรับผิดชอบ

1.4 โรงเรียนขาดแหล่งทรัพยากรในท้องถิ่น เนื่องจากตั้งอยู่ในที่ห่างไกล ขาดประโยชน์ต่อชุมชนและไม่รู้จักใช้ทรัพยากรที่มีอยู่

2. ปัจจัยที่เกิดจากชุมชน ได้แก่

2.1 ประชาชนในชุมชนส่วนมากไม่เห็นคุณค่าของการศึกษา เนื่องจากประชาชนในชุมชนได้รับการศึกษาดำ ฐานะทางเศรษฐกิจของสังคมอยู่ในระดับต่ำ ขาดการประชาสัมพันธ์ที่ดีระหว่างโรงเรียนกับชุมชน

2.2 ชุมชนเข้าใจว่า งานพัฒนาโรงเรียนเป็นหน้าที่ของรัฐเท่านั้น

2.3 สิ่งแวดล้อมของชุมชนรอบๆ โรงเรียนเสื่อมโทรม บางแห่งเป็นแหล่งมั่วสุมของอบายมุข มีโจรผู้ร้ายชุกชุม และมีปัญหาสืบเนื่องมาจากสถานการณ์ทางการเมือง

2.4 ผู้บริหารระดับท้องถิ่น ขาดการสนับสนุนในเรื่องของการศึกษาเท่าที่ควร เป็นเหตุให้ไม่เข้าใจและมองเห็นคุณค่าของการศึกษาน้อยไป ขาดการประชาสัมพันธ์ระหว่างผู้บริหารระดับท้องถิ่นและโรงเรียน

2.5 ความแตกต่างกันทางภาษา ขนบธรรมเนียมประเพณี และวัฒนธรรมของชุมชนกลุ่มน้อยประจำถิ่น เช่น ชาวเขา และชนกลุ่มน้อยที่อพยพเข้ามา (ภูวนาถ คงแก้ว, 2539. หน้า 52- 53 อ้างอิงจาก กิติมา ปรีดีติลล, 2532.)

ปัญหาเกี่ยวกับความร่วมมือระหว่างโรงเรียนกับชุมชน โดยสามารถสรุปได้ดังนี้ (ภูวนาถ คงแก้ว, 2539. หน้า 54 อ้างอิงจาก ปรีชา คัมภีร์ปกรณ, 2529)

1. ปัญหาที่เนื่องมาจากทางโรงเรียน

1.1 ขาดการประชาสัมพันธ์รายละเอียดเกี่ยวกับความต้องการและแนวทางการใช้สถานที่ของชุมชน

1.2 ขาดผู้รับผิดชอบโดยเฉพาะในการติดตาม และดูแลเพื่อประสานงานโดยตรงระหว่างโรงเรียนกับชุมชน

1.3 เกณฑ์ต่างๆ ที่กำหนดเกี่ยวกับการใช้สถานที่เพื่อประโยชน์ในการเรียนการสอนมีมากจนเกินไป

1.4 ไม่มีความรู้ หรือรายละเอียดที่แท้จริงของสถานที่ที่ต้องการขอความร่วมมือ

1.5 การเดินทางระหว่างโรงเรียนกับแหล่งวิทยาการของชุมชนไม่สะดวก และโรงเรียนไม่มีงบประมาณในการเดินทางเพียงพอ

2. ปัญหาเกี่ยวกับชุมชน

2.1 แหล่งวิทยาการที่มีอยู่ในชุมชน มีไม่ตรงกับความต้องการของโรงเรียน

2.2 เจ้าของแหล่งวิทยาการไม่เข้าใจแนวทางในการร่วมมือระหว่างโรงเรียนกับคน ทำให้เกิดความระแวง

2.3 เจ้าของแหล่งวิทยาการไม่มีเวลาที่จะให้ความรู้แก่นักเรียนได้

2.4 แหล่งวิทยาการอยู่กระจัดกระจาย และห่างไกลจากโรงเรียน

2.5 แหล่งวิทยาการบางแห่งไม่ยินยอมให้ใช้เป็นแหล่งวิทยาการ

2.6 แหล่งวิทยาการที่มีอยู่ในชุมชนส่วนใหญ่มีขนาดเล็กไม่เข้าเกณฑ์

สภาพปัญหา และอุปสรรคในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน มีสาเหตุหลัก 2 ประการ คือ ประการแรก สภาพปัญหาที่เกิดจากโรงเรียน เช่น ครู - อาจารย์ไม่ค่อยเข้าร่วมกิจกรรมในชุมชน โรงเรียนไม่เปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม มองไม่เห็นความสำคัญของชุมชน ผู้บริหาร ครู - อาจารย์ ประพฤติตนไม่เหมาะสม ทำให้ชุมชนเสื่อมศรัทธา

เป็นต้น ประการที่ 2 สภาพปัญหาที่เกิดจากชุมชน เช่น ชุมชนไม่เห็นความสำคัญของการมีส่วนร่วมทางการศึกษา มองว่าการศึกษาเป็นภาระหน้าที่ของครู - อาจารย์เท่านั้น ผู้นำชุมชน ไม่สนับสนุนการศึกษา ฐานะทางการศึกษาและเศรษฐกิจต่ำ ไม่กล้าแสดงความคิดเห็น เกรงใจชุมชนผู้ปกครอง มีภาระรับผิดชอบหลายอย่าง จึงไม่มีเวลาเข้าร่วมกิจกรรมกับโรงเรียน สภาพปัญหาดังกล่าวข้างต้น เป็นสิ่งที่โรงเรียนและชุมชนควรเร่งรีบดำเนินการแก้ไข ปรับความสัมพันธ์อันดีให้เกิดขึ้น โรงเรียนควรมีการประชาสัมพันธ์การดำเนินงานของโรงเรียนให้ชุมชนรับทราบ แสดงเจตจำนงที่จะให้บริการชุมชนในด้านต่างๆ เช่น การบริหารอาคารสถานที่ โรงเรียนควรเปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ของโรงเรียน และชุมชนเองควรให้ความสำคัญของการมีส่วนร่วมกับโรงเรียนในด้านต่างๆ เช่น การให้คำแนะนำ แสดงความคิดเห็นความต้องการในท้องถิ่น ช่วยเหลือ สนับสนุนทรัพยากร และงบประมาณ เพื่อร่วมมือกันสร้างสรรค์พัฒนาการศึกษาของโรงเรียนซึ่งเป็นของชุมชนให้มีศักยภาพสูงขึ้น เป็นการศึกษาของชุมชน โดยชุมชน และเพื่อชุมชน

ตอนที่ 4 แบบแผนวิจัยเชิงคุณภาพ

แบบแผนการวิจัยที่มีลักษณะเป็นการศึกษารายกรณี หมายถึง ในการวิจัยครั้งหนึ่งๆ ผู้วิจัยทำการศึกษาในสิ่งใดสิ่งหนึ่งเพียงกรณีเดียว เช่น ศึกษาสถานที่ สถานการณ์ บุคคล และแหล่งเก็บเอกสาร เหล่านี้โดยเฉพาะเจาะจง ยกตัวอย่างได้แก่ การศึกษาพฤติกรรมก้าวร้าวของเด็กนักเรียนคนใดคนหนึ่งในระดับชั้นเรียน การศึกษาการรับประทานอาหารกลางวันของเด็กนักเรียนในช่วงเวลาพักกลางวันที่โรงอาหาร และการศึกษาสภาพการจัดการเรียนการสอนของโรงเรียน ประถมศึกษาในโครงการปฏิรูปการศึกษาหนึ่งในโรงเรียน เป็นต้น ดังนั้นจะเห็นว่าแบบแผนการวิจัยแบบการศึกษารายกรณีอาจจะเป็นการทำการศึกษาทั้งกับบุคคลเดียว สถานที่เดียว หรือ สถานการณ์เดียว ก็ได้เช่นกันขึ้นอยู่กับว่าในการวิจัยครั้งนั้นๆ ผู้วิจัยเลือกจะศึกษารายกรณีสิ่งใด แบบแผนการศึกษารายกรณีเป็นการวิจัยที่ค่อนข้างเหมาะสมกับผู้วิจัยที่มีข้อจำกัดเกี่ยวกับเงื่อนไขเวลา และทรัพยากรที่มีอยู่ (รัตนะ บัวสนธิ, 2541. หน้า 8)

ตอนที่ 5 เอกสารและงานวิจัยที่ข้อง

5.1 ความเป็นมาของโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน

ด้วยบทบาทและหน้าที่ของตำรวจตระเวนชายแดน ซึ่งมีภารกิจในการรักษาความมั่นคงตามแนวชายแดน และป้องกันการปราบปรามการก่อความไม่สงบ ทำให้หมู่ลาดตระเวนของตำรวจตระเวนชายแดนถูกส่งไปจากที่ตั้งปกติเพื่อตรวจตรารักษาความไม่สงบ ไม่เรียบร้อยตามแนวชายแดนป่าเขาทุรกันดารที่ยากจะเข้าถึง อีกทั้งยังมีความไม่มั่นคง ทำให้ได้พบเห็นประชาชนเดือดร้อนเกี่ยวกับการครองชีพ และโรคภัยไข้เจ็บเป็นจำนวนมาก ตำรวจตระเวนชายแดนได้ให้ความช่วยเหลือเท่าที่จะทำได้ เช่น ให้การรักษาพยาบาลผู้ที่เจ็บป่วย แนะนำการประกอบอาชีพ ได้พบเห็นความยากไร้ของประชาชนชาวเขา และไกลการคมนาคม แล้ว ยังมีอีกสิ่งหนึ่งที่หมู่ลาดตระเวนได้พบเห็นตามหมู่บ้านต่างๆ คือ มีเด็กซึ่งอยู่ในวัยเรียน จำนวนมากที่ยังไม่ได้เรียนหนังสือ เนื่องจากหน่วยงานที่รับผิดชอบด้านการศึกษาไม่สามารถเข้าไปจัดตั้งโรงเรียนได้ ทั้งนี้เพราะเป็นพื้นที่ที่เป็นป่าเขาทุรกันดาร และบางพื้นที่มีสถานการณ์ก่อการร้ายของฝ่ายตรงข้ามรัฐบาล

สิ่งที่เป็นอุปสรรคสำคัญที่ทำให้ไม่สามารถติดต่อสื่อสารทำความเข้าใจกันได้ก็คือ ภาษาและวัฒนธรรมที่แตกต่าง ตำรวจตระเวนชายแดนได้เล็งเห็นว่าสิ่งเหล่านี้หากปล่อยทิ้งไว้ จะไม่เป็นผลดีต่อประเทศชาติ ชุดลาดตระเวนที่ออกปฏิบัติงานจึงมีความคิดว่าการสอนหนังสือ ให้เด็กมีความรู้ภาษาไทยนั้นเป็นช่องทางในการติดต่อสื่อสารกัน และเป็นแนวทางที่จะพัฒนาความเจริญให้เกิดขึ้น รวมทั้งการหาข่าวสารสำคัญเพื่อความมั่นคงในพื้นที่ชายแดน ทั้งนี้เพราะเด็กเหล่านี้สามารถเรียนรู้ได้เร็วและสามารถถ่ายทอดไปถึงผู้ปกครองได้ และจะเป็นสื่อกลางระหว่างผู้ปกครองกับตำรวจตระเวนชายแดน อันจะทำให้เกิดความร่วมมือในการปฏิบัติงาน เป็นการดึงเอาประชาชนมาเป็นฝ่ายเรา ดังนั้นตำรวจตระเวนชายแดนจึงได้จัดตั้งโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนเพื่อให้ประชาชนในพื้นที่เหล่านั้นได้รู้จักภาษาไทย จะได้ติดต่อความเข้าใจกันได้สะดวก และเพื่อเป็นสื่อในการเผยแพร่ความรู้และวิทยาการในการพัฒนาความเป็นอยู่ ตลอดจนทำให้เกิดความมั่นคงในด้านการปกครองซึ่งเป็นแนวทางในการพัฒนาที่ค่อนข้างถาวร และนำไปสู่การพัฒนาในด้านอื่นๆ ต่อไป

ตำรวจตระเวนชายแดนในยุคแรก เริ่มสอนภาษาไทยให้กับเด็กๆ ชาวไทยภูเขา ในหมู่บ้านตามแนวชายแดนเพื่อให้ตำรวจกับชาวไทยภูเขาสื่อสารกันเข้าใจ แลกเปลี่ยนภาษาซึ่งกันและกันทำให้เกิดการเรียนรู้และสื่อสารกันเข้าใจ รวมถึงประชาชนให้ความร่วมมือกับตำรวจตระเวนชายแดนเป็นอย่างมาก ต่อมาเมื่อเห็นความสำคัญของการศึกษา จึงได้ร่วมแรงร่วมใจกัน

ระหว่างตำรวจตระเวนชายแดนกับประชาชนในพื้นที่ จัดตั้งโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนขึ้นอย่างถูกต้องตามระเบียบ ของกระทรวงศึกษาธิการ ครั้งแรกเมื่อวันที่ 7 มกราคม 2499 คือ โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนบำรุงที่ 1 บ้านดอนมหาวัน ตำบลเวียง อำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย และต่อมาได้จัดตั้งโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนเพิ่มขึ้นในพื้นที่อื่นๆ และขยายผลไปทุกภาคทั่วประเทศ

นับถึงปัจจุบันได้จัดตั้งโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนแล้ว จำนวน 714 โรงเรียน แต่ส่วนหนึ่งมีการย้ายถิ่นฐานของประชาชนจึงต้องยุบเลิกไป จำนวน 50 โรงเรียน อีกส่วนหนึ่งเป็นโรงเรียนที่มีการคมนาคมและความเจริญเข้าถึงพอสมควรแล้ว เจ้าภาพ คือ กระทรวงศึกษาธิการได้รับโอนจำนวน 473 โรงเรียน คงเหลืออยู่ในสังกัดกองบัญชาการตำรวจตระเวนชายแดนในขณะนี้ จำนวน 191 โรงเรียน ประกอบด้วยโรงเรียนระดับประถมศึกษา 188 โรงเรียน ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น 1 โรงเรียน ระดับมัธยมศึกษาตอนต้นและตอนปลายสายสามัญ 1 โรงเรียน (โรงเรียนมัธยมพระราชทานนายาว อำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา)

โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนในยุคเริ่มก่อตั้ง (พ.ศ.2499 - 2507) เมื่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงทราบว่า มีโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน จึงได้พระราชทานความช่วยเหลือและเงินค่าก่อสร้างอาคารเรียน 9 แห่ง รวมทั้งพระราชทานชื่อโรงเรียนว่า "โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนเจ้าพ่อหลวงอุปถัมภ์ 1 - 9"

ส่วนในยุคที่ 2 หรือยุคขยายกิจการ (พ.ศ.2507 - 2523) สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี ได้พระราชทานเงินค่าก่อสร้างอาคารเรียน รวมทั้งสิ้น 192 แห่ง และเสด็จประกอบพิธีทรงเปิดอาคารเรียนด้วยพระองค์เอง 172 แห่ง รวมทั้งพระราชทานชื่อโรงเรียนว่า "โรงเรียนสังวาลวิท 1-8" และต่อมาได้รับสั่งกับสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ไว้ว่า ถ้าเสด็จ ไปตามชายแดนขอให้ไปเยี่ยมโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนบ้าง

ในยุคที่ 3 หรือยุคพัฒนาแบบบูรณาการและยั่งยืน (พ.ศ.2523 - ปัจจุบัน) หลังจากสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ได้ทรงทราบและเข้าใจงานโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนแล้ว จึงทรงริเริ่มโครงการในโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน เพื่อช่วยเหลือคนชนบทที่ด้อยโอกาสหลายโครงการ ในขั้นต้นทรงมีพระราชดำริว่า คนสุขภาพไม่ดี เจ็บไข้ได้ป่วย ไม่แข็งแรงก็จะไม่สามารถปฏิบัติงานได้ดีและถ้าเป็นนักเรียนก็ไม่สามารถเรียนหนังสือได้ พระองค์จึงทรงเริ่มงานด้านโภชนาการและสุขภาพอนามัยเป็นอันดับแรกและต่อเนื่องอีกหลายโครงการ โดยมีแผนพัฒนาเด็กและเยาวชนในถิ่นทุรกันดารฯ พระราชทานให้เป็นแนวทางปฏิบัติ

มาจนถึงปัจจุบัน ขณะนี้อยู่ระหว่างดำเนินงานตามแผนระยะที่ 3 (พ.ศ.2543 - 2549) ประกอบด้วย 8 โครงการ ดังนี้

1. โครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวันเพื่อช่วยให้เด็กนักเรียนได้บริโภคอาหารที่มีคุณภาพอย่างครบถ้วน มีสุขภาพสมบูรณ์พร้อมที่จะศึกษาเล่าเรียนและนำ ประสบการณ์ด้านเกษตรกรรมไปใช้กับครอบครัวต่อไป เริ่มโครงการเมื่อปี พ.ศ.2523
2. โครงการส่งเสริมคุณภาพการศึกษาเพื่อส่งเสริมให้นักเรียนได้ศึกษาขั้นพื้นฐาน อย่างมีคุณภาพและทั่วถึง เริ่มโครงการเมื่อปี พ.ศ.2526
3. โครงการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพื่อปลูกฝังการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติให้แก่นักเรียนและประชาชนในท้องถิ่นเริ่มโครงการ พ.ศ.2530
4. โครงการนักเรียนในพระราชานุเคราะห์สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เพื่อช่วยเหลือนักเรียนที่ยากจนให้มีโอกาสศึกษาต่อในระดับสูงขึ้น โดยการพระราชทานทุนการศึกษาให้จนถึงระดับปริญญาตรีหรือปริญญาโท ตามศักยภาพของนักเรียนทุนแต่ละคน เริ่มโครงการเมื่อ พ.ศ.2531
5. โครงการฝึกอาชีพ เพื่อฝึกอาชีพให้นักเรียน ครู และศิษย์เก่าของโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนที่ไม่มีโอกาสได้ศึกษาต่อให้สามารถประกอบอาชีพเลี้ยงตนเองและครอบครัวได้ เริ่มโครงการเมื่อ พ.ศ.2531
6. โครงการควบคุมโรคขาดสารไอโอดีนสูง เพื่อแก้ปัญหาภาวะคอพอก เนื่องจากพบว่านักเรียนโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน มีสถิติโรคขาดสารไอโอดีนสูงเป็นอันดับแรก อุปสรรคต่อการพัฒนาการทางร่างกายและสมอง เริ่มโครงการเมื่อ พ.ศ.2533
7. โครงการส่งเสริมสหกรณ์ เพื่อปลูกฝังระบบสหกรณ์แก่เด็ก - เยาวชน ตลอดจนครู และประชาชนในท้องถิ่นให้มีการรวมกลุ่มช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เริ่มโครงการเมื่อปี พ.ศ.2534
8. โครงการส่งเสริมโภชนาการและสุขภาพอนามัยแม่และเด็กในถิ่นทุรกันดาร เพื่อส่งเสริมให้เด็กรุ่นใหม่ได้รับการดูแลที่ถูกต้องตั้งแต่วัยในครรภ์มารดา เริ่มโครงการ พ.ศ.2539 ตั้งแต่เริ่มโครงการพระราชดำริฯ เมื่อปี พ.ศ.2523 เป็นต้นมาจนถึงปัจจุบัน สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอฯ สยามบรมราชกุมารี ได้เสด็จพระราชดำเนิน ทรงงานในโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน รวมทั้งสิ้น 397 ครั้ง ครั้งแรกเมื่อวันที่ 9 พฤศจิกายน 2527 ที่โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนนเรศวรห้วยผึ้ง ตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ อำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ครั้งสุดท้ายเมื่อวันที่ 11 กุมภาพันธ์ 2548 ที่โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนสังวาลวิท 8

บ้านจะลอ ตำบลแม่ฟ้าหลวง อำเภอแม่ฟ้าหลวง จังหวัดเชียงราย การดำเนินงานตามโครงการพระราชดำริฯ ทั้ง 8 โครงการนั้น ปรากฏว่ามีการพัฒนาการที่ดีขึ้นอย่างต่อเนื่องและส่วนใหญ่บรรลุเป้าหมายตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ ได้แก่

1. ผลการดำเนินงานด้านสุขภาพอนามัย มีผลการปฏิบัติที่สำคัญดังนี้

1.1 สามารถลดจำนวนนักเรียนน้ำหนักต่ำกว่าเกณฑ์มาตรฐาน เนื่องจากปัญหาขาดสารอาหารจากร้อยละ 35.3 เมื่อปี พ.ศ. 2535 ลดลงเหลือร้อยละ 4.63 เมื่อปี พ.ศ. 2546 (เกณฑ์มาตรฐานต้องไม่เกินร้อยละ 10)

1.2 สามารถลดจำนวนนักเรียนที่มีภาวะคอพอกจากปัญหาขาดสารไอโอดีนจากร้อยละ 21.6 เมื่อปี พ.ศ. 2535 ลดลงเหลือร้อยละ 1.1 เมื่อปี พ.ศ. 2546 (เกณฑ์มาตรฐานต้องไม่เกินร้อยละ 5)

1.3 สามารถลดอัตราการตายของทารกแรกเกิด - 3 ปี ในเขตบริการของโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนจากร้อยละ 13.5 เมื่อปี พ.ศ. 2535 ลดลงเหลือร้อยละ 6.0 เมื่อปี พ.ศ. 2546 (เกณฑ์มาตรฐานร้อยละต้องไม่เกิน 9 คนต่อการเกิดมีชีพ 1,000)

2. ผลการดำเนินงานด้านการพัฒนาคุณภาพการศึกษา จากการติดตามประเมินผลคุณภาพทางการศึกษาของโรงเรียนระดับประถมศึกษาทั้งหมดในสังกัด 7 หน่วยงานหลัก ได้แก่ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา (โรงเรียนสาริต) สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน (โรงเรียนเอกชน) สำนักพัฒนากีฬา (โรงเรียนกีฬา) กรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น (โรงเรียนเทศบาล) กรุงเทพมหานครและกองบัญชาการตำรวจตระเวนชายแดน ผลปรากฏว่าโรงเรียนในสังกัดกองบัญชาการตำรวจตระเวนชายแดน มีผลการประเมินบางรายวิชาสูงเกินคาด คือ วิชาภาษาอังกฤษได้อันดับที่ 3 และวิชาคณิตศาสตร์ได้อันดับที่ 6 ส่วนวิชาภาษาไทยและวิชาวิทยาศาสตร์ได้อันดับสุดท้าย

3. สรุปผลในภาพรวม พบว่าโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนมีการพัฒนาการที่ดีขึ้นแต่ยังอยู่ในเกณฑ์ที่จะต้องปรับปรุงพัฒนาต่อไปอีก สำหรับโครงการนักเรียนในพระราชานุเคราะห์ได้พระราชทานทุน การศึกษาให้แก่นักเรียนระดับมัธยม – ก่อนปริญญาตรี 1084 คน และระดับปริญญาตรี 202 คน รวม 1286 คน ส่วนโครงการอื่นๆ ก็ได้ดำเนินการตามแผนงานอย่างเป็นรูปธรรมครบทุกโครงการ จนทำให้โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนได้รับรางวัลทั้งในระดับประเทศและระดับโลก ดังนี้

3.1 รางวัลเกียรติยศด้านการรู้หนังสือ เมื่อวันที่ 8 กันยายน 2532

จากสมาคมการอ่านระหว่างประเทศขององค์การยูเนสโก

3.2 รางวัลหน่วยงานดีเด่นของชาติประจำปี พ.ศ.2534 สาขาพัฒนาสังคม (ด้านการศึกษา) จากคณะกรรมการเอกลักษณ์แห่งชาติ

3.3 รางวัลหน่วยงานผู้มีคุณูปการด้านการศึกษาเนื่องในวันครูแห่งชาติ เมื่อวันที่ 16 มกราคม 2548 จากสำนักเลขาธิการคุรุสภา

ด้วยพระบารมีและน้ำพระทัยอันมุ่งมั่น เต็มเปี่ยมด้วยพระเมตตาของ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ที่ทรงมีต่อเด็กและเยาวชน ตลอดจนเยาวชนที่ ด้อยโอกาส ทำให้โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง และมุ่งไปสู่ เป้าหมายสำคัญตามปรัชญาของโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนคือ “สร้างภูมิปัญญา พัฒนา คุณภาพชีวิต สัมฤทธิ์ผลความมั่นคง” ทั้งนี้เพื่อให้เด็ก และเยาวชนตลอดจนประชาชนที่ด้อย โอกาสในชนบทห่างไกลได้รับการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นในทุกๆ ด้านอันเป็นการเสริมสร้าง ความเจริญและความมั่นคงให้แก่ประเทศชาติ จึงนับเป็นพระมหากรุณาธิคุณของพระองค์ท่านต่อ โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนและพลกนิกรชาวไทยทุกคนอย่างหาที่สุดมิได้

โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนชายแดนตั้งขึ้นด้วยวัตถุประสงค์ดังนี้

1. เพื่อให้การศึกษาแก่เยาวชนและประชาชนห่างไกลการคมนาคม
 - 1.1 ให้เยาวชนชาวเขาเผ่าต่างๆ และเยาวชนที่อยู่ในถิ่นทุรกันดาร ได้รับการศึกษาตามกฎหมายว่าด้วยการประถมศึกษา
 - 1.2 เปิดโอกาสให้ผู้ที่ไม่มีโอกาส และด้อยโอกาสทางการศึกษาได้รับการศึกษา เพื่อเป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิต และประกอบอาชีพภายในชุมชนของตนเอง
 - 1.3 พัฒนาและส่งเสริมให้เด็กนักเรียนได้มีโอกาสศึกษาต่อในระดับสูง ตามความสามารถของเด็กนักเรียน
 - 1.4 สนับสนุนการจัดการศึกษานอกระบบ ในศูนย์การเรียนรู้ชุมชนกรมการศึกษา นอกโรงเรียน และพัฒนาเด็กก่อนวัยเรียนเพื่อเตรียมความพร้อมก่อนเข้าเรียน
2. เพื่อพัฒนาเด็ก/เยาวชน และชุมชนในถิ่นทุรกันดารให้มีคุณภาพที่ดีขึ้น
 - 2.1 ให้เกิดความต่อเนื่องของการพัฒนาตามพระราชดำริ ทั้งในด้านร่างกาย ด้านความรู้พื้นฐาน/การยังชีพ และการศึกษาต่อ
 - 2.2 ให้เกิดความเข้มแข็งของชุมชนในเขตบริการการศึกษาของโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน เพื่อการพึ่งตนเองได้ทั้งในระดับโรงเรียนและชุมชน

2.3 พัฒนากิจการในโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ในชุมชนและการพัฒนาอาชีพที่สอดคล้องกับศักยภาพและความต้องการของชุมชนนั้น

3. เพื่อดำเนินการให้เกิดความมั่นคงปลอดภัยแก่ท้องถิ่นทุรกันดาร และห่างไกลคมนาคม

กองบัญชาการตำรวจตระเวนชายแดน เป็นหน่วยงานที่ตั้งขึ้นเพื่อแก้ปัญหาความมั่นคงโดยเฉพาะตามแนวชายแดนของประเทศไทย โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนซึ่งครูส่วนใหญ่เป็นข้าราชการตำรวจตระเวนชายแดน จึงต้องมีหน้าที่ในการดำเนินงานเพื่อให้เกิดความมั่นคงปลอดภัยขึ้นในพื้นที่ ซึ่งเป็นเขตบริการของโรงเรียนด้วย

ปรัชญาโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน

ปรัชญาโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนได้ถูกกำหนดไว้อย่างชัดเจน และมีความครอบคลุมภาระงานที่โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนได้ปฏิบัติจริง โดยมีความว่า “สร้างภูมิปัญญา พัฒนาคุณภาพชีวิต สัมฤทธิ์ผลความมั่นคง” (กองบัญชาการตำรวจตระเวนชายแดน, 2544, หน้า 25) ซึ่งจัดให้มีคำอธิบายความหมายไว้ดังนี้

สร้างภูมิปัญญา หมายถึง การสร้างความรู้ให้กับผู้เรียนโดยมีการผสมผสานทั้งภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทย และภูมิปัญญาสากล โดยยึดถือภูมิปัญญาท้องถิ่น และภูมิปัญญาไทยเป็นหลักผสมผสานด้วยภูมิปัญญาสากลเท่าที่จำเป็น โดยทำให้เกิดความสมดุลและสอดคล้องกับวิถีชีวิตและจะต้องระมัดระวังภูมิปัญญาสากลที่จะทำลายขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรม และวิถีชีวิตที่ดีงามของชุมชน

พัฒนาคุณภาพชีวิต หมายถึง การดำเนินตามโครงการพระราชดำริ เพื่อพัฒนาเด็กและเยาวชนในถิ่นทุรกันดารให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนมีบทบาทเป็นศูนย์กลางในการพัฒนาชุมชน โดยการดำเนินกิจกรรมของโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนมีรูปแบบของการพัฒนาในการประสานประโยชน์ต่อชุมชนอย่างต่อเนื่องซึ่งได้กำหนดแผนงานหลักไว้ 4 แผนงาน คือ แผนงานด้านสุขภาพอนามัย แผนงานด้านการศึกษา แผนงานด้านเศรษฐกิจ แผนงานด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

สัมฤทธิ์ผลความมั่นคง หมายถึง การมีความมั่นคง ทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมืองการปกครองและการป้องกันประเทศ

5.2 งานในหน้าที่ของครูโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน

งานในหน้าที่ของครูโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน (กองบัญชาการตำรวจตระเวนชายแดน, 2544, หน้า 32)

1. งานในบทบาทการเป็นหน่วยสนับสนุนงานรักษาความมั่นคง ตามหน้าที่ของตำรวจตระเวนชายแดน ในภารกิจที่ได้รับมอบหมายจากสำนักงานตำรวจแห่งชาติ และหน่วยควบคุมทางยุทธศาสตร์ ประกอบด้วย 4 งาน คือ

- 1.1 งานด้านการข่าว
- 1.2 งานด้านการรักษาความสงบเรียบร้อย
- 1.3 งานด้านการพัฒนาและช่วยเหลือประชาชน
- 1.4 งานด้านชุมชนและมวลชนสัมพันธ์

2. งานในบทบาทหน่วยให้การศึกษาขั้นพื้นฐาน และปฐมวัยตามหน้าที่ของครูทั่วไปเช่นเดียวกับครูประถมศึกษาในสังกัดสำนักงานการศึกษาขั้นพื้นฐาน รวมไปถึงการสนับสนุนบุคลากรในศูนย์การเรียนรู้ชุมชนของกรมการศึกษานอกโรงเรียน ประกอบด้วยงานหลักใน 3 กระบวนการ รวม 12 งาน คือ

2.1 งานในกระบวนการบริหาร 6 งาน ได้แก่

- 2.1.1 งานวิชาการ
- 2.1.2 งานกิจการนักเรียน
- 2.1.3 งานบุคลากร
- 2.1.4 งานธุรการ/การเงิน
- 2.1.5 งานอาคาร/สถานที่
- 2.1.6 งานสัมพันธ์โรงเรียนกับชุมชน

2.2 งานในระบบการเรียนการสอน 4 งาน ได้แก่

- 2.2.1 งานพัฒนาหลักสูตรและการนำหลักสูตรไปใช้
- 2.2.2 งานจัดทำแผนการสอน และการสอนตามแผน
- 2.2.3 งานผลิตสื่อ และการนำสื่อไปใช้
- 2.2.4 งานวัดและประเมินผลนักเรียน

2.3 งานในกระบวนการนิเทศงาน 2 งาน ได้แก่

- 2.3.1 งานนิเทศภายใน ที่เป็นการนิเทศของครูใหญ่ภายในโรงเรียน
- 2.3.2 งานนิเทศภายนอก ที่เป็นการรับการนิเทศของครูโรงเรียนตำรวจ

ตระเวนชายแดนจากหน่วยงานต้นสังกัดและหน่วยงานรับสนองงานโครงการ

3. งานในบทบาทหน้าที่หน่วยพัฒนาคุณภาพชีวิตเด็กและเยาวชน โดยทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางการพัฒนาจากความร่วมมือของหน่วยงานสนองโครงการ ตามแผนพัฒนาเด็กและเยาวชนในถิ่นทุรกันดาร ตามพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ประกอบด้วยงานโครงการตามพระราชดำริฯ 8 โครงการและงานกองบัญชาการตำรวจตระเวนชายแดน 2 งาน คืองานศูนย์พัฒนาเด็กวัยก่อนเรียน และงานลูกเสือ – เนตรนารี

5.3 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

สายยนต์ สุวรรณเกต (2533) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “สภาพและปัญหาของโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนในจังหวัดปราจีนบุรี” ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ผู้บริหารและครูจำนวน 85 คน นักเรียนที่กำลังเรียนชั้น ป.6 ปีการศึกษา 2534 จำนวน 395 คน เจ้าหน้าที่กองกำกับฯ จำนวน 3 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสำรวจสภาพแวดล้อมภายนอกโรงเรียน แบบสอบถามครู แบบสอบถามนักเรียน วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติบรรยาย ได้แก่ ร้อยละ ค่ามัธยฐานเลขคณิต และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการวิจัยพบว่า สภาพแวดล้อมของโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนในจังหวัดปราจีนบุรีส่วนใหญ่อยู่ในถิ่นทุรกันดาร ประชาชนยากจน บางหมู่บ้านได้รับผลกระทบจากการสู้รบและผู้อพยพย้าย ส่วนสภาพทางการศึกษาพบว่า ครูในโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนยังขาดความรู้ความชำนาญในการสอน อาคารสถานที่เป็นอาคารชั่วคราว และงบประมาณไม่เพียงพอ ปัญหาของโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนส่วนใหญ่มีปัญหาในเรื่องสภาพพื้นที่ตั้งของโรงเรียน การคมนาคมไม่สะดวก บุคลากรไม่เพียงพอและขาดความรู้ ขาดแคลนงบประมาณและวัสดุอุปกรณ์ ส่วนปัญหาในด้านของนักเรียน พบว่า มีปัญหาในเรื่องของการขาดเรียนเนื่องจากปัญหาสุขภาพและต้องช่วยผู้ปกครองทำงาน

สันทนีย์ ผาสุก (2535) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “การปฏิบัติงานของครูโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนในการพัฒนาจิตสำนึกต่อสิ่งแวดล้อมให้แก่เยาวชนในถิ่นทุรกันดาร” กลุ่มตัวอย่าง ที่ใช้ในการวิจัยเป็นครูโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน จำนวน 624 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถาม และวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติบรรยาย ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่ามัธยฐานเลขคณิต และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการวิจัยพบว่า การปฏิบัติงานเพื่อพัฒนาจิตสำนึกต่อสิ่งแวดล้อมให้แก่ประชาชนที่ครูโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน ปฏิบัติมาก คือ การกำหนดจุดประสงค์การเรียนรู้ จัดเนื้อหาสาระจัดกิจกรรมการเรียนการสอน และวัดผลประเมินผลที่กำหนดไว้ในหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการ จัดกิจกรรมทางด้านการเกษตรเพื่อ

โครงการอาหารกลางวันของโรงเรียนเพื่อพัฒนาสิ่งแวดล้อมในโรงเรียน จัดประชุม ผู้ปกครอง และนักเรียนเพื่อร่วมกันวางแผนการสงวนรักษาทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่น วัดผลประเมินผล โดยการให้คะแนนพฤติกรรมของนักเรียนที่แสดงถึงความมีจิตสำนึกต่อสิ่งแวดล้อมอย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้ครูตำรวจตระเวนชายแดนยังกระตุ้นเยาวชนและประชาชนในชุมชนท้องถิ่นให้เข้ามามีส่วนร่วมในโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวันร่วมมือกับเยาวชนและประชาชนในการป้องกันและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในท้องถิ่น และในการพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชน ปัญหาและอุปสรรคในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในห้องเรียนคือ การขาดแคลน สื่อการเรียนการสอนที่ทันสมัย การขาดงบประมาณสำหรับจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร และการที่ประชาชนไม่เห็นคุณค่าของสิ่งแวดล้อม

นภา คงเมือง (2537) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “การศึกษาการจัดการเรียนการสอนสำหรับวัยก่อนเรียนของโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน” เก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง ซึ่งเป็น ครูใหญ่ที่ทำหน้าที่บริหารและสอนชั้นเด็กก่อนวัยเรียน และครูผู้สอนในโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน จำนวน 42 โรงเรียน โดยเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยมีทั้งหมด 3 ชุด คือ แบบสอบถามครูใหญ่ แบบสอบถามครูผู้สอน และแบบสังเกต แล้วนำมาวิเคราะห์ด้วยสถิติบรรยาย ได้แก่ ร้อยละ ค่ามัธยฐานเลขคณิต ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการวิจัยพบว่า (1) ครูใหญ่มีความคิดเห็นที่สอดคล้องกันในด้าน การบริหารและการนิเทศการศึกษา คือมีปฏิบัติมาก ในข้อต่อไปนี้ มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี ให้คำปรึกษาแก่ครู และมีความคาดหวังในการปฏิบัติงานมาก ในข้อต่อไปนี้ มีการกระตุ้นครูผู้สอนให้มีความคิดริเริ่มในการทำงาน ร่วมมือและช่วยเหลือ ผู้ปกครองเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมทั้งในและนอกโรงเรียน (2) ครูผู้สอนมีความคิดเห็นไม่สอดคล้องกันในด้าน หลักสูตรและการจัดการเรียนการสอน คือ มีการปฏิบัติงานน้อยในข้อที่ให้นักเรียน ได้รับการฝึกให้มีความสนใจ และสังเกตสิ่งต่างๆ อย่างชัดเจน และมีความคาดหวังในการปฏิบัติมากในข้อที่ครูใช้คู่มือ เพื่อเป็นแนวทางในการจัดการเรียนการสอน มีการดูแลสื่อและอุปกรณ์การเรียนการสอน ครูใหญ่เปิดโอกาสให้ครูมีส่วนร่วมในการวางแผนการนิเทศการสอนในโรงเรียน

พิพัฒน์ เพ็งคุ้ม (2540) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “สภาพและการบริหารโรงเรียนของชาวเขาและประชาชนไทลื้อคนนาคมในความรับผิดชอบของกองบัญชาการตำรวจตระเวนชายแดน : ศึกษารายการทัศนคติของครูใหญ่” เป็นการศึกษาเชิงสำรวจเก็บข้อมูลจากครูใหญ่โรงเรียนชาวเขาและประชาชนไทลื้อคนนาคม ในความรับผิดชอบของกองบัญชาการตำรวจตระเวน

ชายแดนปี 2539 จำนวน 184 คน โดยใช้เครื่องมือเป็นแบบสอบถาม วิเคราะห์โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปสำหรับการวิจัยทางสังคมศาสตร์ SPSS/PC⁺ ผลการวิจัยพบว่า ครูโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนส่วนใหญ่ไม่มีคุณวุฒิทางด้านวิชาชีพครูหรือทางการศึกษา ทำการสอนไม่ต่ำกว่า 20 ชั่วโมงต่อสัปดาห์ โรงเรียนตั้งอยู่ในชุมชน 60 ครอบครัว ส่วนใหญ่ห่างจากตัวอำเภอประมาณ 11-15 กิโลเมตร การบริหารด้านวิชาการ ด้านธุรการ ด้านบุคลากร อยู่ในระดับน้อย คือ หลักสูตร แบบเรียน คู่มือครู วัสดุใช้ในสำนักงาน โต๊ะเก้าอี้ครูยังไม่เพียงพอ โรงเรียนไม่มีส่วนร่วมในการคัดเลือกครู ไม่มีนักการภารโรง ส่วนด้านความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนอยู่ในระดับมาก

เข็มทอง ศิริแสงเลิศ (2540) ศึกษาเกี่ยวกับ "การวิเคราะห์ระบบประกันคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนอาชีวศึกษาเอกชน กรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่า (1) ระบบที่โรงเรียนอาชีวศึกษาเอกชนใช้ระบบการประกันคุณภาพการศึกษา คือ ระบบประกันคุณภาพที่เน้นการควบคุมการปฏิบัติงานตามสายการบังคับบัญชาและใช้ปฏิทินการศึกษาเป็นเกณฑ์วัดความสำเร็จในการปฏิบัติงาน มีการวางแผนปฏิบัติงานระยะ 1 ปี มากที่สุด ส่วนการกำหนดเกณฑ์ และมาตรฐานของงาน ตลอดจนการทบทวน และปรับปรุงการปฏิบัติงานยังไม่พบแบบแผนที่ชัดเจน (2) ระบบการประกันคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนอาชีวศึกษาเอกชนขาดปัจจัยสำคัญตามแนวทางของระบบการประกันคุณภาพตามทฤษฎีทั้ง 3 ระบบย่อย คือ 1) ระบบการวางแผน บุคลากรมีส่วนร่วมน้อย และไม่มีเป้าหมาย มาตรฐาน และเกณฑ์การจัดที่ชัดเจน 2) ระบบควบคุมคุณภาพ ขาดการตรวจสอบจากหน่วยงานภายนอกและ 3) ระบบการทบทวนและปรับปรุงการปฏิบัติงานขึ้นอยู่กับผู้รับใบอนุญาต บุคลากรไม่มีส่วนร่วมในการทบทวนผลการปฏิบัติงานและ (3) ประสิทธิภาพของระบบประกันคุณภาพการศึกษา 3 ด้าน คือ ด้านคุณภาพของกระบวนการการบริหารโรงเรียน ด้านคุณภาพของนักเรียน และด้านคุณภาพของการบริการ ไม่พบว่าโรงเรียนอาชีวศึกษาเอกชนแห่งใดมีประสิทธิภาพครบทั้ง 3 ด้าน

ชาติชาย พิมพ์ไสย (2543) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "การศึกษาการดำเนินการประกันคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดกาฬสินธุ์" กลุ่มตัวอย่าง ผู้บริหารจำนวน 58 คน ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 115 คน ข้าราชการครูจำนวน 172 คน ผลการวิจัย พบว่า การปฏิบัติงานประกันคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนประถมศึกษา โดยภาพรวม มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านการวางแผน

พัฒนาคุณภาพการศึกษา ด้านการวางแผนพัฒนาระบบข้อมูลสารสนเทศและด้านการกระตุ้นส่งเสริมให้บุคลากรในโรงเรียนปฏิบัติงานตามธรรมนูญโรงเรียน ส่วนปัญหาการปฏิบัติงานการควบคุมคุณภาพการศึกษา มีอยู่ในระดับน้อย ปัญหาที่สำคัญ คือ ด้านการประเมินคุณภาพการศึกษาและข้อเสนอแนะที่ควรพิจารณาในการประกันคุณภาพการศึกษา ได้แก่ (1) การปฏิบัติงานภายในโรงเรียนควรดำเนินการตามที่กำหนดไว้ในธรรมนูญโรงเรียน (2) การกำกับติดตามควรมีการปฏิบัติอย่างจริงจังและ (3) การพัฒนาครูผู้สอนควรดำเนินการอย่างต่อเนื่องและเหมาะสม

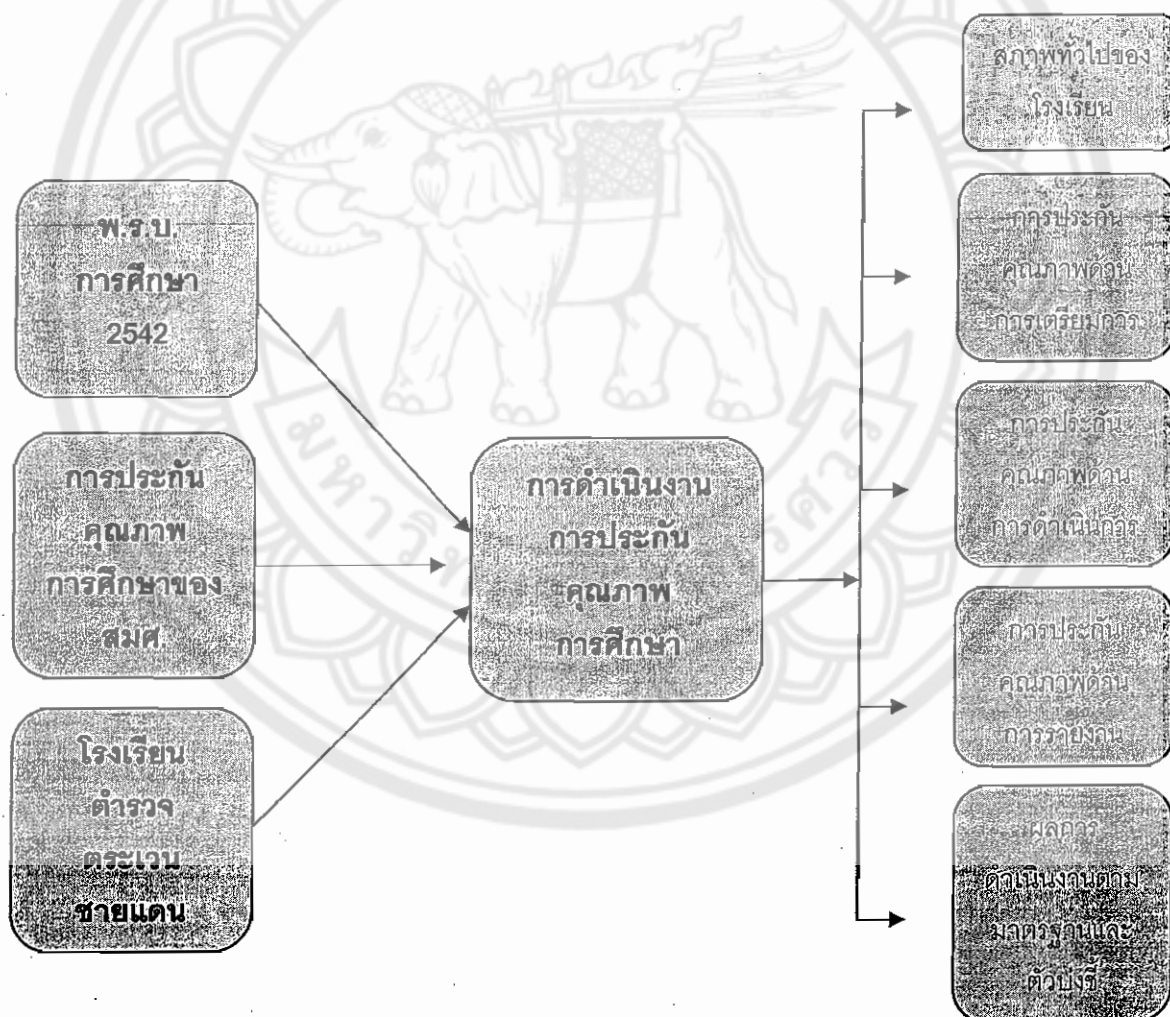
สุภาพร ศรีหามิ (2544) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “การพัฒนาแบบนิเทศและการนำไปใช้ในงานโครงการส่งเสริมคุณภาพการศึกษาในโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน” ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ นายตำรวจผู้รับผิดชอบงานโครงการตามพระราชดำริ ซึ่งเป็นผู้นิเทศจำนวน 29 คน ครูใหญ่หรือครูวิชาการ ซึ่งเป็นผู้รับการนิเทศในโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนจำนวน 176 คน รวมประชากรที่ศึกษาในกลุ่มผู้นิเทศจำนวน 29 คน และประชากรในกลุ่มผู้รับการนิเทศจำนวน 176 คน รวมประชากรทั้งสิ้น 205 คน สรุปได้ว่า ผลการใช้แบบนิเทศเป็นเครื่องมือในการปฏิบัติงานนิเทศ ทั้งผู้นิเทศและผู้รับการนิเทศ ได้สร้างบรรยากาศความเป็นกันเองในการนิเทศ และผู้นิเทศเห็นว่าการสร้างความมั่นใจในการนิเทศ ในขณะที่ผู้รับการนิเทศ เห็นว่า ช่วยให้เกิดการวางแผนปฏิบัติร่วมกันได้ดี

สุคนธ์ สากลวารี (2545) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “สภาพและปัญหาการดำเนินงานการประกันคุณภาพการศึกษาตามมาตรฐานโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร” กลุ่มตัวอย่างในการวิจัย ได้แก่ ผู้บริหารโรงเรียน และครูหัวหน้ากลุ่มประสบการณ์ จำนวน 336 คน ผลการวิจัย พบว่า ด้านสภาพการดำเนินการ พบว่า (1) การกำหนดมาตรฐานการศึกษาของโรงเรียนใช้วิธีการประชุมครูก่อนลงมือปฏิบัติงานมากที่สุด รองลงมา คือ มีการวัดผลการเรียนตามสภาพจริงและปรากฏน้อยที่สุด คือ บุคลากรมิได้ทำงานเท่าที่โรงเรียนกำหนดให้เท่านั้น (2) การจัดทำธรรมนูญโรงเรียน โรงเรียนมีข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับประวัติของโรงเรียนมากที่สุด รองลงมา คือ การให้ความร่วมมือของผู้ปกครอง ชุมชน และองค์กรท้องถิ่นให้การสนับสนุนในด้านหลักสูตรการเรียนการสอนน้อยที่สุด (3) การจัดทำแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษา โรงเรียนวางแผนด้านอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อมมากที่สุด รองลงมา คือ ผู้บริหารมีส่วนเกี่ยวข้องในการวางแผนและที่ปรากฏน้อยที่สุด คือ การมีส่วนร่วมใน

การวางแผนของผู้ปกครองและชุมชน ส่วนด้านปัญหาการดำเนินการ พบว่า (1) ปัญหาการกำหนดมาตรฐานการศึกษาของโรงเรียน คือ ปัญหาเรื่องบุคลากรขาดการพัฒนาตนเองอย่างสม่ำเสมอมากที่สุด (2) ปัญหาการจัดทำธรรมนูญโรงเรียน คือ โรงเรียนขาดข้อมูลสภาพเศรษฐกิจและสังคมในท้องถิ่นเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ของนักเรียนมากที่สุด และ (3) ปัญหาการจัดทำแผนพัฒนาการศึกษา ได้แก่ การวางแผนการบริหารการศึกษาในโรงเรียนด้านวิชาการที่มีปัญหามากที่สุด

กรอบแนวคิดในการวิจัย

กรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิจัยการดำเนินงานการประกันคุณภาพการศึกษาของโรงเรียน ดำรวจตระเวนชายแดน ดังภาพ 10

ภาพ 10 กรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิจัย